

Masteroppgave

Høst 2008

Bærekraft i Bjørvika?

En case-studie av bærekraftdebatten knyttet til
utbyggingen av Bjørvika

Av Svend Hoff Johnstad

Masterstudiet i sosiologi ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
Det samfunnsvitenskapelige fakultet ved Universitet i Oslo.

Sammendrag av oppgaven

Denne masteroppgaven er et prosjekt hentet fra vitenskapsbutikken. Oppdragsgiveren Stonewall, ønsket å få økt innsikt i problemstillinger rundt bærekraft og arbeid for bærekraft. Stonewall er et lite gründersekskap som jobber med å lansere sitt konsept med megling for samfunnsansvar. De har en formening om at hovedgrunnene til at det så langt ikke har lyktes å snu samfunnsutviklingen i retning av en bærekraftig utvikling, består av mangelfull etikk, feil verdigrunnlag og skjev maktbalanse. Dette samler de i paraplymetaforen ”Broken Compass”. De er interessert i å finne ut hvordan deres oppfatning stemmer i forhold til en sosiologisk forståelse av samtiden. For å få empirisk belegg for å si noe om dette, har jeg valgt prosessen og debatten rundt ”Barcode”-utbyggingen i Bjørvika som case. Grunnen til dette valget av case er at det føres en større debatt om hva som er riktig utvikling i Bjørvika sett ut i fra et bærekraftstandpunkt. Utgangspunktet for debatten var de relativt omfattende og negative reaksjonene på ”Barcode”-utbyggingen. Som et av elementene i disse reaksjonene, ble det utviklet et alternativt planforslag til ”Barcode”. Derfor har bærekraftdebatten i hovedsak omfattet hva som er å anse som bærekraftig, og hvordan det skal være mulig å bidra til å oppnå bærekraft i forhold til hvilket av de to utbyggingsforslagene som er best.

Ut i fra dette blir problemstillingen for oppgaven: Hva kan sosiologisk samtidsteori bidra med for å få en utvidet forståelse av ”Broken Compass”-metaforen som utgangspunkt for samfunnsansvarsmegling. For å belyse denne problemstillingen er Ulrich Beck og Zygmunt Bauman relevante teoretikere som knyttes til drøftingen. Brundtlandkommisjonens rapport *Vår felles fremtid* fra 1987 er sentral i redegjørelsen for bærekraftbegrepet. Det samme gjelder også i spørsmålet om hvordan de aktuelle aktører i Bjørvika bruker begrepet, og hvordan de stiller seg i forhold til Brundtlandkommisjonens definisjon av bærekraft. De aktuelle aktørene i denne oppgaven er: Oslo S Utvikling, Oslo bystyre og Byutviklingskomiteen, Plan- og bygningsetaten, Allgrønn, Arne Sødal Arkitekter, Gamle Oslo Arbeiderparti og Stonewall.

Empirien for oppgaven er av kvalitativ art. Jeg har valgt å intervju fem av de mest sentrale bedriftene og organisasjonene i prosessen rundt utbyggingen av ”Barcode i Bjørvika. I tillegg har jeg også intervjuet Stonewall, for å kunne se deres standpunkter og oppfatninger i forhold til de øvrige. Informantene framstår her som representanter for sine organisasjoner eller bedrifter. De svarer ikke på personlig grunnlag eller ut i fra personlige meninger, men

uttrykker synspunktene for den aktøren de representerer. Aktørene kan deles i tre kategorier; utbygger, politiske representanter og alternative aktører. Aktør må i denne sammenhengen sees som organisasjon eller bedrift og ikke enkeltperson. For å kontrollere hvorvidt empirien fra de utvalgte aktører er representativ, vil jeg foreta sammenlikninger av mine funn og forskningsresultater fra andre, hovedsakelig rapporter fra NIBR som omhandler relevante temaer innen by- og stedsutvikling.

Opgaven har to hoveddrøftinger og en sammenfattende drøfting. Den første hoveddrøftingen er todelt. Først tar den for seg Brundtlandkommisjonens bærekraftbegrep fra 1987, og deretter redegjøres for det aktørens syn på bærekraft for å finne forskjeller og likheter. Dette knyttes opp mot Ulrich Beck og hans tanker om definisjonsmangfold fra hans klassiske verk *Risikosamfunnet*. Den andre delen av drøftingen tar for seg de forskjellige aktørens argumentasjon for hvorfor deres, eller det planalternativet de støtter, er mer egnet som bidrag til å oppnå bærekraftig løsning enn det andre forslaget. Et viktig funn i denne drøftingen er at bærekraftbegrepet er så åpent at samtlige aktuelle aktørene på ulike måter kan resonnerer seg fram til en gyldig argumentasjon for at deres alternativ er bærekraftig.

Den andre hoveddrøftingen i oppgaven går på ”Broken Compass”-metaforens tre problemområder. Her tas empirien i bruk for å kunne belyse hvordan aktørene stiller seg til denne forståelsen, for å skape et representativt bilde av hvordan Stonewall sin forståelse passer for Bjørvika-caset. Funnet i denne drøftingen er at Stonewall sin forståelse av ”Broken Compass”-problematikken ikke passer særlig godt for Bjørvika-caset, selv om det finnes enkelte overensstemmelser.

Til slutt sees disse to drøftingene i forhold til hverandre. Stonewall sin forståelse av hvorfor det er manglende utvikling i retning av bærekraftighet, er å anse som passende for en helhetlig forståelse av problemet på et overordnet systemnivå. Derimot passer den ikke når man ser isolert på Bjørvika. Grunnen til dette er at det foreligger en vesentlig forskjell mellom bærekraftbegrepets definerte systemnivå i forhold til bruken av begrepet i en lokal sammenheng. Begrepet brukes ofte feil i forhold til at det er ment som et helhetlig systembegrep som dekker verden som helhet, ikke i en fragmentert lokal sammenheng. Konklusjonen vil være både et innspill til Stonewall, samt være av generell samfunnsmessig og sosiologisk relevans. Dette fordi oppgaven retter seg mot en generell samfunnsutvikling, der det stadig er økende fokus og bevisstgjøring i forhold til de samfunnsproblemene som bærekraft ansees som løsningen på.

Innhold

Sammendrag av oppgaven	1
Innhold	3
Innledning	6
Kapittel 1	
Forskningsspørsmål og tre hovedfunn	12
- Forskningsspørsmål	12
- Funns 1	14
- Funns 2	14
- Funns 3	15
- Vurdering av funn	16
Kapittel 2	
Redegjørelse for metode og datainnsamling	17
- Valg av metode	17
- Hvem er informantene?	18
- Overførbarhet og representativitet	19
- Forskningsetikk	19
Kapittel 3	
Stonewall AS og ”Broken Compass”-metaforen	21
- Hva menes med ”Broken Compass”-metaforen	21
- Stonewall AS og samfunnsansvarsmegling	25
- Hovedproblemstilling	30
Kapittel 4	
Hva er bærekraftig utvikling?	32
- Bærekraftbegrepet	32

- Problemer med Brundtlandkommisjonens begrep om bærekraftig utvikling	35
- Hva slags forståelse av hva bærekraft innebærer, har de sentrale aktørene i Bjørvika-debatten?	37
- Overordnet begrepsfesting for Bjørvika-utbyggingen	41
- ”Barcode” argumentasjon	41
- Bydel Gamle Oslo og Arne Sødals alternative utbyggingsplan	43
- Interessene bak de forskjellige aktørenes syn på hva bærekraft innebærer	47
- ”Europas mest energieffektiv næringsbygg”	51
- Konklusjon	53
Kapittel 5	
”Broken Compass”-metaforen og prosessen i Bjørvika	58
- Etikk	58
- Verdier	64
- Makt	66
- Demokrati	67
- Byråkrati	71
- Økonomi	74
- Regjeringens strategi for bærekraftig utvikling	77
- Konklusjon	78
Kapittel 6	
Sluttvurderinger og innspill til Stonewall	81
- Bærekraftbegrepet	81
- Er ”Broken Compass” metaforen en passende forståelse av hvorfor man ikke har klart å oppnå en bærekraftig utvikling?	83
- Globalt i forhold til lokalt	88
- Hvordan påvirker verdier, makt og etikk hverandre	89
- Oppsummering av hovedfunn	90
- Konklusjon	91

Litteratur og kilder	93
- Intervjuer med representanter for:	93
- Nettkilder	93
- Litteratur	95
Appendiks	
1. Hans Jonas om etikk i den teknologiske tidsalder	99
2. Punkter for utfylling fra <i>Nasjonal strategi for bærekraftig utvikling</i>	105
3. Utviklingen i Bjørvika	107
4. Intervjuguide	109
5. E-postkorrespondanse med NSD	110
6. Vitenskapsbutikkens kontrakt	112

Innledning

Denne oppgaven har bærekraft som hovedtema. Hva gjør dette til et sosiologisk tema? I boken *Klassisk og moderne samfundsteori* som er et oversiktsverk over sosiologiens mange teoretiske retninger, legges det fram at oppgaven for samfunnssteori er å skape begreper for å forstå menneskelige handlinger i deres sosiale sammenheng, samt å forstå sammenhenger og forandringer i det sosiale liv (Andersen og Kaspersen 2007:7). Begrepet bærekraft har vært med siden 1987, men det er først de senere årene at miljøproblemer har blitt oppfattet som en reell trussel blant folk flest. Denne forandringen fører til at mange nå har begynt å ta med bærekraft i vurderingen av en rekke samfunnsforhold. Hvordan forskjellige aktører gjør det og hvordan de forholder seg til bærekraft i forhold til egne interesser, har ført til at jeg mener måten man forholder seg til bærekraft er sosiologisk interessant.

Oppgavens oppbygning og struktur er et resultat av den prosessen jeg gjennomgikk under dette arbeidet. Dette vil jeg beskrive nærmere innledningsvis, slik at leseren lettere skal kunne forholde seg til formålet med de ulike delene og hvordan de best skal sees i sammenheng og i forhold til hverandre. Jeg vil identifisere syv ulike faser som arbeidet med oppgaven gjennomgikk. Dette gjør jeg for å gi en forståelse for oppgavens helhet og for vise til hvorfor oppgavens struktur er slik den er.

Fase en. Utgangspunktet for oppgaven var at jeg søkte etter aktuelle oppdrag som lå inne hos Vitenskapsbutikken. Der fant jeg Stonewall som etterspurte samfunnsvitenskapelig kunnskap i forhold til deres arbeid med bærekraft. Etter et møte hos dem hvor målet var å finne ut hva de var ute etter, satt jeg igjen med en problemstilling. Hva kan sosiologisk samtidsteori bidra med for å få en utvidet forståelse av "Broken Compass"-metaforen som utgangspunkt for samfunnsansvarsmegling som virksomhet? "Broken Compass"-metaforen er en samlemetafor for tre hovedproblemer som Stonewall mener å identifisere som hovedårsakene til at verden foreløpig ikke er kommet nærmere en bærekraftig utvikling. Disse tre hovedproblemene mener de er mangelfull etikk, feil verdigrunnlag og ujevn maktfordeling. Derfor er det interessant å kunne ta for seg Stonewall sin oppfatning av disse trekkene ved det samtidige samfunn, og se dette i forhold til hvordan aktuelle sosiologiske samtidsteorier forholder seg til disse.

Fase to ble derfor å finne fram til relevant teori for å belyse denne problemstillingen. I vårsemesteret 2007 tok jeg teorifordypningskurset *SOS 4005 Utilsiktede konsekvenser*. Kurset tok for seg teorier og andre relevante tekster som viser til tilfeldigheter og utilsiktede konsekvenser som har dukket opp i forhold til samfunnsutviklingen. Det var i dette kurset jeg ble introdusert for den samtidsdiagnostiske sosiologien. Derfor visste jeg at Ulrich Beck, Zygmunt Bauman og filosofen Hans Jonas sine teorier om utviklingen man ser i det samtidige samfunn, bidrar til å belyse de tre problemområdene som Stonewall mener ligger til grunn for manglende bærekraft i dag. Utgangspunktet for alle tre er at de mener vi er i et skille mellom to epoker. Bauman og Beck mener at moderniteten er kommet til en ny epoke.

Bauman kaller den andre delen av moderniteten for den flytende modernitet, siden han mener den er preget av en mer flytende samfunnsstruktur. Med dette menes at det som før har vært preget av stabilitet erstattes av flyktige mønstre. Eksempelvis fra kollektivitet til dyrkelse av individualitet, opptatthet av nået og ikke langsiktighet og framtidsperspektiv. Fellesskap er derimot nå bare forankret i felles frykt. Dette er noen av de mest fremtredende trekk som Bauman identifiserer. Han legger stor vekt på etiske problemstillinger i sin forståelse av moderniteten. I den andre fasen av moderniteten har man ikke lenger en fastlagt og bestemt grunnleggende etikk, men må lære å handle moralsk uten noe etisk rammeverk. (Andersen og Kaspersen 2007:kap 24)

Ulrich Beck har en annen vinkling på hvordan han mener den andre modernitet er. Han kaller den for den refleksive moderniteten. Dette kommer av at moderniteten i sitt andre stadium selv har blitt moderne og reflekteres over på den utviklingen som funnet sted, den gjør seg selv til hovedtema. Både i den industrielle modernitet, som er den første modernitet, og i den refleksive modernitet mener han at man har et samfunn som bygger på fordeling. Først var det fordeling av goder, nå er det i følge Beck en fordeling av risiko knyttet til bivirkninger og utilsiktede konsekvenser av godene fra den første moderne perioden. Disse risikoene bryter med de tradisjonelle grensene fra den industrielle modernitet og grensene mellom samfunn og natur. Risikoene er av en slik art at de virker uavhengig av tid og sted og man kan ikke forsikre seg i mot dem. De er som regel ikke sansbare og trenger vitenskaplige metoder for å kunne måles, samtidig som deres omfang er ukontrollert og konsekvensene er ukalkulerbare. De følger ingen grenser og rammer likt uansett sosial status og nasjonalitet. Den refleksive modernitet har ikke bare med risiko å gjøre, men også at man beveger seg vekk fra det som var tradisjonelt gjennom den industrielle modernitet. Man blir fristilt fra de

tradisjonelle livsformer og felleskap som kirke, lokalsamfunn, sosiale klasser, politisk partitilhørighet og familien. Dette bidrar til en økt eksistensiell usikkerhet. (Andersen og Kaspersen 2007:kap 25)

Jeg vil argumentere for at filosofen Hans Jonas er relevant i en sosiologisk sammenheng. Hans arbeid med filosofiske problemstillinger i forhold til etikk i det samtidige samfunn, bygger på hans analyse av samfunnsutviklingen fram til det samtidige samfunn. Dette han kaller den teknologiske tidsalder. I denne analysen ser han på hvordan mennesker forholder seg til andre mennesker, sett i sammenheng med nye handlingsmuligheter som har dukket opp gjennom den teknologiske utvikling. Dette er sosiale handlinger og sett i forhold til samfunnsutvikling, blir dette sosiologisk interessant. I likhet med Bauman og Beck, mener Jonas at man i det samtidige samfunn står overfor en ny samfunnstilstand. Med dette som grunnlag stod jeg med tre teoretikere med viktige og relevante teoretiske bidrag, som deler oppfatning om at moderniteten er på vei inn i en ny fase. De endringene vi er vitne til i forhold til den økende oppmerksomheten på bærekraft, kan tolkes som et tegn på denne overgangen som disse teoretikerne beskriver. Denne felles enigheten er et godt grunnlag for videre drøftelser til å belyse de tre problemområdene etikk, verdier og makt. Så langt hadde jeg en problemstilling og relevant teori for å belyse denne problemstillingen.

Fase tre ble derfor å finne empiri som var egnet til å knytte problemstillingen til teorien. I første omgang gikk jeg til Stonewall for å hente empiri fra deres arbeid. Det viste seg raskt at de ikke hadde arbeidet lenge nok med sitt konsept, til at de på daværende tidspunkt hadde noen erfaringer å vise til. De var på planstadiet og hadde ingen praksis og erfaring innen megling for samfunnsansvar. Et annet problem var at det heller ikke fantes andre som hadde prøvd noe liknende konsept tidligere. Derfor fantes det ingen åpenbar løsning på problemet med å skaffe empiri som belyser megling innen samfunnsansvar. Empiriproblemet kom noe uventet, da prosjektet var hentet fra Vitenskapsbutikken. Her er konseptet at oppdragsgiveren har et prosjekt som de ønsker at en student skal skrive masteroppgave om. Når det deles ut prosjekter, må man anta at det foreligger en eller annen form for problemstilling og empiri de vil at man skal vurdere. Hos Stonewall hadde de problemstillingen, men de kunne ikke vise til noe relevant empiri. Det skal sies at de hadde tilgang til flere ressurspersoner, men disse personene besatt andre ressurser enn det jeg var ute etter. Det ble klart at det ikke fantes empiri for samfunnsansvarsmegling hos Stonewall.

Fase fire ble da å se etter en ny vinkling på oppgaven i forhold til problemstillingen og finne ekstern empiri. I første omgang forsøkte jeg å komme i kontakt med Transparency

International som har mye erfaring fra internasjonalt antikorrupsjonsarbeid. Dette håpet jeg kunne være relevant i forhold til at de har erfaring innenfor uavhengig arbeid med ansvarlighet. Dette viste seg å være et blindspor, siden det ikke lot seg gjøre å komme i kontakt med sentrale personer med base i Norge. For å finne noe å kunne jobbe videre med, ble det viktig å prøve nye vinklinger. Jeg vurderte finansskandalen i Nordland, der Terra hadde villedet kommuner i fylket til å investere i uetiske og dårlige fond. Formålet med dette var å rette oppgavens vinkling mot ansvarlige investeringer som Stonewall ønsker å spesialisere seg på å formidle. Dette viste seg å være en lite fruktbar vinkling på problemet. I januar 2008 etter å ha stått fast siden tidlig i november året før, var jeg i møte med Sturla Flem Rinvik i Stonewall. Der la jeg fram min frustrasjon over ikke å komme videre med oppgaven på grunn av mangel på empiri. Siden Sturla Flem Rinvik hadde vært i kontakt med flere aktører som var involvert i arbeidet for å stanse "Barcode"-utbyggingen i Bjørvika, fortalte han om dette og lurte på om det ikke var mulig for meg å bruke den pågående utbyggingsprosessen i Bjørvika som case. Etter å ha orientert meg om hva som foregikk i Bjørvika og konferert med min veileder, ble det til at jeg gikk for denne vinklingen av oppgaven. Det virket mulig å finne empiri som kunne gi fruktbare analyser i forhold til problemstillingen ut i fra dette. I denne sammenhengen var det for meg naturlig å legge opp til en kvalitativ innsamling av data. Det jeg i hovedsak var ute etter å belyse empirisk, var hvordan de ulike sentrale aktørene i debatten om "Barcode"-utbyggingen i Bjørvika definerer og forstår begrepet bærekraftig utvikling. Hvordan de argumenterer for hvorfor deres alternativ er det beste utbyggingsalternativ, og hvordan de forholder seg til etikk, verdier og makt som utgjør "Broken Compass"-metaforen. For å få mer innsikt innen de overfor nevnte feltene, valgte jeg å intervjuere representanter fra noen av de mest aktuelle og sentrale aktørene i debatten rundt Bjørvikas utbygging. Aktørene må i denne sammenhengen sees som bedrifter og organisasjoner, ikke enkeltpersoner. I forhold til datainnsamlingen er det ikke behandlet personopplysninger, det er heller ikke opprettet noen database over informanter. Informantene blir intervjuet som representanter for sine bedrifter eller organisasjoner og svarer på vegne av disse, ikke ut i fra personlige meninger og standpunkt. Disse personene opptrer i det offentlige rom og er sentrale i den debatten som datainnsamlingen tar utgangspunkt i. Spørsmålene jeg har utarbeidet og benyttet i intervjuene, retter seg utelukkende mot aktøren som informanten representerer og ikke mot representanten personlig. Verken navn eller stilling hos aktørene blir nevnt, de vil bare bli referert til som representanter for sine respektive aktører. Ut i fra dette har jeg kommet fram til at dette ikke er et meldepliktig prosjekt for personvernombudet (NSD). Intervjuene bidrar

til å gi en dypere innsikt i de forskjellige aktørenes standpunkt i forhold til Bjørvika-utbyggingen utover det som er tilgjengelig i avisdebatter og artikler. Alle som stilte til intervju fikk klar beskjed om at de har full rett til å trekke hele intervjuet, deler av det eller enkelte uttalelser.

Fase fem er vurderingen av den nye empirien i forhold til den opprinnelige problemstillingen og teorien. Siden jeg nå hadde fått tak i empirisk materiale, var det viktig å finne ut hvordan man skulle bruke det på en formålstjenlig måte. Representerte denne empirien en endring i forhold til vinklingen av problemstillingen, eller skulle det endre på hele problemstillingen og eventuelt også den anvendte teorien? Utgangspunktet for oppgaven og problemstillingen som er utformet, er å kunne gi innspill tilbake til Stonewall som oppdragsgiver for oppgaven. Problemstillingen kan derfor ikke endres uten at det blir vanskelig å gi tilbakemelding til Stonewall om deres forståelse av bærekraft og grunnene til at det hittil ikke har lyktes å komme i retning av bærekraftig utvikling. Derfor har jeg valgt å bruke debatten rundt ”Barcode”-utbyggingen i Bjørvika som case, for å kunne gi empirisk belegg for å drøfte problemstillingen i forhold til den aktuelle teorien. Jeg må derfor argumentere for gyldigheten og overførbarheten av empirien i forhold til tilsvarende situasjoner. I første omgang vil jeg argumentere for at liknende saker som den i Bjørvika vil kunne forekomme på flere steder, der det er planer om å bygge ut et større område. Fokus på bærekraft og ansvar er økende, samtidig som folk er oppmerksomme på hva som skjer i sine nærmiljøer. Derfor er det sannsynlig at liknende reaksjoner kan oppstå i forhold til andre utbyggingsprosjekter. Det er også slik at jeg vil knytte mine empiriske funn opp mot annen relevant forskning, for å se om det er noen likheter mellom de trekkene mine data beskriver og tidligere forskningsfunn. Hvis det viser seg å være relevante likheter, må det være grunnlag for å kunne hevde at de slutninger som kan trekkes ut fra mitt datamateriale har overførbarhet til andre tilsvarende situasjoner. Med et representativt case, kan jeg gjøre vurderinger som har en allmenn gyldighet og som ikke utelukkende er låst til Bjørvika-caset.

Fase seks er konklusjoner i forhold til funn. Problemstilling og relevant teori ble framstilt tidlig i oppgaveprosessen, mens empirien ble samlet inn på et senere tidspunkt. Derfor blir drøftingen av problemstillingen av spørrende art. Konklusjonene vil ta stilling til hvorvidt Stonewall sin forståelse av hvorfor man ikke har klart å komme i retning av en bærekraftig utvikling, er passende i forhold til mine funn. Dette medfører at man ender opp med negative konklusjoner. Med negative konklusjoner menes det i denne sammenhengen at det ut i fra foreliggende teori og empiri, kun er mulig å si noe om hva som ikke virker. Selv

om det er slik at funnene er negative, behøver nødvendigvis ikke de innspill jeg gir videre til Stonewall utelukkende være av negativ art. Ut i fra negative konklusjoner kan man si at noe ikke virker. Dette kan man snu til noe positivt i form av velbegrunnede forslag til hva som kan virke, men ikke som konklusjoner ut i fra de analyser som foreligger. Så lenge man vet at noe ikke virker, kan det hende at andre forslag kan fungere, men det kan ikke gis noen garanti.

Til slutt i fase syv etter å ha behandlet Bjørvika-caset, snus vinklingen av oppgaven tilbake til den opprinnelige problemstillingen. Avslutningsvis må fokuset i oppgaven flyttes tilbake til Stonewall. Dette kan gjøres ved å se funn fra drøftingene i oppgaven i forhold til hvordan Stonewall selv kan bruke bærekraftbegrepet og "Broken Compass"-forståelsen i en praktisk sammenheng. Ved å ta utgangspunkt i en tenkt arbeidssituasjon der de må forholde seg til dette, er det mulig å si hvorvidt de har et begrepsapparat som passer til samfunnsansvarsmeglerrollen som de ønsker å ta. Dette virker som et direkte innspill til Stonewall, samtidig som det bidrar til å tydeliggjøre de funn som blir gjort i oppgaven.

Ut i fra disse syv fasene har oppgaven fått sin form og vinkling i forhold til problemstilling. Redegjørelsen for prosessen som arbeidet med oppgaven har gjennomgått, er ment som en introduksjon og en veiledning for hvordan oppgaven skal leses.

1. Forskningsspørsmål og tre hovedfunn

Forskningsspørsmål

Hensikten med denne oppgaven er å bruke sosiologisk samtidsdiagnose for å gi innspill til Stonewall om hvordan de kan få en bredere forståelse av samtiden. Stonewall sitt fremste mål er å kunne bidra til å samle forskjellige aktører og finne fram til hvordan man kan oppnå et felles mål om en bærekraftig økonomi i et bærekraftig samfunn. Deres forståelse av hvorfor man på det nåværende tidspunkt ikke har klart å oppnå en bærekraftig samfunnsutvikling bygger på et tredelt hovedproblem; etikk, verdier og maktskjevhet.

Problemet knyttet til etikk, innebærer at den etikken man baserer dagens handlinger på ikke holder følge med den utviklingen samfunnet har gjennomgått. Derfor favner den heller ikke konsekvensene av dagens handlingsmuligheter, og man kan derfor ikke rette seg etter den når man ønsker å handle ansvarlig. I dagens samfunn kan man ikke handle på samme måte som på 1950-tallet. For å tilpasse oss samtidens utfordringer, mener Stonewall at det må tenkes nytt i forhold til etikk. Man behøver noe som kan gi rettleiding for nye handlingsmuligheter som har kommet som en følge av den teknologiske utviklingen det siste århundret.

Verdiproblemet går ut på at det i dag er slik at det meste skal kunne måles i kvantifiserbare verdier. Dette innebærer at man vil se det meste i forhold til pengeverdi. Det som ikke kan måles i penger, mister sin verdi. For å oppnå bærekraft, er man nødt til å gi tilbake verdi til ikke kvantifiserbare naturverdier. Man kan ikke bare søke kortsiktig verdiavkastning i form av raskt tjente penger. Hvis naturen tilbakeføres sin verdi, vil dette gi bedre muligheter for å få til en utvikling der ikke alle fremskritt går på dens bekostning.

Maktskjevhet er et problem. Storkapitalen besitter mye reell makt på bekostning av de demokratiske institusjonene og enkeltmennesket. Når storkapitalen utøver sin påvirkning overfor sine forbrukere, er den med på å sette nye betingelser for hvordan samfunnsutviklingen vil gå videre. Beveger man seg vekk fra å oppfylle behov til å skape etterspørsel etter egne varer, går man over i overforbruk. Politikere har liten makt over storkapitalens grep om forbrukerne. Storkapitalen kan også gjennom overbevisning og press legge føringer for saker som er å anse som politiske. Nære bånd mellom politikk og penger, kan medføre at politikken tjener næringslivets interesser framfor befolkningens interesser. Dette er ikke

forenlig med ideen om et velfungerende demokrati, heller ikke med bærekraft siden næringslivet er drevet av konkurransen om folks penger.

Disse tre problemfeltene samler Stonewall i paraplymetaforen ”Broken Compass”, som viser til at man ikke finner retningen mot en bærekraftig utvikling. Utbyggingen av Bjørvika er en dagsaktuell sak som kan benyttes til å se nærmere på om denne forståelsen av problemene med mangel på bærekraftig utvikling i samtiden, er passende.

I utgangspunktet var det én utbyggingsplan for Bjørvika. Det var Oslo S Utviklings ”Barcode”-konsept fra 2003 (Nettkilde OSU 1). Det var dette utbyggingsprosjektet som ble vedtatt i Oslo bystyre i første omgang. Dette førte til en større debatt både politisk, blant Oslos befolkning og blant andre interesseorganisasjoner i Oslo. Debatten gikk i stor grad ut på hvor høye byggene kunne være. Dette førte til at kun ett av byggene i ”Barcode”-rekken ble bygget i første runde. Deretter ble prosjektet lagt på is, noe som gjorde det mulig å sette i gang en politisk omkamp om utbyggingen av Bjørvika.

Motstanderne av ”Barcode” anså det som viktig å finne en måte som kunne stoppe den planlagte utbyggingen. Dette har resultert i en bærekraftdebatt rundt utbyggingsalternativene. Før sluttbehandlingen av reguleringsplanen for Bjørvika, arrangerte bydel Gamle Oslo en plansmie i samarbeid med arkitekt Arne Sødal Arkitekter. Alle som var interesserte i å delta var invitert. Dette gjaldt både organisasjoner, bedrifter og enkeltpersoner, i tillegg til Plan- og bygningsetaten, utbyggere, grunneiere, Vegvesenet, Jernbaneverket og andre sentrale aktører (Nettkilde plansmier 1). Fra 22. til 26. februar 2008 ble plansmien holdt med aktører fra over 50 organisasjoner. De kom fram til en alternativ utbyggingsplan for Bjørvika som de mente var en mer bærekraftig plan enn ”Barcode”-alternativet, selv om Oslo S Utvikling og tilhengere av ”Barcode” hevder at deres utbyggingsprosjekt også er bærekraftig.

Ved å analysere argumentene fra begge parter, både for- og motargumenter, samt vurdere disse opp mot Stonewall sin forståelse av hvorfor man hittil ikke har klart å oppnå en bærekraftig økonomi i et bærekraftig samfunn, er det mulig å kunne vurdere om deres forståelse av samtidens mangel på bærekraft er passende. Hvis den i følge de sosiologiske samtidsdiagnosene ikke viser seg å være passende, hva er det da som er problemet? Jeg har kommet fram til tre hovedfunn i forhold til forskningsspørsmålet.

Funn 1

Brundtlandkommisjonen kom i 1987 med bærekraftbegrepet i sin rapport *Vår felles fremtid* (Nettkilde FN 1). De definerte begrepet bærekraftig utvikling som; *"en utvikling som imøtekommer behovene til dagens generasjon uten å redusere mulighetene for kommende generasjoner til å dekke sine behov"*. Denne definisjonen av bærekraft ble brukt av FN i Agenda 21 og Rio-konferansen i 1992. På toppmøtet World Summit on Social Development i 1995, kom det en ny definisjon av bærekraft; *"rammene for våre anstrengelser for å oppnå en høyere livskvalitet for alle mennesker... ..økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern samvirker og forsterker hverandre gjensidig."* (Nettkilde Wikipedia1). Disse to eksemplene på bruk av bærekraftbegrepet viser til at det ikke er noen enhetlig definisjon av hva bærekraftig utvikling er. Ingen av disse definisjonene er nærmere spesifisert, men angir bare hva som er det langsiktige målet. Det er ikke noen klare retningslinjer for hvordan man skal nå dette målet. Man kan heller ikke måle om man har lyktes i å oppnå en bærekraftig utvikling før i ettertid, man kan bare argumentere for hvorvidt noe er bærekraftig mens andre ting ikke er bærekraftig. I Bjørvika-caset er det slik at de forskjellige aktørene legger ulik forståelse og interesse i deres bruk av bærekraftbegrepet. De prøver alle å legitimere sin bærekraftdefinisjon. Dette synes ikke å lede i retning av noen enhetlig bærekraftforståelse. Derfor er mitt første funn at **det er mulig for begge parter å argumentere seg fram til at deres utbyggingsplan er bærekraftig gjennom forskjellige resonnement.**

Funn 2

Steget videre fra funn 1 er å se på om "Broken Compass"-metaforen er passende for prosessen i Bjørvika. Dette ble gjort gjennom å se de tre problemområdene etikk, verdier og makt som utgjør "Broken Compass"-metaforen i forhold til empiri fra intervjuer med representanter fra de sentrale aktørene som har vært aktive i forhold til planprosessen og utbyggingen i Bjørvika. Jeg hadde en antakelse om at det ville være funn som taler både for og mot at denne prosessen lider av "Broken Compass". Noen enhetlig tanke om etikk var ikke synlig. Likevel er det ikke slik at aktørene anser denne mangelen på etikk som fritak for ansvar. Når det gjelder verdier, viste det seg at penger, klima og miljø henger sammen på en positiv måte. Det vil si at de påvirker hverandre. Hvis det etterspørres bærekraftrettede

produkter, er det dette som vil være det mest lønnsomme å satse på. Makt er det punktet hvor det var mest sprik mellom aktørenes oppfatning. Tilgang på ressurser er ikke noe stort problem i forhold til å få politisk gehør. Mangel på tilgang til deltakelse i den uformelle delen av planprosessen der politikere, den kommunale administrasjonen og utbygger møttes i lukkede rom, har flyttet mye makt vekk fra den formelle og åpne delen av prosessen. Derfor har utbyggernes posisjon blitt styrket, og det er skjevheter i maktfordeling som utgjør et demokratisk problem. Å gå så langt som å si at hele prosessen er udemokratisk, vil jeg ikke gjøre. Mitt andre funn er at **prosessen rundt utbyggingen i Bjørvika ikke vil passe inn under "Broken Compass"-metaforen, til tross for at det er enkelte parallelle trekk i forhold til skjevheter i maktfordeling.**

Funn 3

En sluttvurdering av funnene fra arbeidet med bærekraftbegrepet og "Broken Compass"-metaforen i forhold til mitt empiriske materiale, vil være å se hvorvidt Stonewall sin forståelse av hvorfor man ikke har klart å få til en bærekraftig utvikling er passende eller ikke. De tidligere nevnte problemene relatert til etikk, verdier og maktbalanse samlet under paraply-metaforen "Broken Compass", kan virke abstrakte og være vanskelige å knytte direkte til den virkelige verden. Selve ideen om at de tre overfor nevnte problemområdene kan forklare hvorfor man ikke har klart å oppnå en bærekraftig utvikling, må sees i forhold til bærekraft-begrepet. Bærekraft er et systembegrep som innebærer verden som helhet (makronivå). Bærekraft på systemnivå er en enten eller situasjon. Det er ikke snakk om mer eller mindre bærekraft. Tar man utgangspunkt i Bjørvika som case, blir dette et lavere nivå (mikronivå). Det å bruke en problemforståelse ment for et høyere systemnivå i en lokal sammenheng, gir liten forklaringssevne. Hovedproblemet er at handlinger på mikronivå gir en samlet effekt på makronivå, men intensjoner og begrunnelser for handlinger på mikronivå kan ikke direkte overføres til makronivå. **Derfor er mitt tredje og siste funn at de tre problemene som utgjør paraplymetaforen "Broken Compass" er for åpne til at de vil være egnet til å kunne vurdere empirisk hvorfor man i dag ikke har en bærekraftig utvikling. Dersom man forholder seg til bærekraftig utvikling på et overordnet systemnivå, kan ideen passe. Denne forståelsen er imidlertid ikke egnet til bruk på mikronivå.**

Vurdering av funn

Ut i fra forskningsspørsmålet er disse tre hovedfunnene negative. Det at de er negative kommer av at de kun kan si noe om hva som ikke virker. Det er ikke mulig ut i fra den tilgjengelige empiri å kunne gå videre fra de negative funnene til å komme med positive funn, d.v.s. å kunne gjøre konkrete funn som kan si noe om hva som vil virke. Det at mine funn er negative, gir uansett klare innspill til Stonewall i tilknytning til deres problemforståelse som er samlet under ”Broken Compass”-metaforen. Det som er en trygghet med negative funn, er at de har empirisk belegg for å kunne gi klare slutninger i forhold til problemstilling og forskningsspørsmål. Derfor blir disse slutningene mindre spekulative enn positive slutninger. Jeg vil derfor ikke si at det er en mangel med oppgaven at mine slutninger er negative. Jeg kan ut i fra mine funn besvare min problemstilling og forskningsspørsmål. Jeg kan derimot ikke ta steget videre og gi empirisk og teoretisk begrunnede forslag til hva som kan virke.

Hadde utgangspunktet for oppgaven med hensyn til empiri vært mer optimal, kunne muligens resultatene vært mer positive. For å kunne komme fram til positive slutninger, ville det vært en fordel å ha empirisk materiale fra en allerede ferdig prosess. Bjørvika-caset er en prosess som var godt i gang da jeg begynte mitt arbeid, samtidig som den er langt fra slutført på det tidspunkt denne oppgaven ferdigstilles. Dette gjør at sluttresultatet i Bjørvika ikke er klart på det nåværende tidspunkt. Derfor er det ikke mulig å kunne komme med en ettervurdering av hele prosessens gang. Hadde det vært mulig, ville det i større grad kunne la seg gjøre å analysere hva som kunne ha virket og ikke bare det som ikke virker. I dag foreligger det ikke empirisk materiale for Bjørvika og utbyggingen av ”Barcode” som er komplett, fordi prosessen ennå ikke er slutført.

Jeg står for mine funn som fullt ut relevante og tilstrekkelige for oppgaven, samtidig som jeg er åpen for at det kunne vært mulig å få positive slutninger om det hadde vært et mer optimalt empirisk utgangspunkt for oppgaven.

2. Redegjørelse for metode og datainnsamling

I innledningen vises det til at jeg lenge stod fast i arbeidet med denne oppgaven. Årsaken til dette var at jeg manglet empirisk materiale som kunne knyttes til problemstilling og teori. Derfor ble de metodiske vurderingene gjort en stund etter at jeg hadde iverksatt arbeidet med oppgaven. Da jeg kom fram til det punktet hvor vinkling av oppgaven mot Bjørvika kunne være løsningen på mine problemer med tilgang på empiri, måtte jeg vurdere hvordan den aktuelle empirien skulle samles. Det viktige i forhold til problemstillingen og forskningsspørsmålet var de forskjellige aktørenes forståelse av bærekraft, og opplevelsen av deres posisjon i utbyggingsprosessen i Bjørvika. Det var ikke særlig vanskelig å finne informasjon om Bjørvika på debattsider, avisinnlegg, artikler og aktuelle aktørers egne hjemmesider. Derfor ble det viktig å komme i kontakt med de mest sentrale aktørene, for å få mer utdypende informasjon enn det som var tilgjengelig i media og på internett.

Valg av metode

Som forklart ovenfor er det aktørenes forståelse av bærekraft og opplevelsen av deres posisjon i utbyggingsprosessen i Bjørvika som jeg ønsket mer utdypende informasjon om, for å kunne drøfte problemstillingen og besvare forskningsspørsmålet for oppgaven. Det var derfor naturlig at det kun var de mest sentrale aktører i Bjørvika som var interessante for meg.

Det var naturlig å velge kvalitative intervjuer som datainnsamlingsmetode, siden det var snakk få informanter og det jeg var ute etter var utdypende informasjon. Selve intervjuene kan ikke sies å være typiske forskningsintervju, da jeg ikke var ute etter personlig informasjon om intervjuobjektene. Informantene stilte som representanter for sine respektive organisasjoner og bedrifter. Jeg benyttet meg av løst strukturerte intervju med varighet på ca halvannen time. Informantene ble utelukkende stilt spørsmål som gikk på deres bedrift eller organisasjonens bærekraftforståelse og opplevelse av sin posisjon i utbyggingsprosessen. Intervjuguiden inneholdt de vesentlige spørsmålene jeg ville ha svar på¹. Jeg benyttet meg ikke av underspørsmål. Dette åpnet for at informanten kunne ta opp det han/hun mente var relevant i forhold til hovedtemaene for intervjuet. Jeg mener denne metoden har gitt meg

¹ Intervjuguiden som ble brukt ligger vedlagt som appendiks 4.

størst utbytte, da informantene har stått helt fritt til å kunne besvare mine spørsmål uten at de ble avledet av underspørsmål. Samtidig fikk jeg også relevant tilleggsinformasjon om tema på siden av hovedspørsmålet som ga økt innsikt.

I intervjurollen måtte jeg ha fokus på min rolle som en nøytral person. For meg var det viktig ikke å la meg påvirke av partenes argumentasjon, men framstå som uavhengig i forhold til aktørene i denne saken. I enhver intervjusituasjon er det en selvfølge at intervjueren framstår som nøytral uten å synliggjøre preferanser for noen av partene. Dette kunne være en utfordring da jeg følte at flere av informantene prøvde vinne min tilslutning til deres synspunkter. Videre var nøytralitet grunnlag for informantenes tillit. Hvis jeg hadde synliggjort større lojalitet til den ene parten enn den andre, kunne dette ha ført til at informantene foretok en bevisst redigering av den informasjon som ble gitt. I og med at det er store motsetninger mellom partene i Bjørvika-saken, var det gjennom hele datainnsamlingsprosessen viktig at jeg ikke lot meg påvirke til å ta et standpunkt. Derfor måtte spørsmålene være gjennomtenkte, slik at partene ikke oppfattet meg som talsmann for en av dem. Da denne oppgaven er skrevet som en bestilling fra Stonewall, er det viktig at de også har tillit til min nøytralitet.

Hvem er informantene?

Hvilke aktører som var mest aktuelle som informanter var det relativt enkelt å finne ut av. Det var selvsagt helt nødvendig å finne informanter hos Oslo S Utvikling da de som utbygger har en svært sentral rolle i dette sakskomplekset. Videre var jeg avhengig av å finne frem til informanter som representerte beslutningstakerne. I denne undersøkelsen er det politiske nivået representert gjennom representanter fra Oslo bystyre og byutviklingskomiteen. Et annet sentralt ledd i denne saken er saksbehandlernivået som er representert ved Plan- og bygnings-etaten i Oslo kommune.

Arne Sødal Arkitekter og Gamle Oslo Arbeiderparti har spilt en sentral rolle i Bjørvika-saken. Disse to aktørene har stått for det alternative planforslaget. I tillegg har også Allgrønn som lenge har jobbet for å få til en bedre stedsutviklingsprosess, vært engasjert i Bjørvika over lang tid.

Stonewall måtte også intervjues for å få bedre innsikt i deres konsept og ”Broken Compass”-metaforen.

Med unntak av Plan- og bygnings-etaten, var de øvrige aktørene raske til å svare positivt på min henvendelse om å stille en representant til rådighet for intervju. Det faktum at

Plan- og bygningsetaten ikke responderte på mine gjentatte henvendelser, er ikke å anse som et stort problem for helheten i oppgaven. Gjennom et stort tilfang av skriftlige kilder har jeg funnet de opplysningene det har vært behov for. Jeg mener at mitt utvalg av informanter gir det empiriske grunnlaget jeg har behov for i forhold til min problemstilling og forsknings-spørsmål.

Overførbarhet og representativitet

Da dette er en oppgave som er skrevet på oppdrag for Stonewall med Vitenskapsbutikken som formidler av oppdraget, er hovedmålet å besvare den problemstillingen de etterlyste drøfting av. Jeg mener at denne oppgaven kan være av generell interesse, da den i hovedsak forholder seg til et allment interessant tema som bærekraft i forhold til stedsutvikling.

Valget av Bjørvika som case, gjør det nødvendig å argumentere for overførbarhet og representativitet i forhold til andre liknende situasjoner (Thaegaard 2003:187). Bærekraft er et tema som det har blitt økt oppmerksomhet rundt i de senere årene. Denne økte oppmerksomheten kan spores innen de aller fleste områder av samfunnet. I mitt tilfelle er det byutvikling. Bærekraftdebatten som har pågått i forbindelse med Bjørvika-prosjektet, vil også kunne oppstå i forbindelse med andre store utbyggingsprosjekter. Jeg vil argumentere for at det er mulig å verifisere mine funn, ved å se dem i forhold til funn fra annen relevant forskning. NIBR, Norsk institutt for by- og stedsforskning, har publisert relevant forskning som jeg kan knytte mine funn opp mot. Påvises det sammenfall med andre forskningsprosjekter, er det mulig å trekke slutningen at mine funn fra Bjørvika-caset, også vil være representativt for denne type stedsutviklings prosjekter andre steder.

Forskningsetikk

Etisk korrekt behandling av informanter og sensitive personopplysninger er svært viktig for et godt forskningsprosjekt. Å forholde seg til NSD, personvernombudet, når man behandler personopplysninger er strengt nødvendig. Ut i fra min vurdering og i samråd med min veileder, vil jeg ikke definere min oppgave som meldepliktig overfor NSD. Dette vil jeg begrunne med at jeg ikke håndterer personopplysninger. Informantene er å anse som representanter for sine respektive organisasjoner og bedrifter. Spørsmålene forholder seg kun til den hovedaktøren som informantene representerer. Videre har jeg også har anonymisert

informantene. De er ikke referert med navn eller stilling, det eneste som jeg oppgir er hvilken aktør de er representant for. Jeg har heller ikke noen systematisert database over materialet. Lydopptakene er ikke blitt lagret digitalt. Transkripsjonene ble kun merket med aktørens navn, mens informantens navn eller stilling er utelatt. Dette defineres ikke som personopplysninger i følge de retningslinjer NSD har satt. Oppgaven er derfor ikke meldt til NSD. Appendiks 5, viser til at også NSD er enige i at oppgaven ikke er meldepliktig.

3. Stonewall og ”Broken Compass”-metaforen.

”Vi anser og innser at utviklingen i dagens verden ikke er holdbar. Utviklingen har gått så fort at mange mennesker og organisasjoner ikke lenger vet hvordan de skal forholde seg til sine naturlige omgivelser – de mangler det globale samfunnsmessige overblikket og dermed rette verdier og retningslinjer for videre veivalg. ”Kompasset er ødelagt”, og hvis vi ikke endrer vår væremåte og fortsetter på samme måte, går vi mot stupet.” – Sturla Flem Rinvik, Grunnlegger av Stonewall.

Det er nå over 20 år siden rapporten *Vår felles fremtid* ble publisert og begrepet bærekraftig utvikling ble lansert. Det har vært flere internasjonale møter med miljø som tema, blant annet i Rio og Kyoto. Internasjonalt er det stor enighet om at dagens utvikling er en trussel mot miljøet, som igjen kan sees som en trussel mot samfunnet slik vi kjenner det i dag. Likevel har det ikke lyktes å bygge en bærekraftig økonomi i et bærekraftig marked for å oppnå et bærekraftig samfunn. Dette er utgangspunktet for Stonewall som bærekraftmegler.

Stonewall er foreløpig et lite aksjenotert gründerselskap som holder til i Parkveien 25 i Oslo. Det ble grunnlagt i 2003 og har i dag to heltidsansatte personer som arbeider i selskapet, pluss en stilling som er løserer tilknyttet virksomheten på deltidsbasis. De arbeider nå med å utvikle og definere bærekraft- og samfunnsansvarsmeglerkonseptet sitt. Siden det ikke har lyktes å få til et bærekraftig samfunn i løpet av de siste 20 årene, ønsker de å tenke nytt, alternativt og kreativt. Derfor ønsker de å tilby et alternativ hvor samfunnsansvarsorienterte aktører kan komme i kontakt med hverandre, for i fellesskap å komme fram til ansvarlige løsninger som vil bidra til å endre utviklingen i retning av bærekraftighet. For å forene aktører med interesser som kan være svært forskjellige, mener de det trengs en mellommann eller megler i samfunnsansvar. Deres ambisjon er å ta denne rollen.

Hva menes med ”Broken Compass”-metaforen?

”Broken Compass”-metaforen viser til usikkerhet, slik det framgår av sitatet først i kapitlet.

”Politikere og næringslivet har mislykkes i å bringe dagens samfunnsutvikling mot en bærekraftig fremtid og dermed overkjørt lokalsamfunnene slik at de også har i stor grad føyet

seg etter denne utviklingen. Det har blitt spilt fallitt med naturen og dens ressurser.” - Sturla Flem Rinvik, grunnlegger av Stonewall.

Hvorfor har ikke situasjonen endret seg til det bedre i løpet av de 20 år som har gått siden Brundtlandkommisjonen la fram rapporten *Vår felles fremtid?*

”Vi har mange ganger fått beskjed om å endre kurs, men få av gangen beveger seg i samme retning og hvilken retning som leder til en bærekraftig verden er heller ikke noe man vet sikkert.” - Sturla Flem Rinvik, grunnlegger av Stonewall.

Her mener Stonewall, med filosofen Hans Kolstad på laget, at vi i dag mangler etikk som gir holdepunkter å navigere etter. Derfor er en viktig del av problemet at etikken ikke holder tritt med samfunnsutviklingen og ikke kan tilfredsstillende ønsket om en bærekraftig utvikling i framtiden. I dag står vi overfor nye handlingsmuligheter og nye konsekvenser, men den forståelsen av vår verden som vi handler etter er lite egnet for vår tid.

”En rød tråd som går gjennom Vest-Europas kulturhistorie, og som ligger til grunn for naturoppfatningene såvel i antikken som i middelalderen og i moderne tid, er én og samme fornuftsbaserte forståelsesform eller tenkemåte. Denne tenkemåten har medført at naturen er blitt gjort til noe adskilt fra og fremmed for mennesket. Resultatet av denne prosessen er at såvel naturen og mennesket er blitt tingliggjort: Mennesket har både mistet naturen og seg selv. Det er denne tenkemåten som i sin tur har ført til miljøødeleggelsene i vår tid.” – Hans Kolstad (Nettkilde Kolstad 1).

Denne gamle tenkemåten har ført til at utviklingen fram til i dag har gitt store naturødeleggelse og omhandler i svært liten grad mennesket som avhengig av naturen. Derfor hører man om stadig verre fremtidsscenarioer, hvis ikke utviklingen snus. Stonewall selv mener at det i løpet av de neste 15-20 årene er prekært å gjennomføre en endring. Nytenkning i forhold til etikk er derfor nødvendig mener Stonewall. Grunnen til dette er at mennesket og naturen må sees i sammenheng som gjensidig avhengig av hverandre. Når denne forståelsen av menneske og natur er forent, vil det bli naturlig å vise større ansvar for natur og medmennesker.

Et annet problem i dag slik Stonewall ser det, er den kortsiktige tenkning som preger store deler av forretningsverdenen. Med dette menes det at akkumulasjon av kapital er hovedmål, og hvordan dette fører til at økonomisk utbytte for aksjonærer har blitt selskapenes fremste ansvar. Å måtte vise til økt omsetning for kapitalakkumulasjon hvert år, har vist seg å være et problem hvis man skal kunne oppnå et langsiktig mål om en bærekraftig framtid. Dette problemet kan spores tilbake til etikk, nemlig businessetikk. Her er det ansvarlighet

overfor aksjonærer som er hovedfokus. Det skal riktignok sies at det har kommet nye måter å tenke businessetikk på. CSR – Corporate Social Responsibility har blitt en innarbeidet del av manges virksomhet. CSR oversettes til samfunnsansvar på norsk. Det at selskapene har et samfunnsansvar er i ferd med å bli en del av dagens businessetikk. Hovedtanken med CSR er å flytte selskapenes ansvar fra shareholders eller aksjonærene, til stakeholders som er de som blir berørt av selskapets virksomhet. Opprinnelig ble CSR lansert av EU kommisjonens president Jaques Delors i 1995, som et ledd i å gjøre EU til verdens mest konkurransedyktige økonomi (Stonewall AS b 2007:2).

CSR som begrep tilhører politikken og businessverdenens begrepsapparat. Det finnes ingen entydig definisjon av CSR, men de to definisjonene nedenfor har internasjonal politisk oppslutning. Hovedområdene for CSR er i følge United Nations Global Compact; menneskerettigheter, arbeidsrettigheter, miljø, antikorrupsjon og helse med spesiell fokus på HIV og aids. Dette organet er et initiativ under FN som jobber for å fremme bærekraftighet og sosialt ansvar (Nettkilde Wikipedia 2). Stonewall har valgt å bruke de overfor nevnte punktene, men følger i tillegg også grunnverdiene kjærlighet for medmennesker, toleranse i samfunnet og respekt for naturen. De mener også at man må hente lærdom av verdens urbefolkninger, siden de er blant de få som har en bærekraftig mentalitet og forhold til naturen. Urbefolkningenes symbiotiske forhold til naturen, gjør dem bevisste i forhold til naturen slik at de henter det de trenger fra naturlige ressurser uten å la det gå over i rovdrift (Stonewall AS b 2007:1). Kort sagt handler CSR om å få selskaper og organisasjoner til å vise ansvar for sine omgivelser.

Mye tyder på at hindringer ligger i veien for å ta advarsler om store miljøproblemer alvorlig. Hva er årsakene til at det hittil i relativt liten grad er gjennomført større endringer for å tilpasse oss den voksende trusselen vi utgjør mot miljøet? Her er det neppe noe entydig svar. Det kan være mangel på politisk vilje til å komme med tiltak. Videre kan det kan være en allmenn livsstil som bygger på høyt forbruk, og mange andre faktorer i kombinasjon med hverandre. Det er derfor viktig å finne ut av hvilke samfunnsmekanismer som er med på å hindre mange selskaper, organisasjoner, politikere og enkeltpersoner fra å vise mer ansvarlighet overfor miljøet.

Næringslivet er i seg selv veldig praktisk anlagt. De løser enkeltmenneskets problemer mot betaling og dekker enkeltmenneskenes behov. Problemet er at konkurransen innenfor næringslivet er hard, og det finnes mange som ønsker å tjene penger på å dekke disse behovene. Derfor er det slik at enkeltmenneskenes grunnbehov fort blir dekket, og næringslivet ofte må skape etterspørsel etter sine varer og tjenester. De må med andre ord lage nye

behov for deg og meg. Gjennom utstrakt reklame/propaganda når de ut til forbrukere og forklarer folk at dette er noe de trenger. Dette kan skape overforbruk som gir overproduksjon, og som i sin tur blir en ekstra belastning for miljøet.

Reklame i seg selv kan også by på problemer. Dette fordi eksponeringen er kostnads-krevende slik at de kapitalsterke får mest og best eksponering. Reklamens effektivitet reflekteres i de høye prisene som betales for eksponering på beste stedene og til de beste tidene både på tv, radio, reklameboards rundt om i de fleste byer og andre steder. Dette er med på å forme folks behov. Det er derfor vanskelig å få vist reklame for miljø og ansvarlighet, når det er slik at de kapitalsterke selskapene kappes om å få eksponeringen selv. Selv de største miljø- og naturorganisasjonene har relativt små reklamebudsjett sammenliknet med større profittsøkende selskaper. Det er faktisk slik at den som ”roper” høyest blir hørt og penger påvirker i stor grad hvor høyt man kan ”rope”. Det blir en skjev eksponering og næringslivet ender opp med størst påvirkningskraft. Dermed blir mye av den reelle makten forflyttet til storkapitalen.

Videre er det slik at Stonewall mener det er et skjevt maktforhold mellom lokal-samfunn, næringsliv, politikk, academia, natur, kultur og enkeltmennesket. Storkapitalen legger press og føringer på politikken. Den har stor overtalelseskraft overfor forbrukere og fører til at mye reell makt sitter hos andre aktører enn der det skal i et demokrati.

Tabellen på neste side, viser i hovedsak hva Stonewall legger i ”Broken Compass”-metaforen. Stonewall mener at de nevnte problemene i stor grad er årsaken til at vi i dag ikke har en bærekraftig utvikling.

Problem - områder:	Etikk	Verdier	Makt
Problem	Er ikke tilpasset dagens handlingsmuligheter og favner ikke konsekvensene av disse.	Økonomisk vekst = suksess for selskaper. Økt forbruk = suksess for enkeltpersoner.	Storkapitalen besitter mye reell makt og innflytelse på bekostning av demokratiske institusjoner og enkeltmennesket.
Mulig årsaker	Rask utvikling av teknologi, forholdet til naturen preges av en tanke om en utømmelig natur, som er separat fra menneskets væren.	Kortsiktig målsetting. Direkte målbare verdier framfor ikke-kvantiserbare verdier. Konkurranspreget samfunn.	Påvirkningskraft fra produsent til forbruker. Overbevisende makt/press. For tette bånd mellom penger og politiske avgjørelsesprosesser.
Mulig løsning	Ny måte å tenke etikk på i forhold til menneske, samfunn og natur.	Langsiktige mål med fokus på bærekraft, slik at man får en bærekraftig økonomi i et bærekraftig samfunn.	Større grad av felles langsiktige målsettinger, åpenhet og uavhengighet.

Stonewall AS og samfunnsansvarsmegling

Stonewall AS - skal tilrettelegge investeringsløsninger, konkretisere prospekter og megle frem forpliktende kontrakter mellom ulike samfunnsaktører for iverksettelse og konkretisering av ulike visjoner som fremmer menneskehetens eksistens og dens naturlige omgivelers langsiktige harmoni og væren i et bærekraftig samfunn. - (Stonewall AS b 2007:1).

Med andre ord, de vil gjennom en næringslivsrettet satsning forsøke å bidra til å hjelpe samfunnsutviklingen i retning av et bærekraftig samfunn. Stonewall setter likhetstegn mellom samfunnsansvar og bærekraft. Dette fordi samfunnsansvar henvender seg til næringslivet og

styrerommene i selskaper, mens bærekraft henvender seg til politikken og ikke profittsøkende aktører og enkeltmennesket. Poenget med dette er at for selskaper er samfunnsansvar bærekraftighet, samtidig som det er en forretningsstrategi. Enkeltmennesket føler liten tiltrekning til forretningsstrategi, men bærekraftighet er noe som bør appellere til de fleste. På denne måten mener Stonewall at de skal kunne henvende seg til alle potensielle brukere av de tjenester de vil tilby.

”Stonewall sin oppgave er å være en nøytral megler mellom makt (politikk), penger (næring), natur, mennesker og verdier (etikk)” – Sturla Flem Rinvik, grunnlegger av Stonewall.

Ideen om å megle for å oppnå bærekraftige løsninger, er tilsvarende som for et velfungerende finansmarked. Finansmarkedet trenger meglere for å fungere, det gjør også olje-, kraft- og eiendomsmarkedet. Ved å innføre bærekraftmeglere vil man kunne få et bærekraftmarked, som de mener er nødvendig for å tilfredsstille behovet for et bærekraftig samfunn. Tanken med et bærekraftmarked og med bærekraftmeglere er næringsprofesjonelt å nøytralisere de eksisterende skjeve maktforholdene mellom lokalsamfunn, næringsliv, politikk, academia, natur, kultur og enkeltmennesket. Dette for å oppnå tverrfaglig samarbeid på tvers av ulike interesser med fellesmål om hurtigst mulig å bygge fremtidens bærekraftige samfunn (Stonewall AS b 6:2007).

Stonewall sitt mål er å oppnå en bærekraftig samfunnsutvikling. Derfor er målet å vokse til et verdensomspennende bærekraftmeglernettverk. For å oppnå dette er det viktig at konseptet ikke slippes før det er ferdig konkretisert. Deretter vil driften starte i Norge, før konseptet spres til andre land. Det økonomiske overskuddet fra Stonewalls virksomhet skal reinvesteres i naturen.

Norge har i dag strenge regler for hvordan en megler skal fylle sin rolle som mellommann. 1. januar 2008 kom det nye regler for mellommannsvirksomhet som er blant de strengeste i verden. Siden Stonewall er et norsk selskap og underlagt disse reglene, mener de at det er med på å gi bærekraftmeglere økt troverdighet som nøytral mellommann. Nøytralitet og gjennomsiktighet er svært viktig for å bygge tillit mellom aktørene og Stonewall. Her kan den norske meglingsstandarden eksporteres sammen med konseptet, slik at bærekraftmeglere stiller som en uavhengig part med integriteten i behold i andre deler av verden der det er mangelfulle regler for mellommannsvirksomhet.

Megling er Stonewall sin hovedbeskjeftigelse. Oppgaven er å knytte aktørene sammen gjennom et spekter av tjenester som de tilbyr.

1. Møteplass. Som mellommann vil Stonewall bruke datateknologi og menneskelige ressurser for å skape åpne og nøytrale arenaer der aktørene kan møtes; beslutnings- tagere og de berørte, de som jobber for en bedre verden og de som vil hjelpe til, de med spesielle kunnskaper og de som trenger den.
2. Tilrettelegging for bærekraft. I dag er det viktig at produksjon av varer og tilbudet av disse skjer på riktig måte. Stonewall knytter ”know-how” til de som trenger det, slik at produksjon og tilbud av varer skjer på en ikkekrenkende måte overfor natur og mennesker.
3. Læring. For å opptre på en bærekraftig måte, trengs det kunnskap. Gjennom et omfattende kunnskapsnettverk og kontakter, kan Stonewall tilby læring både gjennom å finne lærere til de som etterspør kunnskap og/eller tilby egne e-læringskurs.
4. Konfliktmegling. Under gjennomføring av prosjekter er det mange hensyn å ta, ofte kan parter stå i opposisjon til hverandre og ha motstridende interesser. Ut i fra etiske retningslinjer og godt overblikk, kan Stonewall hjelpe alle til å trekke i samme retning og arbeide sammen for en bærekraftig framtid. Ved å stå i midten prøver man å hente ut det beste fra alle aktører.
5. Risikovurdering. Det er viktig å handle etter ”føre var” prinsippet ut i fra hensynet til både mennesker og miljø, og i forhold til eget omdømme. Stonewall knytter aktører opp mot kompetansen som kan analysere og kartlegge risiko i forskjellige prosjekter og kartlegge rekkevidden av de beslutninger som tas. Dette gir økt stabilitet og forutsigbarhet.
6. Kunnskapsdatabaser. Gjennom å bygge opp en stor intelligent kunnskapsdatabase med informasjon rundt bærekraft som igjen er knyttet til flere mindre databaser med spesialiseringstema, får man et unikt overblikk. Egne databaser kan bygges etter behov.
7. Etiske investeringer. Stonewall finner og kvalitetssikrer gode prosjekter for aktuelle aktører. Poenget med dette er at aktørene i tillegg til å bidra med å bygge en bærekraftig framtid, også vil få et bedre etisk omdømme overfor egne ansatte og offentligheten. Det vil også gi økt konkurranseevne.
8. Evaluering og headhunting av samarbeidspartnere. I disse dager er det viktig å ha de rette samarbeidspartnere. Stonewall vil vurdere aktørenes potensielle samarbeids- partnere for å finne de rette. Som mellommann kan også Stonewall gå inn og sikre aktørenes arbeide slik at alles interesser blir hørt.

9. Idebank. Stonewall hjelper aktører med å finne de løsningene som tar best mulig vare på mennesker og natur. Gjennom et omfattende nettverk og den kunnskap som besittes, skaper Stonewall arenaer der problem kan løses. (Stonewall AS c 2007)

Hvordan skal man komme fram til bærekraft gjennom megling? Forbindelsen mellom megling og bærekraft er i følge Stonewall å ha et etisk grunnlag som man skal megle ut i fra. Ved å ha et utgangspunkt i filosofien, kan det utarbeides et etisk fundament som meglere skal forholde seg til. I følge Stonewall er verdiene toleranse i samfunnet, respekt for naturen og kjærlighet for medmennesket de viktigste holdepunktene. I tillegg vil de bruke prinsippene fra CSR. Ut i fra dette mener de å skape et alternativ, der alle aktører som ønsker det kan knytte seg til andre aktører med et felles mål om å bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling. Gjennom et alternativt nettverk av selskaper og organisasjoner kan de som vil unngå den usikkerhet og retningsløshet som preger dagens samfunn, benytte seg av dette tilbudet.

Ansvarlighet er sentralt når man snakker om bærekraft. Som tidligere nevnt i kapitlet, spiller etikk en viktig rolle både for selve problemet og det som Stonewall ser som løsning på problemet. Etikk og ansvarlighet er nært knyttet til hverandre. Hvordan ser da Stonewall på ansvarlighet og etikk i sitt konsept? Hva som er å anse som ansvarlig, er en definisjonssak. Hvilken definisjon som er den rette må man finne ut i fellesskap, derfor inngår man samarbeid med en nøytral, uavhengig, framtidsrettet og etisk skolert bærekraftmegler som tar med seg klare etiske holdepunkter inn i forhandlingene. Ved å gå inn mellom partene med et etisk utarbeidet grunnlag, kan man innføre ”spilleregler” slik at forhandlingene ledes i retning av bærekraftrettede løsninger. På denne måten kan partene sammen enes om hva som er å anse som ansvarlig. Gjennom kontrakter skal denne ansvarligheten bli forpliktende. Ansvarlighet i seg selv er lite verdt, dersom det ikke ligger noen forpliktelse til grunn i jakten på et langsiktig mål.

Ser man på de ”spillereglene” som skal bidra til å styre forhandlingene og samarbeidet i riktig retning, mener Stonewall at dette er en etikk som er bygget på grunnleggende verdier som toleranse i samfunnet, respekt for naturen og kjærlighet til medmennesker. Disse verdiene er en fellesnevner for samfunnsansvarlighetsrettede aktører. Verdiene er så grunnleggende at de er nøytrale i forhold til kulturelle, religiøse og historiske forskjeller mellom ulike parter.

Stonewalls nisje innenfor arbeid med samfunnsansvar for selskaper og organisasjoner er at de er uavhengige og ikke utelukkende retter seg mot store internasjonale selskaper og

organisasjoner. Vanligvis er samfunnsansvar – CSR, noe som mange større multinasjonale selskaper og organisasjoner selv forsøker å innarbeide i sin drift. Enten gjennom å ansette ”CSR managers” eller ved å legge det inn som en del av deres plan- og strategiarbeide. Det er tydelig at samfunnsansvar har begynt å bli mer vanlig å se som en naturlig del av virksomheten (Stonewall AS b 2007:3). Stonewall vil rette seg mot disse bedriftene og organisasjonene, men også mot mellomstore og små bedrifter for å innføre samfunnsansvar lokalt (Stonewall AS b 2007:2). Hos Stonewall ser de ikke bærekraft som noe som kun skapes i politiske beslutningsprosesser og i styrerommene, men som en helhetlig samfunnsendring som må skje på alle plan.

I dag jobber Stonewall på flere nivåer. De legger opp til utstrakt bruk av interaktive løsninger. Det jobbes med å finne samarbeidspartnere for å skape og tilpasse disse verktøyene til den bruk de er intendert. I tillegg arbeides det med å skape et solid nettverk av samarbeidspartnere. Det foregår et fortløpende arbeid med å tilpasse konseptets praktiske arbeidsoppgaver. Siden dette er en helt ny form for virksomhet, er de nødt til å vinne ny kunnskap underveis i prosessen, så konseptet vil tilpasses fortløpende etter hvert som det akkumuleres erfaringer. Den økonomiske aktiviteten som i dag foregår hos Stonewall, er et større prosjekt for Norges Eiendomsmeglerforbund med varighet fra 01.01.08 til 01.01.11. Stonewall skal stå for opplæring av 2500 meglere i det nye lovverket for mellommannsvirksomhet, etikk og praktisk utførelse av yrket. For å kunne gjennomføre denne virksomheten, bygger de nå opp infrastruktur for e-læring. Ved gjennomføringen av dette prosjektet vil det bli lagt et godt grunnlag for å ta med seg erfaringer de tilegner seg og de læringsverktøy som de utvikler, videre i prosessen når de skal begynne utdannelsen av egne bærekraftmeglere. Utover dette arbeides det med å samle og systematisere kunnskap om bærekraft.

Planen er å legge gjennombruddsåret til 2010. Det vil i første omgang bli satset her i Norge og det skal skapes mye oppmerksomhet for å markedsføre konseptet. Videre vil arbeidstokken i selskapet bli utvidet. I 2011 satses det på ytterligere vekst i Norge og eventuelt å etablere en avdeling i utlandet. Fra 2012 skal det være full operativ virksomhet. Det budsjetteres med at det skal være brutto bærekraftsomsetning på 1 mrd. norske kroner. Dette innebærer at Stonewall kanaliserer og kvalitetssikrer 1 mrd. kroner innen samfunnsansvar og bærekraftig utvikling (Stonewall AS d 2007). Deres inntekt vil bli den prosentandel av dette beløpet som de velger å prise sine tjenester med.

Forskjell mellom:	Samfunnsansvarlig(CSR) drift av forretningsvirksomhet.	Normal drift av forretningsvirksomhet.
Ansvarsområde	Aksjonærer, men også de som er berørte av virksomhetens drift.	Aksjonærer.
Mål	Bærekraftig økonomi i et bærekraftig marked, i et bærekraftig samfunn.	Økonomisk vekst.
Middel	Økonomisk vekst.	Økonomisk vekst.
Tidsperspektiv	Langsiktig.	Kortsiktig.

Hovedproblemstilling

For å komme fram til en hovedproblemstilling, er det tjenlig å oppsummere hovedproblemene med noen underproblemer. På den måten blir det klarere hva jeg skal lete etter i mine analyser senere i oppgaven. Stonewall mener at det finnes hindringer som gjør det vanskelig å snu utviklingen på tre områder; etikk, verdier og makt. Denne forståelsen samles i metaforen ”Broken Compass”.

”Broken Compass”-metaforens innhold

1. **Etikk.** Den etikk vi følger i dag ser ikke mennesket og naturen som en samlet enhet, men som to separate enheter som er fremmede for hverandre.
 - Businessetikken har sin ansvarlighet overfor aksjonærene.
2. **Verdier.** Svært mange ser på verdier som noe som skal summeres og måles i forhold til hva andre har.
 - Selskaper har som fremste mål å tjene penger, ikke å tjene naturen eller menneskeheten.
 - Privatpersoner kobler oftest forbruk til velstand.
3. **Skjeve maktforhold.** Det er slik at mye reell makt ligger hos de som produserer forbruksvarer og ikke hos myndigheter og enkeltmennesket.

- De økonomisk sterke aktørene kan i større grad bruke sin makt til å påvirke andre med flere forskjellige virkemidler.
- Myndigheter har en sanksjonerende makt, mens selskapene har en overtalende makt som rekker lenger ut blant enkeltmennesker som forbrukere.

Dette er et kort sammendrag av hvordan Stonewall bygger sin forståelse av hvorfor man i dag ikke har kommet noe nærmere en bærekraftig utvikling. Er dette en egnet forståelse av problemet når Stonewall skal bruke dette i aktuelle arbeidssituasjoner? Kan de bruke denne forståelsen til å vurdere om det er slik at de finner disse hindringene i faktiske situasjoner de kan møte i sitt arbeide? Disse spørsmålene leder meg til å sette hovedproblemstillingen som følger: **Hva kan sosiologisk samtidsdiagnose bidra med for å få en utvidet forståelse av ”Broken Compass”-metaforen som utgangspunkt for virksomhet innenfor samfunnsansvarsmegling?**

4. Hva er bærekraftig utvikling?

Bærekraftbegrepet

Utbyggingen av Bjørvika er en av de mest omtalte og omstridte sakene innen byutvikling i Norge. Striden startet med at det ble frigitt områder som ble brukt til konteinerhavn, til lokaliseringen av nytt operabygg og til kampen om fjordbyen. For tiden strides det om hvordan man skal kunne få til en bærekraftig utbygging av dette området. Det forelå to utbyggingsalternativer før bystyrets votering 27.02.08 om videre utbygging av Bjørvika. ”Barcode” som er den omstridte høyhusrekken, er Oslo S Utvikling sitt alternativ. Dette var allerede påbegynt, og det første huset stod ferdig. Den øvrige utbyggingen har ligget på vent, mens utbyggingsplanene var oppe til ny høring i bystyret. Det andre alternativet ble utarbeidet under Arne Sødal Arkitekter og bydel Gamle Oslos plansmie i slutten av januar 2008. Dette forslaget inneholder lavere bygg og annen arealbruk. Felles for begge forslagene er at de hevder å være bærekraftige og nettopp hva Oslo trenger.

For å kunne snakke om bærekraft, er det viktig å ta en nærmere titt på selve bærekraftbegrepet. Jeg vil ikke gå for langt i og utforske alle aspekter ved begrepet, siden det vil bli alt for omfattende. Målet med dette kapitlet er å vise til hvordan aktørene forstår og definerer bærekraftig utvikling, ikke å gi en fullstendig innføring i bærekraftbegrepet.

I 1983 opprettet FN Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, også kjent som Brundtlandkommisjonen, ledet av Gro Harlem Brundtland. Kommisjonen skulle se på miljø- og fattigdomsproblemene i sammenheng, for å foreslå utviklingsstrategier for å løse dem. I kommisjonens sluttrapport *Vår felles fremtid* som ble utgitt i 1987, ble begrepet bærekraftig utvikling lansert. Det er derfor naturlig å legge denne forståelsen av bærekraftig utvikling til grunn. Deres begrep tar som sagt utgangspunkt i et todelt problem. Først er det fattigdomsproblemene. For de fattigste er det å sikre sin overlevelse ofte knyttet til rovdrift på jord, skog og andre naturlige ressurser, noe som har store konsekvenser for miljøet. Gjennom jevnere fordeling av godene fra verdens ressurser, kan man avskaffe den fattigdommen som tvinger folk til å ødelegge miljøet for å overleve. Miljøproblemet er derfor tett knyttet til fattigdomsproblemene, selv om hoveddelen av problemene er industrilandenes forbruksmønster som er

preget av overforbruk og den industrielle overproduksjonen som følger av dette. Med dette som bakgrunn har Brundtlandkommisjonens definisjon av bærekraftig utvikling blitt:

”...en utvikling som imøtekommer behovene til dagens generasjon uten å redusere mulighetene for kommende generasjoner til å dekke sine behov.” (Nettkilde FN 1).

Dette må tolkes som en overordnet normativ samfunns målsetting. Begrepet er å forstå som et systembegrep med globalt perspektiv. Det er heller ikke slik at bærekraft er et optimum. Enten er det bærekraft eller så er det ikke bærekraft, slik Brundtlandkommisjonen definerte det i 1987.

Til tross for at det i 2008 er 21 år siden begrepet bærekraftig utvikling ble lansert, er ikke målet som ble fremmet av Brundtlandkommisjonen i 1987 nådd. Det som imidlertid har skjedd er at det i dag er mye større fokus på at utviklingen fortsatt ikke er bærekraftig, enn det var for noen år tilbake. Bærekraftig utvikling er i dag et begrep som hyppig dukker opp i media, samfunnsdebatter og på den politiske arena. Det kan tilsynelatende se ut som at det er en felles enighet om hva målet er når det snakkes om bærekraftig utvikling. Det er flere uklårheter knyttet til veien fram til dette målet. Dette viser seg å være tilfellet i Bjørvika også, noe jeg kommer nærmere inn på senere i kapitlet.

Ved å se på hva definisjonen legger i behov, går det tydelig fram at det er tatt høyde for at behovene for dagens generasjon ikke nødvendigvis vil være gjeldende for de kommende generasjoner, og at deres behov vil bli definert etter hvert som utviklingen går framover. Det som ikke er klart i definisjonen er at behov kan variere fra kultur til kultur (Beck og Jahn 1999:60). Ser man dette i sammenheng med Bjørvika-caset, står næringslivet i motsetning til de alternative aktørene som har gått sammen i plansmien. Slik sett står næringslivskulturens behov i motsetning til andre kulturers behov. Selv om en bærekraftig utvikling er å anse som et grunnleggende behov for oss alle, er det ikke slik at man definerer dette behovet likt over alt. Det kan høres ut som en fordel at definisjonen ikke er for spesifikk, slik at det kan være rom for lokale tilpasninger. Problemet er at noen samfunn ser frisk luft og åpne grøntområder som et primærbehov, mens andre samfunns primærbehov er å få opp deres materielle velstand selv om det kan bety mer forurensning. Hvordan skal man kunne avgjøre hva som er bærekraftig? Det er enkelt for oss i den velstående del av verden å kunne si at vi har nok av materielle goder. For de som lever i fattigdom, er ikke frisk luft og åpne grøntområder et behov som kommer særlig langt opp på prioriteringslisten. Hvem skal kunne avgjøre hva som er de rette behov å oppfylle for å oppnå en bærekraftig utvikling? At hvert

enkelt samfunn selv skal finne ut hva som er rett, gir bare fragmenterte resultater og ingen helhetlig løsning.

Et annet problem med definisjonen til Brundtlandkommisjonen er at den ikke sier noe om hva man er ute etter å opprettholde. Dette fører til at hele begrepet blir preget av usikkerhet. En av hovedgrunnene til at det er mange varierende måter å se bærekraft på, er at ulike aktører identifiserer forskjellige objekt som de anser som verdt å opprettholde (Beck og Jahn 1999:60). Forskjellige syn på hva som er sentrum av vår eksistens er med på å gjøre det uklart hva som bærekraften skal opprettholde. Er det den vestlige verdens velstand som skal opprettholdes på en slik måte at den ikke fortsetter å ødelegge miljøet? Er det naturen som skal opprettholdes og samfunnet som må omstruktureres i forhold til dette? Ser man dette i forhold til fattigdomsproblemet, vil de fattiges behov være å komme opp på et mer anstendig nivå av velferd og velstand. Er det slik at det er en bærekraftig utvikling man ser, når de som i dag er fattige kan få et forbruk på høyde med den vestlige verden? Tåler verden for eksempel at alle skal kunne ha egne biler? Hvis nei, hvem er det som eventuelt kan si at de som i dag tilhører den fattige delen av verdens befolkning, ikke er berettiget til den samme velstand som den rike delen av befolkningen? Det jeg vil fram til er at begrepet bærekraftig utvikling, slik Brundtlandkommisjonen lanserte det i 1987, er et begrep som er definert svært åpent og gir få retningslinjer for hva man skal gjøre bærekraftig og for hvordan man skal gjøre det. Dette gir grobunn for egne fortolkninger av begrepet når forskjellige aktører skal ta det i bruk.

Et viktig poeng som Brundtlandkommisjonen bygger sin forståelse av bærekraft på, er at teknologi og den sosiale organiseringen setter grensene for naturens bæreevne (Lafferty og Langhelle 1995:17). Det er ikke nødvendigvis slik at det alltid er naturen som setter grensene for de menneskelige handlingene. Ny kunnskap og ny teknologi kan øke bæreevnen til et ressursgrunnlag. Naturens bæreevne har derfor ikke en konstant grense, men det finnes en definisjon av hva som er minstekravet for en bærekraftig utvikling. Minstekravet for en bærekraftig utvikling er at de naturlige systemene som opprettholder livet på jorden, atmosfæren, vannet, jordsmonnet og alt som lever, ikke settes i fare (Lafferty og Langhelle 1995:17). Derfor skal man ikke se bærekraftig utvikling som en utvikling der man ensidig trekker seg tilbake fra naturen, men fortsetter utviklingen med et mål om å være mer skånsom i utnyttelsen av ressursene. Da fratrar man ikke kommende generasjoner muligheten til å oppfylle sine behov på lik linje med dagens generasjon. Ut i fra dette er det slik at fremskritt i form av videreutvikling av teknologi og ny viten, vil gjøre det mulig å oppnå bærekraftig utvikling. Brundtlandkommisjonen la seg på en reformatorisk linje da de laget begrepet.

Problemer med Brundtlandkommisjonens begrep om bærekraftig utvikling

Det som ofte er et problem når man bruker begrepet bærekraftig utvikling, er at det viser seg å være vanskelig å kunne formulere en definisjon som er omfattende nok uten å være gjentakende og som klarer å beholde analytisk presisjon (Ghai og Vivian 1992:25). Selv om begrepets attraktive side nettopp er at det er vagt definert og åpent, noe som gjør det lett å anvende, er det samtidig dets store svakhet. Bærekraftig utvikling betyr forskjellige ting for ulike aktører. For økologer er det noe annet enn for økonomer og for aktivister noe annet enn for byplanleggere. Det som er slående, er hvordan de alle bruker begrepet som om det skulle være full enighet om hva bærekraftig utvikling betyr. Det er slik at debatten som føres rundt bærekraft, føres på en slik måte at alle bruker samme ordet, men ingen forstår det på samme måte (Ghai og Vivian 1992:25). Uklarheten rundt hva som legges i behov og i hva man er ute etter å opprettholde, er som tidligere nevnt med på å legge begrepet åpent. Forskjellige aktører vektlegger sine behov og det de anser som viktig å opprettholde. Det er sjelden en åpen debatt om hva begrepet innebærer. I den grad det foregår debatter om hva bærekraftig utvikling innebærer, foregår disse oftest internt i de ulike fagmiljøene (Ghai og Vivian 1992:kap 2). Dette finner man også igjen hos Ulrich Beck. Selv om han ikke uttaler seg om selve begrepet bærekraftig utvikling, identifiserer han nettopp dette trekket ved samtiden.

Trekket ved samtiden som Beck har identifisert, stammer fra hans klassiske verk *Risikosamfunnet* fra 1992. Et viktig trekk ved risikosamfunnet er at det ikke lenger er goder som blir fordelt mellom menneskene, men de risikoer som oppstår som bivirkninger av industriell overproduksjon (Beck 1997:29). Det man ikke enes om i forbindelse med bærekraftbegrepet, er hvilke risikoer som er de mest framtreddende. Når man snakker om å oppfylle behov og hva man vil opprettholde, vil jeg argumentere for at det handler om å vurdere hva slags risiko eller risikoer det å dekke behovene til dagens generasjon utgjør. Det som trues av disse risikoene, avgjør hva man vil opprettholde. Da er det opp til de som utfører risikovurderingene, hva de mener er truet. Beck mener at risikovurderinger er en upåaktet og uutviklet symbiose mellom natur- og samfunnsvitenskapene, hverdags- og ekspertfornuft, interesse og faktum (Beck 1997:37-38). Ut i fra hans synspunkter kan det by på muligheter for tverrfaglig og tverrpolitisk samarbeide, men han anser det for mer sannsynlig at det oftere vil ende i motstridende definisjoner og definisjonskamper (Beck 1997:38). Det er i prosessen for å definere risikoene, at vitenskapen mister sitt rasjonalitetsmonopol. Det vil alltid være konkurrerende og motstridende interesser blant moderniseringsaktører og berørte grupper.

Dette ender i risikodefinsjoner med utgangspunkt i kategorier av årsak og virkning, samt skadevolder og skadelidende (Beck 1997:38). Problemet er at vitenskapens objektivitet som skal sikre troverdighet, forsvinner. Dette fordi trusselvurderinger bygger på en rekke antakelser og spekulasjoner som sjelden kan etterprøves. I tillegg er man nødt til å ta et verdistandpunkt for å kunne uttale seg om risiko (Beck 1997:39). Da det er delte oppfatninger innenfor vitenskapen, er den sosiale virkningen at risikodefinsjoner ikke lenger er avhengig av å ha vitenskapelig holdbarhet. Ved frafallet av vitenskapelig holdbarhet, kommer man i en situasjon der det oppstår et definisjonsmangfold av risikoer (Beck 1997:42). Når det blir slik at sivilisasjonsrisikoen får en observerbar konfliktfylt pluralisering, og det oppstår et mangfold av risikodefinsjoner, får man en overproduksjon av risiko. Denne overproduksjonen fører til at risikoer til dels relativiserer, til dels supplerer og etter tur overgår hverandre. Interesser blir derfor forsvart gjennom å definere risikoer, slik at man kan fortrenge andre risikoer som kan koste en selv dyrt (Beck1997:40). Trusler mot jord, planter, luft, vann og dyr får derfor en spesiell plass i alles kamp om å være den som besitter den mest fordelaktige risikodefinsjonen (Beck1997:40).

Ser man poengene til Beck i forhold til begrepet om bærekraftig utvikling, er det problematisk at det ikke finnes en klar og vedvarende oppfattning av hva som er hovedproblemet som skal løses gjennom bærekraftig utvikling. Miljøproblemer og fattigdom er to veldig åpne termer. De kan fylles med mange forskjellige forståelser og definisjoner. Derfor vil jeg hevde at et grunnleggende problem med begrepet bærekraftig utvikling, er at det skal være løsningen på en rekke problemer og risikoer relatert til fattigdom og miljø, som ikke er tilstrekkelig spesifisert. Det er opp til de forskjellige aktører selv å definere hva som skal opprettholdes og hvilke behov som skal oppfylles i sitt syn på hva bærekraftig utvikling er. Da ulike aktører bruker sine muligheter til å komme med egne definisjoner av bærekraft på en måte som også fremmer deres egne interesser, fører det til et legitimeringsproblem. Hvordan skal man kunne hevde at deres definisjon er den "rette" på en legitim måte? Bærekraftig utvikling har ulik betydning for forskjellige aktører, siden de ser det som løsningen på forskjellige problemer. Problemet ligger ikke i selve bærekraftbegrepet, men i den varierende forståelsen i forhold til interesser som de ulike aktørene har, når de benytter begrepet på hver sin måte og prøver å vinne legitimitet for sitt syn.

Hva slags forståelse av bærekraft har de sentrale aktørene i Bjørvika-debatten?

Det er interessant å se nærmere på hva de forskjellige aktørene som er involvert i debatten og utbyggingen av Bjørvika legger i begrepet bærekraft. De mest interessante aktørene er Oslo S Utvikling (heretter kalt OSU) som står bak ”Barcode” og Arne Sødal Arkitekter som er hovedansvarlige for både ”Bykode”-alternativet og Gamle Oslos Plansmies planalternativ. Med bakgrunn i mine intervjuer med representanter fra de aktuelle aktørene, kan jeg vise hvordan de bruker bærekraftbegrepet i forhold til sine interesser.

Definisjonen som Arne Sødal Arkitekter jobber ut i fra, er i følge dem selv en utvidet definisjon. Den omfatter flere punkter: Økonomisk bærekraft; det skal la seg drive i fremtiden. Sosial bærekraft; et mangfoldig sosialt miljø. Klimatisk og økologisk; lavt energiforbruk og lave utslipp for å sikre det økologiske mangfoldet. Til slutt kulturell bærekraft; det som skal bygges må sees i en historisk sammenheng og passe inn for å skape kontinuitet. Balanse mellom disse formene for bærekraft, vil bidra til en bærekraftig utvikling.

Oslo S Utvikling baserer seg på definisjonen som Brundtlandkommisjonen lanserte og jobber målrettet mot konkrete klimamål. Deres syn på bærekraft er at de ikke kan redde verden. Derfor fokuserer de på å sikre at det bygges så energieffektivt som mulig, samtidig som det legges opp til at man skal oppnå et mål om at 80 % av tilreisende til Bjørvika skal benytte seg av kollektivtrafikk. Dette vil bidra til løsninger for klimaproblemene.

Plan- og bygningsetaten går også ut ifra det samme synet som OSU på hva som er bærekraft. De søker miljøgevinst i forhold til lavere utslipp og lavere energiforbruk. Tett bebyggelse rundt kollektivpunkter er viktig for å få opp andelen som reiser kollektivt. I Byutviklingskomiteen i bystyret, er det felles enighet om at man prinsipielt er for fortetting rundt kollektivpunkter for å få opp andelen kollektivreisende. Her er bærekraft i stor grad å tenke lavere utslipp og lavere energiforbruk. Representanten for byutviklingskomiteen påpeker at de forskjellige partiene har ulike syn på hva bærekraft innebærer, men kan i stor grad enes om prinsippet om å bygge tett rundt kollektivpunkter. Det påpekes at det gjennomføres fortetting mange steder i byen også, ikke bare i Bjørvika.

Hos bydelspartiet Gamle Oslo Arbeiderparti definerer man bærekraft som å redusere klimagassutslipp og energiforbruk, men at miljøproblemet består av mer enn bare dette. Miljøet er menneskets livsrom, og derfor må det bygges på en måte som fremmer livskvaliteten for de som bor i det berørte området.

Hos Stonewall har de også kastet seg ut i debatten om Bjørvika. Stonewalls syn på bærekraft legger balanse mellom menneske og natur til grunn for sin bærekraftforståelse. Det handler om å finne fram til et levesett som gjør at enkeltmennesket og samfunnet setter minst mulig spor etter seg i naturen. Man må oppnå en forståelse av naturen som tilsvarer urbefolknings forståelse av forholdet mellom mennesket og naturen. Tar man noe ut av naturen, må man også gi noe tilbake. Bærekraft oppnås ifølge Stonewall når man finner denne balansen og klarer å leve i balanse over tid.

Allgrønn som er forum for humanøkologi, startet debatten om fjerning av konteinerhavna fra Bjørvika. Dette var forutsetningen for at det i det hele tatt var mulig å drive med byutvikling i Bjørvika. Allgrønn ser bærekraft som god humanøkologi. Definisjonen av humanøkologi er sammenhengen mellom mennesker og deres naturlige, sosiale og skapte omgivelser. Alt som fremmer denne sammenhengen er å anse som bidrag for å oppnå bærekraft.

Ser man på de ulike aktørenes bærekraftforståelse, er det tydelig at de alternative aktørene Arne Sødal Arkitekter og Gamle Oslo Arbeiderparti, samt de frittstående partene Stonewall og Allgrønns forståelse av bærekraft viser større avvik fra Brundtland-kommisjonens definisjon, enn OSU og de kommunale aktørene. Det er ikke bare miljøet som står i fokus, men også andre forhold i samfunnet som man må forholde seg til. OSU har i større grad basert seg på Brundtlandkommisjonens definisjon og har et mer ensidig fokus på miljøproblemer og fattigdom. Fattigdom på verdensbasis er mindre aktuelt i denne sammenhengen. Et av mine funn er at alle stiller seg skeptiske til ordet bærekraft og måten det brukes i dag, samtidig som de innser at de er fanget i bærekraftdebatten.

OSU, Plan og bygningsetaten og byutviklingskomiteen har en enklere forståelse av bærekraft, som gjør det mulig å sette konkrete målsettinger. For holde et mer ensidig fokus på miljø når man snakker om bærekraft, er det en fordel å holde seg så nær opp til Brundtland-kommisjonens definisjon som mulig. Derved er det enklere å oppnå enighet om tiltak, i stedet for uenighet om definisjoner.

”Det er viktig at man ikke bare snakker om bærekraft, men setter konkrete målsettinger. Det hjelper lite å si vi prøver så godt vi kan eller reduserer så mye som mulig, siden det ikke angir noe som helst mål og det ikke kan måles i hvor stor grad man lykkes. Det er ikke bærekraftig å snakke om bærekraft, men det er bærekraftig å handle konkret for å oppnå konkrete mål.” – Representant for byutviklingskomiteen.

Som eksempel på et politisk mål for bærekraft, kan man vise til målsettingen om at man i 2030 skal ha redusert CO2 utslippene i Oslo med 50 % ut i fra dagens nivå på 1,2 millioner tonn. Har man et ønske om å oppnå noe, trenger man en enkel definisjon av bærekraft. På den måten kan man komme fram til konkrete mål slik OSU og byutviklingskomiteen gjør. Byutviklingskomiteens representant mener det må bli slutt på bruke bærekraft som et begrep som omfatter alt som er positivt, men i stedet gå tilbake til den opprinnelige definisjonen til Brundtlandkommisjonen.

I bærekraftdebatten om Bjørvika ser man at det er sprik mellom de alternative aktørene. Det er ikke lett å kunne føre en samlet debatt om bærekraft så lenge det ikke er enighet om innholdet i begrepet bærekraft. Da dette er en debatt om hvem som leverer det mest bærekraftige utbyggingsalternativet, er det vanskelig å forholde seg til helheten i debatten da de ulike aktørene ikke er enige om hva bærekraft innebærer. En innvending mot hele debatten er at den bryter med systemtanken. I følge Brundtlandkommisjonen er det en enten eller situasjon. Det er ikke mulig å gradere bærekraft, noe som gjør det meningsløst å snakke om løsninger som er mer eller mindre bærekraftige. Dette poenget kommer ikke tydelig til uttrykk i selve debatten. De ulike aktørene er ute etter å belyse sin måte å definere bærekraft på. Det synes ikke som om det er vilje til å komme fram til en enighet om hvordan bærekraft skal forstås. Dette tyder på at aktørene er ute etter å bli assosiert med bærekraft, samtidig som de vil bruke begrepet på en måte som fremmer deres interesser.

Om partenes forståelse av bærekraft	Innhold i begrepet	Hva er problemet?	Hva er de ute etter å opprettholde?	Vurdering
Oslo S Utvikling, Plan og Bygningsetaten, Byutviklingskomiteen og Bystyret	Ser bærekraft med utgangspunkt i Brundtlandkommisjonens begrep og fokuserer på miljøproblemer og å kunne komme med tiltak.	Miljøproblemer knyttet til store klimagass- utslipp og høyt energi- forbruk.	Kommende generasjoners mulighet til å tilfredstille sine behov på lik linje med dagens generasjon.	Enkelt å komme med konkrete mål, siden man konsentrerer seg om ett problemområde. Tar ikke like mye hensyn til andre problemer.
Gamle Oslo Arbeiderparti og Arne Sødal Arkitekter.	Bærekraft er en balanse mellom økonomisk, sosial, kulturell, klimatisk og økologisk bærekraft.	Miljøproblemer knyttet til store klimagass- utslipp og høyt energi- forbruk, men også sosiale forhold.	Samme som over, i tillegg vil de sikre et levende lokalsamfunn som har sin historiske forankring på stedet.	Flere forhold som kan komme i konflikt, det er vanskeligere å legge fram klare mål og oppnå enighet med andre aktører.
Stonewall AS	Det handler om å finne fram til et levesett som gjør at enkeltmennesket og samfunnet setter minst mulig spor etter seg i naturen. Oppnå forhold til og forståelse av naturen på lik linje med urbefolkningene.	Samme som over	Samme som over	Samme som over
Allgrønn, forum for humanøkologi.	Humanøkologi; sammenhengen mellom mennesker og deres naturlige, sosiale og skapte omgivelser. Det som tjener mennesker og deres sammenheng til omgivelsene tilsvarer bærekraft.	Samme som over	Samme som over	Samme som over

Overordnet begrepsfesting for Bjørvika-utbyggingen

Bystyret i Oslo kommune er det politiske organet som sto for sluttbehandlingen av utbyggingsplanene for Bjørvika. Derfor er det formålstjenlig å se på hvilken definisjon av bærekraftig utvikling de legger til grunn. Oslo kommunes byrådsavdeling for miljø og samferdsel definerer bærekraft på følgende måte:

”En utvikling som tar vare på naturen og tilfredsstiller menneskenes grunnleggende behov i dag, samtidig som den sikrer at generasjonene etter oss får minst like gode muligheter til å dekke sine behov.” (Nettkilde Byrådsavdeling for miljø og samferdsel 1).

Denne er tilnærmet lik Brundtlandkommisjonens definisjon. Den inneholder imidlertid en presisering av at man skal ta vare på naturen, ikke bare tilfredsstille dagens og kommende generasjoners behov. Når det gjelder utbygging i Oslo, er det i følge byutviklingskomiteens representant politisk enighet om at man skal fokusere på å redusere energiforbruk og klimagassutslipp. Et viktig prinsipp er å gjennomføre fortetning rundt kollektivtransportknutepunkter, for derved å øke andelen av reisende som benytter kollektivtransport. Denne satsingen er rettet mot målet om å kunne gjøre noe konkret for å bedre miljøproblemen.

Definisjonen som brukes her angir at naturen skal opprettholdes. Det er imidlertid grunnlag for å stille spørsmål om hva dette innebærer, når man i stor grad opererer i et bylandskap? Blir bærekraftbegrepet her så diffust og åpent at ulike aktører kan argumentere for at de jobber for en bærekraftig utvikling i Oslo? Hittil virker det som om dette er tilfelle. Ved å se på OSUs og Gamle Oslo Arbeiderpartis argumenter for hvorfor de mener at deres utbyggingsforslag er bærekraftige, kan man vise til hvordan begrepets åpenhet og definisjonsmangfold fører til at begge parter kan gi en ”gyldig” argumentasjon for hvorfor nettopp deres forslag er bærekraftig.

”Barcode” -argumentasjon

Det nederlandske arkitektfirmaet MVRDV, norske A-lab og DARK Arkitekter vant i 2003 en internasjonal arkitektkonkurranse med sitt utbyggingskonsept ”Barcode”, som går ut på å bygge høye og smale bygninger på rekke i Bjørvika (Nettkilde OSU 2). Oslo S Utvikling står for utbyggingen av dette alternativet. Med klarsignal fra Oslo bystyre ble det første bygget oppført. Underveis kom det sterke reaksjoner som førte til at de andre byggene i rekken inntil videre ble blitt lagt på is. Utbyggingen av Bjørvika ble så tatt opp til ny politisk behandling.

Protestene mot "Barcode" og OSUs planer hadde kommet fra idealistiske organisasjoner, lokalpolitiske hold og fra deler av Oslos befolkning (Nettkilde Aftenposten 1). I Oslo-avisene ble det parallelt ført en omfattende debatt om denne utbyggingen. Argumentene mot "Barcode"-prosjektet var at bebyggelsen i Bjørvika ikke måtte framstå som en mur mellom fjorden og Oslo Øst. Da "Barcode"-prosjektet er utgangspunktet for utbyggingsplanen i Bjørvika, vil jeg begynne med å se på OSUs argumenter for at "Barcode" er det rette valget.

Argumentene for "Barcode" er flere. Det OSU understreker som viktig er at "Barcode"-rekken ikke skal framstå som en mur mellom fjorden og byen, men at nettopp rekkens høye og tynne bygg skal gi rom mellom byggene, og på den måten danne åpning mot fjorden på gatenivå. Intensjonen er å utvikle en flerfunksjonell bebyggelse basert på bærekraftige prinsipper og høy estetisk kvalitet i utendørsarealer, gater og bygninger (Nettkilde OSU 2).

Det argumenteres med at "Barcode"-prosjektets styrke i forhold til bærekraft, er å bygge en tettere by som gjør livet i området og bruken av kollektivtransport enklere. Da Bjørvika er et av Norges viktigste knutepunkter for kollektivtrafikk, har OSU i sin plan lagt opp til at 80% av brukerne av området skal komme dit via kollektive transportmidler, i motsetning til 45% i dag. Dette vil gi en betydelig miljøgevinst (Nettkilde Aftenposten 2). I følge OSUs direktør Paul E. Lørdøen, vil det å tynne ut bebyggelsen i Bjørvika gå utover miljøet siden det vil medføre økt transport både i byen og til og fra utkantene. Å tynne ut i Bjørvika vil være politisk dobbeltspill, som vil stå i strid med alle politiske programerklæringer (Nettkilde Aftenposten 2). Av den grunn argumenteres det for at miljøbyen er preget av tett og høy bebyggelse som reduserer transportdistanser og forenkler kollektivisering slik at utslippene blir mindre. Materialene som skal brukes i byggene er i hovedsak gjenbrukt stål som anses som bærekraftig materiale.

I "Barcode"-utbyggingen skal 40 % av arealet benyttes til bygninger og 40 % til parker, plasser, havnepromenader og allmenninger. De siste 20 % skal anvendes til gater og fortau. Med en tomteutnyttelse på bare 165 prosent vil Bjørvika i følge OSU, ha en utnyttelsesgrad som er omtrent halvparten av Aker Brygge. Derfor bør ikke bebyggelsen tynnes ut ytterligere. Det er også de som mener at man burde ha enda større byggetetthet i Bjørvika. Ved å bygge høyt og luftig oppnår man større grad av sentralisering. Dette legger til rette for miljøgevinster, som eksempelvis gjennomluftning, energiøkonomisering og vare- og søppeltransport under bakkenivå (Nettkilde Aftenposten2).

Dette er i følge OSU og tilhengere av "Barcode", argumentasjon for at "Barcode"-alternativet er den beste og mest bærekraftige utbyggingsløsningen. OSUs representant uttaler at det viktigste er å oppnå bærekraft i sine prosjekter, i tillegg til å satse på konkrete mål som er gjennomførbare. De ser det ikke som formålstjenlig å lansere en rekke ideer som ikke er praktisk gjennomførbare, noe de får de støtte for hos Plan- og bygningsetaten og i byutviklingskomiteen.

Bydel Gamle Oslos alternative utbyggingsplan

Etter hvert som "Barcode"-prosessen har gått framover, kom det flere negative reaksjoner. Hovedaktør mot "Barcode" har vært bydel Gamle Oslo som har organisert en plansmie i samarbeid med Arne Sødal Arkitekter. Plansmien ble gjennomført i perioden 22.-26. januar 2008. Her var det samlet over 50 aktører fra ulike interesseorganisasjoner, fagmiljøer, idealistiske organisasjoner og lokalpolitiske representanter. I løpet av disse fire dagene utarbeidet de et alternativ til "Barcode". De hevder at det arbeidet som ble utført i løpet av disse fire dagene er kvalitetssikret gjennom fagkomiteen til plansmien, og kvalifiserer som et planalternativ til "Barcode" (Rapport fra Gamle Oslos Plansmie 2008:3-9). Denne alternative planen ble ikke behandlet av bystyret da de hadde "Barcode"-tomtas reguleringsplan oppe til behandling 27.02.08. Gamle Oslos alternative utbyggingsplan er basert på "Bykode", som er et tidligere innsendt planalternativ utarbeidet av Arne Sødal Arkitekter. Dette planalternativet ble vurdert av Plan- og bygningsetaten, men tapte i den politiske avstemningen mot "Barcode". Av den grunn vil mye av Plan- og bygningsetatens kritikk av "Bykode" også gjelde for Gamle Oslos alternative planforslag.

De viktigste argumentene for planalternativet til bydel Gamle Oslo, er at deres plan gir flere kvadratmeter bygningsareal enn "Barcode". Den arkitektoniske utformingen vil heller ikke skjerme for de bakenforliggende bydelene. Her må det imidlertid påpekes at de ekstra kvadratmeterne man vinner i den alternative planen, ligger utenfor reguleringsplanens dekningsområde. Det er derfor grunnlag for å stille spørsmål ved denne argumentasjonen, da også OSU kan øke bygningsarealet ved å gå utover det regulerte området.

Gamle Oslo og Arne Sødal Arkitekter ønsker å skape mer åpenhet mot fjorden gjennom å flytte høyhusene til et sted hvor de ikke vil være til sjenanse. Der "Barcode"-rekken er planlagt, vil det bli oppført lavere bebyggelse med smalere gater. Gjenåpning av tidligere stengte elveløp vil også bidra til å styrke denne åpenheten. Initiativtakerne

argumenterer for at dette vil åpne for utsyn og kontakt mot fjorden, samt bedre luftgjennomstrømning til resten av byen. Disse tiltakene vil i følge argumentasjonen skape bedre bymiljø. Forslaget innebærer at bebyggelsen blir oppført i en mindre skala, som gjør det enklere å benytte seg av miljøbesparende byggemetoder og materialer. Småskalabebyggelse vil også åpne opp for mer sammensatt bruk og økt mangfold av virksomheter. Dette vil ivareta Gamle Oslos kulturelle og kommersielle mangfold i den nye bydelen. Planen omfatter videre et større antall boliger enn "Barcode". På sikt planlegges det å senke stasjons- og sporområdet på Oslo Sentralbanestasjon under bakkenivå, noe som frigjør store områder til videre utvikling. OSU og "Barcode" har ikke med dette i sin plan. Motstanderne av "Barcode" hevder at videre utvikling av jernbaneområdet vil framstå som mindre attraktivt, da det blir liggende i skyggen av høyhusene i "Barcode"-prosjektet. I det alternative forslaget fra Gamle Oslo ønsker de å forene byen med fjorden. Dette oppnår de ved å senke jernbaneområdet som ligger som en barriere mellom byen og fjorden. Som et ledd i denne utviklingen ønsker de å skape et skrånende naturlandskap ned til fjorden, slik at man får en bystrand i Bjørvika. (Rapport fra Gamle Oslos Plansmie 2008:12-13)

Et annet viktig punkt i argumentasjonen er at prosjektet til Gamle Oslo er framkommet gjennom en åpen prosess, hvor alle interesserte har kunnet komme med innspill. Derfor er forslaget deres et resultat av en demokratisk planprosess. De mener denne type byplanlegging er med på å gjøre byen til et demokratisk utformet leverom som er bedre egnet til å skape trivsel og heve livskvaliteten til beboerne i området.

Argumenter for bærekraft	”Barcode”	Alternativ utbyggingsplan ”Bykode” og Plansmie.
Er bærekraftig	Ja	Ja
Energieffektive løsninger	Ja. Utformingen av ”Barcode”-byggene har vært del av en internasjonal konkurranse om å skape Europas mest energieffektive næringsbygg. Bruker ressurser på å oppnå mest mulig energieffektive løsninger, slik at man kan oppfylle dagens energikrav med god margin. Kundene er også ute etter energieffektive bygg.	Ja. Gjennom å bygge i mindre skala (ca. 5 -7 etasjer, ”Barcode” legges opp til 12 - 13 etasjer) kan man oppnå en mer miljøvennlig bebyggelse. I denne skalaen kan man benytte seg av tre, som er det mest miljøvennlige byggmaterialet. Mindre spesialisert bebyggelse gir mer fleksibel bruk.
Lavere utslipp av klimagasser	Ja. Dette skal oppnås ved at 80 % av alle de tilreisende til Bjørvika skal benytte seg av kollektivtransport. Med en så lav andel personbiltrafikk som 20 %, vil man få en merkbar miljøgevinst i form av lavere utslipp av klimagasser.	Ja. Gjennom å ha en høyere boligandel, mer variert næringsvirksomhet og bedre tilknytning til de tilgrensende bydeler, legges det opp til at de som jobber i Bjørvika skal kunne bo i bydelen eller tilgrensende bydeler som eliminerer lange transportstrekninger.
Åpenhet mot fjorden	Ja. Høye, smale bygg med god innbyrdes avstand skal føre til at ”Barcode” ikke får mur- effekten som mange hevder. Det vil bli åpent mot fjorden på gatenivå.	Ja. Lavere bebyggelse gir ikke en mur-effekt mellom byen og fjorden. Det vil heller ikke legge deler av byen i skygge.

Vil åpne elveløp som pr. i dag er lukkede	Nei, stasjonsallmenningen som er vedtatt ligger over Akerselven.	Ja. Åpningen av elveløp vil bidra til å øke det økologiske mangfoldet, samt gi kanaler innover i byen som lar frisk luft fra fjorden sirkulere innover byen. Stasjonsallmenningen er fjernet fra dette forslaget.
Skal ikke gi dårligere luftgjennomstrømning til resten av byen	Ja. I følge en uavhengig rapport fra Norconsult vedrørende simulerte vindforhold rundt "Barcode" alternativene, medfører ikke lesoner, som kan oppstå ved bebyggelse med jevne høyder. Bebyggelsen vil ikke føre til redusert vindstyrke.	Ja. Er såpass lavt at det ikke vil blokkere vinden videre innover byen.
Tar vare på naturen	Ja. Tettere og høyere bebyggelse medfører at man ikke trenger å ta av friområdene i utkantene.	Ja. De vil åpne opp elveløpene som nå er overbygget, samtidig som de vil skape en strandsone med naturlandskap
Deres definisjon tar utgangspunkt i følgende interesser	Næringslivet. Det er de som vil gi Bjørvika det økonomiske utviklingspotensialet som trengs for å skape en ny levende bydel.	Beboere i berørte områder rundt utbyggingen, kulturelle- og historiske forhold.
Er forankret i en demokratisk prosess	Ja, siden dette er en utbyggingsplan som er vedtatt av Bystyret.	Ja. Dette forslaget er utarbeidet gjennom en åpen prosess.

Kilder for tabellen på foregående side: Skriftlig materiale sendt inn fra OSU, bydel Gamle Oslo, Audun Engh og Arne Sødal, samlet i *Vedleggshäfte for Fjordbyplanen og Bjørvika i byutviklingskomiteens møte 13.02.2008*. Utgitt av Oslo kommune 2008. Intervjuer med representanter fra Oslo S Utvikling, Bydel Gamle Oslo, Bystyret, Arne Sødal Arkitekter, Allgrønn og Stonewall AS.

Interessene bak de forskjellige aktørenes definisjoner av bærekraft

Som tidligere fastslått, er det ikke enighet om innholdet i begrepet bærekraft. Det er forskjeller mellom oppfatning av hva som er selve problemet og hva som er løsningen. Som tidligere nevnt kan man ut i fra Becks teori om risikosamfunnet lese at det oppstår en definisjonskamp mellom forskjellige aktører som ønsker å dra nytte av en risikodefinitjon som favner deres interesser. I denne sammenhengen er det interessant å se hvordan de forskjellige aktørenes definisjoner av bærekraft henger sammen med aktørenes bakenforliggende interesser. Med utgangspunkt i de bakenforliggende interessene, kan man få et bilde av hvordan de bruker bærekraftdebatten til å fronte egne interesser. Man skal riktignok ikke avskrive aktørenes interesse for å oppnå bedre sosiale forhold og miljø. Likevel vil jeg påstå at det er grunnlag for å anta at det ligger mer enn bare dette i deres bruk av bærekraftbegrepet.

OSU forholder seg til bærekraftbegrepet med utgangspunkt i Brundtland-kommisjonens begrep fra 1987 hvor miljøproblemene har størst fokus. Deres "Barcode"-prosjekt passer godt inn i forhold til hva de anser som bærekraftig. Prinsippet om at man skal bygge tett rundt kollektivtransportknutepunkter og benytte energieffektive løsninger bidrar til å redusere utslipp av klimagasser. Denne relativt enkle måten å se bærekraft på, gir ikke bare muligheten til å formulere enkle konkrete målsettinger, men også relativt stort spillerom for hva som kan oppnås. Motstanderne av "Barcode" mener at denne bærekraftargumentasjonen er noe som har kommet inn etter alle protestene mot OSUs høyhusplaner som et forsvar for deres økonomiske interesser. Gjennom OSUs fokus på utslippsreduksjon, fjerner de fokus fra andre tema som de sosiale forholdene i den nye bydelen og virkningen på byens helhet. I forhold til byens helhet trekker begge parter fram at et av Oslos særtrekk er å oppføre ny bebyggelse ved siden av eldre hus, i stedet for å rive alt det gamle. Ved å bevare eldre bebyggelse synliggjøres byens historie. Dette argumentet kan brukes både for og mot "Barcode". OSUs motparter hevder at "Barcode"-prosjektet i større grad rettet mot økonomisk gevinst og ikke mot hva som miljømessig passer inn eller hva byen trenger.

OSUs møter denne argumentasjonen med at man er avhengig av økonomisk gevinst på byutviklingsprosjekter for at de skal være gjennomførbare. Eneste unntak må være Statsbygg som gjennomfører enkelte statlige subsidierte prosjekter, eksempelvis den nye operaen i Bjørvika. Selv om OSU har statlige eierinteresser, blir de ikke subsidiert. Deres representant understreker at man er avhengig av at prosjektet er fullfinansiert. Det presiseres at "Barcode" ikke ville ha blitt realisert hvis målet utelukkende hadde vært økonomisk gevinst, da dette prosjektet er relativt lite arealeffektivt. Sammenliknet med Aker Brygge er arealutnyttelsen under det halve. Aktuelle leietakere i "Barcode"-rekken er alle interessert i å lei arealer i energieffektive bygg, samtidig som de ønsker å være lett tilgjengelige gjennom kollektivtrafikknettverket. Et viktig moment i denne sammenheng, er at disse kundene er store og kapitalsterke og ønsker store næringsbygg hvor de kan samle sin virksomhet. Kapitalsterke leietakere sikrer økonomien til utbyggingen, påpeker OSU.

Prosjektet til Arne Sødal Arkitekter og Arbeiderpartiet i bydel Gamle Oslo med støtte fra Allgrønn og Stonewall AS tar også utgangspunkt i Brundtlandkommisjonens definisjon av bærekraft. De har imidlertid lagt til flere momenter som de mener er viktige. Deres alternativ blir stående i opposisjon til OSUs "Barcode". Derfor må man gå ut i fra at det er en interessekonflikt som skal rettferdiggjøres gjennom deres bruk av bærekraftbegrepet. Da ingen av disse aktørene ønsker høyhus i Bjørvika, argumenter de for at bærekraft er mer enn å bygge tett og høyt rundt kollektivtrafikkpunkter. Deres forståelse av begrepet favner andre interesser enn den forståelsen som ligger til grunn for OSUs bærekraftargumentasjon. De alternative aktørene legger i mye større grad vekt på beboerne i de omkringliggende områdene og stedets historie og mangfold. De ønsker ikke at Bjørvika skal domineres av de store næringslivsaktørene. Denne interessekonflikten er godt synlig i mediadebatten. Med bakgrunn i Aftenpostens debattsider og i det empiriske materialet er samlet inn, synes dette å være den splittende faktoren i hele Bjørvika-debatten. Diskusjonen for eller imot høyhus, må anses som underordnet i forhold til næringslivets behov contra lokalsamfunnets ønsker. Næringslivsaktørene framstår som talsmenn for høyhusbebyggelse, mens lokalsamfunnets talsmenn er kritiske til dette. Det kan heller ikke utelates at mange også er generelt skeptiske til endringer av betydelig størrelse som Bjørvika-utbyggingen er. Større næringslivsaktører betyr flere kontorer, mens et mangfold av mindre næringslivsaktører åpner for en høyere andel av boliger enn de 20 % som ligger til grunn i "Barcode"-planene. De som ønsker å verne lokalsamfunnet i områdene rundt Bjørvika, benytter en utvidet forståelse av bærekraftbegrepet. Denne åpner for at man også må ta hensyn til andre faktorer enn bare miljøhensyn.

Et interessant spørsmål er om man skal se de alternative aktørene som står samlet mot OSU og ”Barcode” som en gruppe som jobber ut i fra egne særinteresser, eller om dette er Oslobefolkningens samlede ønske. De alternative aktørene har problemer med å vise til hvem de representerer, når de hevder at de uttaler seg på vegne av befolkningen. Allgrønn ønsker å være folkets aktor, men sier at et problem er at de saker som de tar opp ofte ikke er oppfattet som et problem blant folk flest. Dette understreker hvor vanskelig det er å fastslå denne gruppens representativitet. Når det gjelder å tallfeste antall protester, har 32 000 skrevet under på protestlisten *Redd fjordbyen – stopp Bjørvika muren* og ved siste valg stemte 12 000 på politikere fra Gamle Oslo Arbeiderparti, som er i mot ”Barcode” (Nettkilde Gamle Oslo Arbeiderparti 1). Man må anta at en del av de som har skrevet under på protestlisten også stemte på politikere fra Gamle Oslo Arbeiderparti. Derfor kan ikke disse to tallene summeres. Det kan stilles spørsmål om dette er byens vilje når Oslo har ca 560 480 innbyggere i 2008 (Nettkilde Wikipedia 3). Mye tyder på at de alternative aktørene har et representativitetsproblem. Gamle Oslo Arbeiderparti kan derimot vise til konkrete valgresultater. Derfor er det grunnlag for å hevde at de øvrige alternative aktørene representerer særinteresser, mens de selv hevder å representere den øvrige befolkningen i Oslo. De handler ut i fra gode intensjoner og tillegger sine synspunkter til ikke synlige grupper.

At OSU bruker Brundtlandkommisjonens bærekraftbegrep uendret, kan man kalle et strategisk valg. De tillegger ikke begrepet nytt innhold for å skape rom for sine egne interesser. OSU har jobbet opp mot Plan- og bygningsetaten og kommunen og disse har felles forståelse for hva man legger i bærekraftig utbygging i Bjørvika. Deres utbyggingsplan er i samsvar med Brundtlandkommisjonens definisjon av bærekraft. OSU deler denne forståelsen med Plan- og bygningsetaten, bystyret og byutviklingskomiteen når det gjelder å bygge en ny bydel hvor man kan realisere konkrete miljømålsetninger, samtidig som prosjektet er selvfinansierende.

De alternative aktørene utvider perspektivet i forhold til det opprinnelige bærekraftbegrepet og tilføyer nye momenter. De kommer opp med et utvidet innhold i begrepet bærekraft som de mener er mer dekkende, samtidig som det i større grad favner deres interesser. Alle aktørene som deltar i bærekraftdebatten om Bjørvika, er ”skyldige” i å bruke begrepet strategisk for å fremme sine interesser. Dette er en direkte parallell til Ulrich Beck når han viser til at det oppstår et definisjonsmangfold der det er om å gjøre å vinne legitimitet for å sikre egne interesser.

Om man skal se på hvem som har mest å tape i kampen om utbyggingen av Bjørvika, er det OSU som allerede har investert store ressurser i ”Barcode”-utbyggingen. De alternative aktørene har ikke det samme økonomiske presset, da de ikke verken er grunneiere eller utbyggere. De har da følgelig mindre å tape, selv om de også har lagt ned penger og arbeidsinnsats. OSU hadde ikke regnet med de negative reaksjonene mot deres utbyggingsprosjekt. Når man analyserer hvilke konsekvenser en eventuelt kan forvente av protestene mot ”Barcode”, er det også slik at man kan se bystyrets og byutviklingskomiteens forståelse av bærekraft i lys av deres interesser. Hvis ”Barcode”-utbyggingen skulle bli stoppet gjennom politiske vedtak, må man bryte allerede inngåtte avtaler mellom kommune og utbygger. Dette vil sannsynligvis føre til at kommunen blir erstatningspliktig overfor OSU som utbygger. Siden kommuneøkonomien i Norge er generelt stram, må man gå ut i fra at kommunen vil unngå å komme i en situasjon der de påføres store erstatningskostnader. I følge OSU vil en annen konsekvens av forsinkelser ved utbyggingen av Bjørvika være at man kan miste leietakere. Dette kan videre føre til at det økonomiske grunnlaget for utbyggingen bortfaller. Frafall av leietakere har allerede skjedd. Datafirmaet Visma som skulle leid et av byggene i ”Barcode”-rekken, har måttet finne andre lokaler da de ikke hadde anledning til å vente lenger. Det vil videre bli mindre attraktivt for større selskaper å leie i Bjørvika, dersom man velger å gå over til en alternativ utbyggingsplan som ikke tilfredsstillter kravene de store aktørene stiller i forhold til plass. Bjørvika er et kostnadskrevende område å bygge ut, og det er ikke sikkert at det er økonomi i å bygge ut om man ikke har kapitalsterke leietakere. Økonomi er en vesentlig faktor for utbyggingen, noe OSU gir klart uttrykk for. Hvorvidt de alternative planene som er lagt fram har nødvendig økonomisk potensiale til å skape en levende bydel, er usikkert. Det som vektlegges ved en levende bydel er å skape liv gjennom mangfold. Hvorvidt de alternative aktørene har en sikker finansiering av sitt utbyggingsforslag er uvisst, da det ikke forligger konkrete planer for gjennomføring. Fra kommunens side er de interessert i å få til en økonomisk gjennomførbar utbygging av Bjørvika. I ytterste konsekvens kan det skje at man ikke får aktører som er villige til å bygge ut, dersom det økonomiske fundamentet forsvinner. Knytter man dette til bærekraftdebatten, er OSUs forslag tilsynelatende det sikreste alternativet å satse på for kommunen. Derfor er det fordelaktig for OSU å videreføre den bærekraftdefinisjonen som de har lagt til grunn. Det er Oslo kommune som har det siste ordet i denne saken. Derfor er det også de som gir legitimitet til den definisjonen de støtter seg til. Av den grunn må man se de alternative forståelsene av bærekraft som utfordrere til det rådende bærekraftbegrepet i forbindelse til Bjørvika.

Koblingen mellom bærekraft og interesser kommer til syne når man ser hva de forskjellige aktørene vil at begrepet skal innbefatte. Bærekraft er for de alternative aktørene en måte å skape restriksjoner i forhold til hva som skal bygges. OSU, Bystyret og Plan og bygningssetaten bruker bærekraft som begrunnelse for at det må bygges på den måten som de har planlagt. Økonomiske interesser ligger bak OSUs planer, noe som de selv påpeker er en selvfølge da de er avhengige av økonomisk avkastning for å kunne bygge ut. De alternative aktørene hevder på sin side at OSU ønsker å trekke mest mulig profitt ut av prosjektet og begrunner det med at det er bærekraftig med en stor utbygging rundt Oslo S. Gamle Oslo Arbeiderparti og Arne Sødal Arkitekter bruker bærekraft for å fronte beboernes interesser, men hvorvidt dette er et resultat av særinteresser eller om det faktisk er byens samlede interesser som reflekteres, er vanskelig å svare på. Bærekraft slik de ser det, brukes her for å framheve befolkningens interesser siden bærekraft "alltid er bra".

Da Bjørvika- prosessen ennå ikke er avsluttet, er det vanskelig å være presis om hvorvidt det er reelle konsekvenser det er snakkes om, eller om det er konsekvenser som de involverte aktørene anser som sannsynlige.

"Europas mest energieffektive næringsbygg?"

Det har lyktes å finne eksempler på at bruken av bærekraftargumentasjon ikke alltid står i forhold til tidligere uttalelser og handlinger. Disse funnene relateres til OSU og ikke til de alternative aktørene. Dette må sees i sammenheng med at de alternative aktørene kun har kommet med et planforslag, og derfor ikke er bundet av arkitektkonkurranser, politiske vedtak, kontrakter med entreprenører og kontrakter med framtidige leietakere. Av den grunn er det naturlig at man ikke finner eksempler på avvik fra deres bærekraftargumentasjon. Dette betyr nødvendigvis ikke at de er mer sannferdige enn OSU. De har simpelthen ikke kommet langt nok i sin prosess til at de har hatt behov for å forholde seg til annet enn egen argumentasjon. OSU har allerede ferdigstilt et bygg og har måttet forholde seg til praktiske problemer der man kan finne avvik fra den argumentasjon de fører for at deres alternativ er det beste for Oslo.

Et av hovedargumentene for at OSUs "Barcode" skal bli et bidrag til bærekraftig utvikling, er nettopp at byggene er spesielt energieffektive og bygget av såkalte bærekraftige materialer. For å oppnå dette utlyste OSU i samarbeid med Enova SF og Norske Arkitekters Landsforbund den åpne internasjonale prosjektkonkurransen «Europas mest energieffektive

næringsbygg?» med innlevering 7. juli 2005. I denne sammenhengen ble bærekraft operasjonalisert i form av fire krav: A) En urban design i henhold til "Barcode"- reglene og andre begrensninger som for eksempel maksimalhøyder for byggene. B) Et bygg som benytter seg av bærekraftige materialer. C) Et maksimalt energiforbruk på 80 kWh/m²/år. D) En fremragende arkitektonisk løsning der alle konkurransens mål blir imøtekommet (Nettkilde Arkitektnytt 1).

I etterkant av denne konkurransen viste det seg at juryen som bedømte de innsendte prosjektene, ikke fokuserte på noen av de fire kravene som var stilt som hovedmål for konkurransen. Sivilarkitekt Inger-Johanne Tollass og diplomingeniør Andreas Hoffmann påpeker i en klage, offentliggjort i Arkitektnytt, at de høyest premierte prosjektforslagene "Barcoat" og "Urban Energy" ikke oppfyller noen av kravene som var fastsatt for konkurransen.

A) "Barcode"-regelen ble brutt av de premierte prosjektene. Juryen er selv i tvil om forslaget "Barcoat" overholder konkurransereglene, mens "Urban Energy" bryter med maksimalhøyde. B) Juryen skriver i sin rapport at de har valgt å se bort i fra bruken av bærekraftige materialer. Dette påpeker Tollaas og Hoffmann er helt uforståelig, da juryen ikke har gitt noen nærmere begrunnelse for dette valget.

C) Målet for maksimalt energiforbruk på 80 kWh/m²/år ble også satt til side (Nettkilde Arkitektnytt 1). Ved nærmere kontrollregning av uavhengige kontrollører, viste det seg at energiforbruket til "Urban Energy" ikke var 79,3 kWh/m²/år som hevdet, men 190 kWh/m²/år (Nettkilde Arkitektnytt 2).

D) Tollaas og Hoffmann mener at den arkitektoniske kvaliteten på de premierte prosjektene ikke er så fremragende at alle regler kan legges tilside. Dette er ikke den eneste klagen fra fagmiljøet som er blitt publisert på Arkitektnytt sine nettsider, men denne oppsummerer i hovedsak de ankepunktene som synliggjøres. Fagdebatten rundt denne konkurransen er fylldig dekket på Nettkilde Arkitektnytt 3.

At juryen ikke følger reglene som er lagt til grunn for konkurransen, kan ikke OSU stilles til ansvar for. Jeg har ikke klart å finne forhold som tyder på at OSU har hatt noe med juryens bedømmelse av de innsendte prosjektene å gjøre. Det at de har godtatt juryens avgjørelse selv om det kan vises til at konkurransens hovedfokus og mål er satt tilside, svekker troverdigheten i forhold til deres bærekraftargumentasjon. Ser man på juryens opptreden, er ikke dette en unik situasjon for Bjørvika-konkurransen. Månedsavisen LE MONDE diplomatique som utgis i over 50 forskjellige land, hadde en artikkel i sin oktoberutgave i

2005 hvor både for- og midtsiden tok for seg norske internasjonale arkitektkonkurranser under overskriften *Norsk proteksjonisme?* (Nettkilde LE MONDE diplomatique 1). Der reises det spørsmål om norske arkitektkonkurranser preges av at juryene svært ofte velger innsendte prosjekter fra norske arkitekter framfor utenlandske.

I Bjørvika-prosjektet har man operasjonalisert bærekraft til å omfatte bruk av bærekraftige materialer, samt å ha et energiforbruk på mindre enn 80 kWh/m²/år. Energikravet er konkret og greit å forholde seg til. Hva som kan gå inn under bærekraftige materialer er noe mer åpent, selv om en del material kategorier kan utelates. Når juryen bestemmer seg for at ingen av disse to kriteriene er viktige, har de brutt med den operasjonaliseringen av bærekraft som de skulle forholdt seg til. Dette forholdet omtales heller ikke på OSUs hjemmesider der de presenterer de premierte prosjektene (Nettkilde OSU 3).

Konklusjon

Utgangspunktet for dette kapitlet, er å etterprøve om begrepet bærekraftig utvikling er definert på en slik måte at både OSU og bydel Gamle Oslo kan argumentere for at deres utbyggings-planer for Bjørvika er bærekraftige ut i fra ulike resonnement. På bakgrunn av de funn jeg har gjort i forhold til begrepet bærekraftig utvikling, er det ikke klart hva man betegner som behov. Behov kan variere mellom forskjellige kulturer og oppfatninger. Det er heller ingen klarhet i hva man ønsker å opprettholde. Ved å oppnå en bærekraftig utvikling, ønsker man å opprettholde de naturlige mekanismer som gjør liv mulig på planeten vår, slik at vi i dag dekker våre behov og ivaretar kommende generasjoners behov. Hvilke faktorer som skal opprettholdes utover disse mekanismene som skal dekke våre behov, er uklart. Det er også problematisk å finne ut hva som er ønskelig å opprettholde sett i forhold til kampen mellom ulike aktører som ønsker å beskytte sine interesser gjennom en mest mulig fordelaktige definisjonen av risiko. Risiko må her forstås som problemer en bærekraftig utvikling skal kunne bøte på. Gjennom å definere risiko kan man også definere kuren mot denne, og der-igjennom hva bærekraftig utvikling skal være. Den som vinner kampen om å få den allment aksepterte definisjonen, vil bli den som har det mest legitime argumentet. I dag virker det som ingen har særlig legitimitet bak sin definisjon av bærekraft.

Empiriske funn fra intervjuer med de sentrale aktørene har vist at OSU og bydel Gamle Oslos utbyggingsforslag har ulik forståelse av hva bærekraft innebærer. Manglende enighet om hva bærekraft er, gjør det vanskelig å vurdere hva som er mest bærekraftig. I

forhold til Brundtlandkommisjonens begrep er dette en mindre relevant problemstilling, da bærekraft henviser til en enten eller situasjon på et overordnet systemnivå.

OSU baserer seg på at bærekraft skal være en løsning på miljøproblemer, mens Gamle Oslo Arbeiderparti og Arne Sjødal Arkitekter mener at bærekraft er mer enn bare miljøproblemer. De trekker i tillegg inn sosiale forhold, historie og byens egenart. Det er fordeler og ulemper ved begge disse definisjonene av bærekraft. OSU har en klar målsetting som er direkte målbar. Begge aktørene bak det alternative forslaget har definert det som et mer sammensatt problem. Dette krever mer kompliserte løsninger som er vanskeligere å få til i praksis. Begge partene benytter en definisjon av begrepet bærekraft som gagnar deres interesser. Derfor må man gå ut fra at begge bruker begrepet strategisk. I den internasjonale prosjektkonkurransen "*Europas mest energieffektive næringsbygg?*" som OSU, Norske Arkitekters Landsforbund og Enova SF utlyste i 2005, viste det seg etter premieringen at juryen ikke hadde fulgt konkurransereglene i sin bedømmelse. De premierte byggene tilfredsstiller ikke konkurransekravene. Selv om OSU ikke direkte kan sees å ha noen del i juryens avgjørelser, har de like fullt godtatt juryens bedømmelse av prosjektene som de bruker som en del av sin bærekraftargumentasjon.

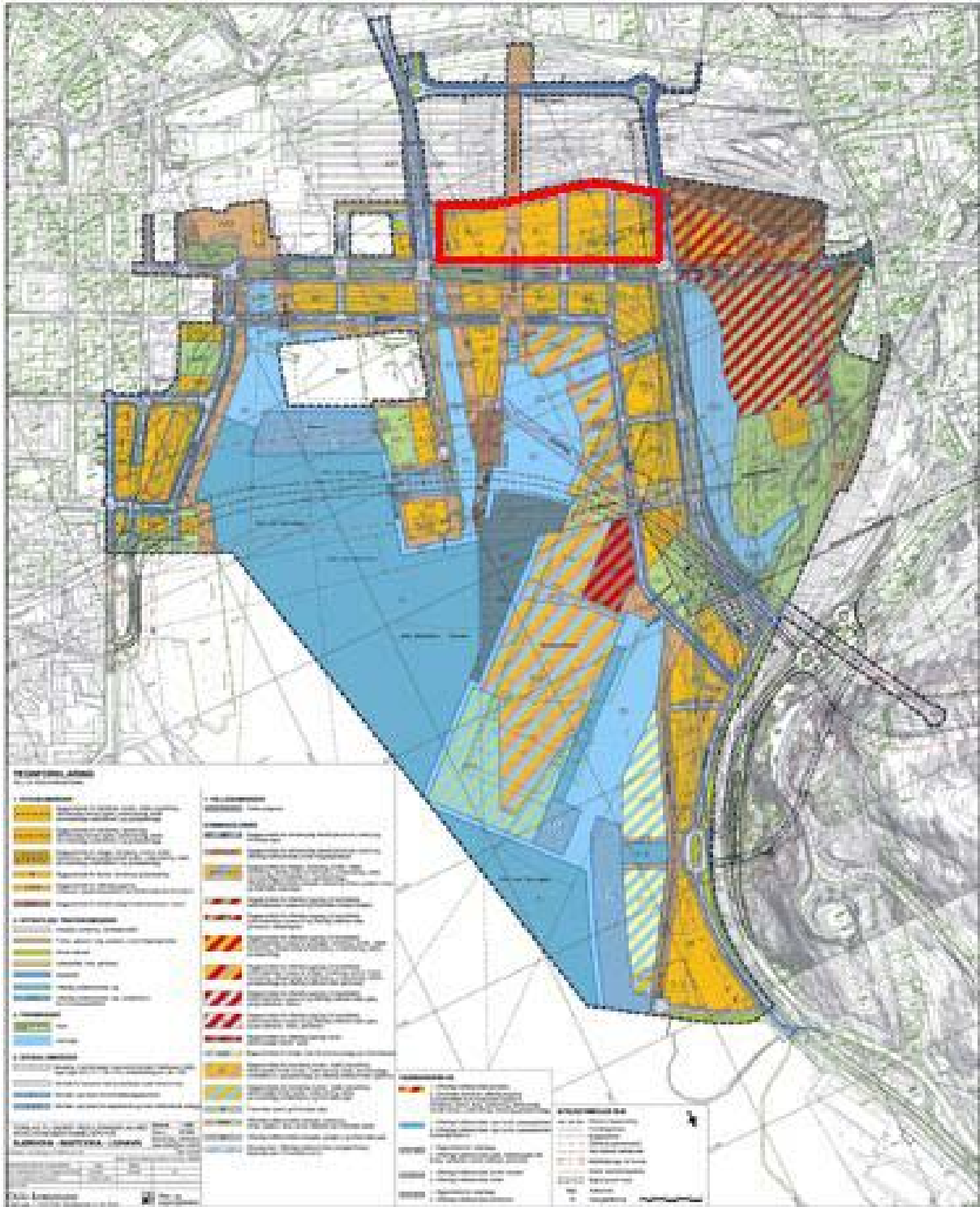
I forhold til definisjonen av bærekraftig utvikling i Brundtlandkommisjonen og i Oslo kommune, kan man se at både OSU med "Barcode" og bydel Gamle Oslos alternative utbyggingssplan kan argumentere med at de oppfyller kravet om å være bærekraftige prosjekter. Argumentene deres går ut i fra to forskjellige verdistandpunkt. De går ut i fra de verdier som teller mest for dem selv, samtidig som de har argumenter som er forenlige med målet om en bærekraftig utvikling.

Begge partene bruker bærekraftbegrepet til å forsvare sine interesser. OSU forsvarer sine økonomiske interesser. Oslo kommune legger til grunn samme syn på bærekraft som OSU. Dette skyldes trolig at konsekvensene av å endre vedtaket om bygging av "Barcode" kan resultere i store erstatningskrav. De alternative aktørene har alle forskjellige forståelser av hva bærekraft innebærer, men står samlet mot "Barcode". De bruker sine bærekraftbegrep til å fremme egne særinteresser ved å presentere dette som felles holdninger hos Oslos befolkning. Om disse holdningene er representative for befolkningen, er uvisst.

Hovedkonflikten synes å være interessemotsetningene mellom næringslivsaktørens behov og lokalsamfunnet ønsker. Høyhusdebatten er et resultat av næringslivsaktørens behov for store næringsbygg, mens lokalsamfunnet ønsker å legge til rette for flere boliger og større mangfold av små næringslivsaktører. Konsekvensen av dette alternativet kan bli at det

økonomiske grunnlaget for utbyggingen bortfaller, da de kapitalsterke næringslivsaktørene ikke lenger vil ha interesse av å gå inn som leietakere i Bjørvika.

Jeg vil hevde det er et viktig funn at begrepet bærekraftig utvikling er definert på en måte som gjør det mulig for begge parter å hevde at deres alternativ er bærekraftig. Deres definisjon av bærekraft synes å ha sammenheng med deres egne interesser. Den internasjonale arkitektkonkurransen og utfallet av denne, svekker troverdigheten til OSUs argumentasjon om bærekraft. Man kan derfor stille spørsmål ved hvorvidt partene virkelig søker å bidra til bærekraftighet, eller om det er en anstrengelse for å skape et image som samfunnsengasjerte aktører i andres øyne.

Her er et forminsket plankart for Bjørvika, for å gi et helhetlig overblikk over de aktuelle områdene. Tomtene som er innenfor den røde innrammingen er det aktuelle området som tilhører "Barcode" og Stasjonsallmenningen, feltene B10 til B13. (Nettkilde Bjørvika utvikling 1)

Øverst: "Barcode" innrammet i rødt. (Nettkilde Allgrønn 1)

Nederst: Det alternative forslaget fra Gamle Oslo Arbeiderparti sin plansmie. Innrammet i rødt, området som "Barcode" skal bygges på. (Nettkilde Allgrønn 2)

ALTERNATIVET SOM IVARETAR BYENS INTERESSER

1. Åpning av Akerselva

Føres i kulvert over jernbanen og kan åpnes fra fjorden helt opp til dagens elvlop.

2. Ny senket sentralstasjon

Byggevirkosmhet må ikke fjerne muligheten for et slikt grep i fremtiden.

3. Hensyn til Operaen

Operaen frigjøres fra øvrig bebyggelse og blir et midtpunkt i fjordparken.

4. Ny senket buss-stasjon

Endelig en funksjonell løsning integrert med jernbanestasjon.

Nye bydeler

Planen inviterer til så stort mangfold at man oppnår komplette bydeler. Med de attraksjoner vi kjenner fra andre etablerte miljøer i Oslo.

5. Smalere Dronning Eufemias gate

Med redusert bredde fra 42 til 31 meter, variert bebyggelse og flere boliger som skaper det mangfoldet som er vanlig i eldre bydeler.

Sjoutsikt fra østlige bydeler

Et rimelig kompromiss er en bebyggelse som har maks 8 etasjer

13. Ny gamleby

To til fire etasjers trebebyggelse langs middelalderens gatenett

Kontakt med resten av byen

Grønland knyttes til fjorden uten barrierer

Gamlebyen får egen identitet

Historien synliggjøres med lavere bebyggelse tilpasset det historiske gatenettet

12. To siktelinjer fra Grønland

Ubrutt siktelinje fra Tøyenbekken ned til sjøen og fra Platous gate ned til vannspeilet i Middelalderparken

11. Førlenget vannspeil

som synliggjør hele sjøsiden til Gamle Oslo inn til Hovinbekken som gjenåpnes

10. Middelaldermuseet

Med "Borgen" restaurert som hovedinngang til underjordisk museum i jernbanekulverten

6. Større kontorprosjekt for nasjonal institusjon

Et større volum kan integreres med ny sentralstasjon og nytt jernbanetorg mot Akerselva

7. Strandgaten

Trikk og sykkelvei føres langs stranden i fjordparken og rundt Akershus

8. Fjordpark

Strandsonen forblir ubebygget til glede og nytte for hele byens befolkning

9. Kulturhistorisk museum og Bjørvikapllassen

med utsikt til Hovedøya

5. Bærekraftig utvikling og prosessen i Bjørvika

I foregående kapittel ble bærekraftbegrepet diskutert samtidig som de ulike aktørenes forståelse av bærekraft ble analysert. Med bakgrunn i mine funn fra denne drøftingen er det mulig å argumentere for bærekraftig utvikling ut i fra forskjellige resonnement. Det vil videre være interessant å finne ut om det ligger hindringer for å oppnå bærekraftige løsninger i Bjørvika, sett ut i fra Stonewall sin forståelse av "Broken Compass"-metaforen. Kan man ut i fra denne forståelsen empirisk vise at det er slike hindringer i forbindelse med Bjørvika-utbyggingen, slik som Stonewall hevder det vil være? Denne problemstillingen vil jeg prøve å besvare i dette kapitlet.

Etikk og verdier

Etikk

Da jeg intervjuet de forskjellige aktørene, var etikk det temaet som var vanskeligst å belyse. Hva er etikk og hva er ikke etikk. Må man vise til en filosofisk grunntanke, eller kan man handle ut i fra hva man mener er moralsk riktig å gjøre ut i fra den kunnskap som foreligger? Jeg velger derfor ikke å definere etikkbegrepet for stramt, men forholder meg til aktørenes syn på dette. Deretter vil jeg se på deres svar ut i fra Hans Jonas sine tanker om etikk sett i forhold til den teknologiske alder². Det var tydelig at de aller fleste hadde en oppfatning av at etikk og byplanlegging/utvikling bør være koblet sammen på et vis. NIBR – Norsk institutt for by- og regionsforskning – publiserte i 2004 rapporten *Etikk i planlegging – og planpraksis*. Denne rapporten bruker blant annet Bjørvika som case. Her vises det til at det er svært mange etiske aspekter ved byplanlegging, som eksempelvis knytter seg til sosial rettferdighet, demokratiske hensyn og makt, byliv og andre relevante temaer som går på byens helhet og bomiljø. I denne rapporten blir ikke disse temaene knyttet direkte til bærekraft. Disse etisk relevante temaene blir sett på som en del av byutvikling og søken etter en bedre by, men ikke som direkte bidrag til å oppnå bærekraftig utvikling.

² Se appendiks 1, for en redegjørelse av Hans Jonas sin teori.

Hvis man sammenlikner svarene til OSU og til den folkevalgte representanten som er medlem av Byutviklingskomiteen i Oslo bystyre, finnes det likhetstrekk i det disse to aktørene legger i etikk i forhold til bærekraft og Bjørvika-utbyggingen. Begge aktørene legger vekt på å jobbe fremtidsrettet, samt forholde seg til tilgjengelig kunnskap og virkemidler som gir konkrete resultater.

”Etikk i denne sammenheng er å sørge for at man ser framover og jobber målrettet for å gjøre det man kan for bedre miljø... .. det er ikke vår oppgave å løse verdensproblemer, men vi må gjøre det vi kan gjøre noe med, nemlig få til energieffektive og miljøvennlige løsninger i Bjørvika og sørge for at andelen reisende til området skal være 80% kollektivt reisende. Det beste vi kan håpe på i den større sammenheng er å gå foran som et godt eksempel, slik at andre også vil følge etter. Det er da vi kan oppnå en merkbar effekt og sammen løse verdensproblemet på sikt.” – OSUs representant.

Det legger vekt på konkrete mål og å kunne vise til konkrete forbedringer. Tanken er at det skal bidra til å være en del av løsningen på klimaproblemene. De skal ikke løse alle andre problemer. OSU legger vekt på tiltak og forbedringer som er ”salgbare” overfor politikere, byråkratiet og potensielle kunder, samtidig som det er realistiske mål som gir effekt når tiltakene har fått tid til å virke.

Enkelte av de alternative aktørene har innvendinger når man snakker om at etikk også omfatter salgbarhet. Kan man handle etisk samtidig som man er ute etter å tjene på det selv, eller vil egeninteressen overskygge mer altruistiske mål? Slik det fungerer i dag med et markedsstyrt næringsliv, vil jeg hevde at denne blandingen av kortsiktige interesser i for å sikre selskapets overlevelse, sett i relasjon til langsiktige mål om å bidra til å løse klimaproblemer, er en nødvendighet. Næringslivet besitter ressurser til å kunne gjennomføre en del konkrete tiltak for å bedre situasjonen over tid, men dette er under forutsetning av at det er noe de kan tjene på. I den grad det er mulig for næringslivet å selge bærekraft uten at dette går ut over inntjeningen, vil de gjøre det. Skulle en bedrift sakke akterut i forhold til konkurrentene fordi de ikke fokuserer nok på egen overlevelse, men i stedet har fokus på andre forhold utenfor bedriften vil de raskt forsvinne. Hvis de ikke overlever i konkurransen med andre bedrifter, kan de heller ikke bidra til å ta ansvar.

Den politiske representanten fra Byutviklingskomiteen vurderer etikk som en del av byutvikling og vektlegger mye av det samme som OSUs representant.

”De politiske representantene følger sine partiers idegrunnlag. De fleste av oss jobber ut i fra en grunntanke om ansvar for å finne konkrete løsninger for klimaproblemene. Vi i likhet med

de fleste andre innser at det ikke er slik at man redder verden i Bjørvika, men det skal være en del av løsningen. Man skal heller ikke undervurdere eksemplets makt... ... Det handler om å gjøre de rette valgene som man mener er det rette for byen på lang sikt. Byutvikling handler om å se langt framover, men også om å ha et øye bakover. De endringer man gjør nå, vil være med på å definere byen i lang tid framover.” – Medlem av Byutviklingskomiteen.

Slik det går fram av utsagnene fra mine informanter, ser man at næringslivet og politikken i utgangspunktet synes å foretrekke samme måte når det gjelder å tenke fremtidsrettet. Det vil si å kunne vise til konkrete og relativt enkle målbare tiltak, som økning i andel kollektivt reisende og reduksjon av klimagassutslipp. Dette passer også godt inn hos de byråkratiske instansene, som i Bjørvika-caset i hovedsak er Plan- og bygningsetaten i Oslo. De forholder seg til det som egner seg best som vurderingsgrunnlag, desto mer diffuse argumenter som ligger til grunn for et forslag, desto vanskeligere blir det å anbefale det. Ansvarlighet kan her sees som å tenke langsiktig i form av å legge opp til konkrete tiltak rettet mot miljøet og klimaproblemene. De følger her en Baumanrettet vinkling i forhold til å handle rett. De bygger ikke på noen bestemte etiske holdepunkter, men velger å ta utgangspunkt i den kunnskap rundt problemet som er tilgjengelig, og finner tiltak som de mener er best egnet til å utgjøre en forskjell. Skal man følge Bauman må de handle moralsk uten et etisk nettverk å basere sine handlingsvalg etter (Bauman 1993).

Ser man på motstanderne av ”Barcode” sitt syn på etikk i forhold til byutvikling, er de også relativt enige med de andre om at det handler om å se framover og finne gode løsninger for framtiden. I forhold til Bjørvika-utbyggingen er forumet Allgrønn og Arne Sødal Arkitekter enige om at det er mangel på grunnleggende etiske retningslinjer.

Stonewall mener derimot at man kan finne en felles enighet om at de tre grunnprinsippene kjærlighet til medmennesker, toleranse i samfunnet og respekt for naturen vil gi retning for de vurderinger som ligger til grunn for diverse prosjekter, uansett om det gjelder byutvikling, oljeboring eller andre prosjekter. Poenget er at dette er grunnleggende verdier som gjelder uansett hva man gjør. Man må i alle situasjoner forholde seg til menneskene man lever sammen med og vise toleranse overfor dem. Naturen må man også forholde seg til og respektere i alle situasjoner man er i. Dette er sunne verdier som bør ligge til grunn for våre valg, men det gis få retningslinjer å forholde seg til. Det er naturlig for en aktør å basere handlinger på disse verdiene, da aktøren selv må forholde seg til disse. Da det i svært mange situasjoner er slik at man må handle i konkurranserettede omgivelser, er det en stor utfordring å tøyte handlingsvalgene med svært åpne og generelle normative prinsipper. Min vurdering er

at disse tre grunnprinsippene ligger på et filosofisk plan. Selv om man fullt ut kan argumentere for hvorfor de er godt egnet til å lede våre valg i retning av et bedre samfunn, er disse svært enkle å sette til side så lenge det ikke ligger konkrete krav bak.

”Det er mangel på etikk i prosessen i Bjørvika... ... Man trenger et regnesystem som kan måle bærekraftigheten til et planforslag. Da ville det etiske valget være å velge det alternativet som scorer høyest på bærekraft. Det er da ikke lenger åpnet for å rasjonalisere bort den rette løsningen” – Representant for Arne Sødal Arkitekter.

The Leadership in Energy and Environmental Design (LEED) Green Building Rating System er et slikt regnesystem fra USA. Dette ble utviklet av The US Green Building Council (Nettkilde US Green Building Council 1), men det er ikke direkte egnet til bruk på byutvikling i norsk skala. Det kan derimot fint adopteres og tilpasses til bruk her i Norge, påpeker Arne Sødal Arkitekters representant. The US Green Building Council har utviklet en ”grønn” standard som kan brukes til både offentlig og private eiendomsutviklingsprosjekter av ulike slag. Måten dette fungerer på er at aktørene som ønsker å benytte seg av LEED-systemet, må forholde seg til en rekke punkter som er tilpasset den type prosjekter de skal gjennomføre. Hvis disse punktene følges, oppfyller prosjektet LEED-kravene og kan sertifiseres som *LEED Certified*. Det er ulike grader av denne sertifiseringen: Certified, Silver, Gold og Platinum som viser til hvor høyt de scorer på de gitte punktene. Dette at de tilfredstiller en ”grønn” standard er å anse som egnet. Både blant eiendomsutviklere og fra politisk hold er det bred enighet om at denne normen bør følges (Nettkilde US Green Building Council 2). Det hevdes at driftseffektiviteten i de fleste bygg som er bygget etter LEED-standarden som blant annet Canada adopterte, gir betydelige innsparinger pr. kvadratmeter grunnet lavere energiforbruk. Hele 63 % av byggene som har tatt del i Canadas LEED-program melder om vesentlige besparelser. I de nordiske landene er det bare Finland som opererer med et tilsvarende system (Nettkilde Wikipedia 4).

Å handle ”rett” ut i fra en liste med kriterier som må imøtekommes, er en vesentlig mer konkret og sikker måte å bygge en stabil og tydelig standard som grunnlag for handlingsvalg. Svakheten er at det må eksistere egne standarder for hver type av handlingsvalg. I Bjørvika-caset ville en tilpasning av *LEED Green Building Rating System* være en egnet standard å handle ut i fra. Dette ville også gjelde alle andre eiendomsutviklingsprosjekter her i landet. Sammenliknet med en etikkbasert løsning, gir denne standarden kun veiledning for handlinger relatert til byutvikling. Dette er noe som har hatt suksess i USA og Canada, og man burde også vurdere en slik løsning her i Norge, noe Arne Sødal Arkitekter foreslår. Man

vil ikke kunne løse noen helhetlige samfunnsproblem med denne standarden, men definitivt være en del av løsningen da den setter en standard for energieffektive og miljøvennlige byggeprosjekter. Slike ikke-etikkbaserte standarder gir mindre rom for egne fortolkninger og vil derfor ha en mer bindende funksjon. De aktører som velger å følge en slik standard kan vise til en sertifisering.

Et tilbakeblikk på det som tidligere er sagt om etikk i denne oppgaven, viser at de ulike aktørene alle trekker fram elementer som er tilnærmet parallelle med det Hans Jonas mener at ansvarsetikken skal utgå fra.³ Samtlige aktører anerkjenner at man har et felles ansvar for klima- og miljøproblemene. Alle ser dette som et globalt problem som også rammer andre steder enn der handlinger blir utført, og er et problem av kumulativ natur.

³ Se appendiks 1.

Hans Jonas sin Ansvarsetikk	OSU	Byutviklings- komiteen	Arne Sødal Arkitekter	Stonewall
Kollektiv etikk	Vi skal være en del av løsningen	Vi skal være en del av løsningen	Man må være en del av løsningen	Man må være en del av løsningen
Forholder seg til verden som helhet, siden kollektive handlingers konsekvenser er kumulative og rammer alle.	Ja, i valg av målsetting, velger konkrete mål	Ja, i valg av målsetting, velger konkrete mål	Ja, men har mer diffuse mål for hvordan man skal bidra, er mest opptatt av "lokal" bærekraft	Ja, men har mer diffuse mål for hvordan man skal bidra, er mye opptatt av "lokal" bærekraft
Ansvar for fremtiden. Man er nødt til å bruke den tilgjengelige kunnskapen til i størst mulig grad å forutse hvordan dagens handlinger vil påvirke fremtiden.	Mener de har energieffektive bygg og bidrar til å øke kollektivtrafikk.	Forholder seg til Plan og Bygnings-etatens vurderinger og analyser av de aktuelle forslagene.	Vil bruke en tilpasset versjon av LEED-systemet, for å sikre best mulige løsninger.	Vil prøve å forene ekspertise på flest mulig felter og finne helhetlige løsninger. Pluss etikk.
Horisontal orientering. Man forsøker å verne om det skjøre og forgjengelige. Ikke tjene noen høyere makt eller formål.	Jobber for bedre miljø, ut i fra konkurransefortrinn i næringslivet.	Jobber for et bedre miljø og en bedre by, i tråd med de demokratiske retningslinjene.	Jobber for bedre by og bedre bærekraft-løsninger, men har en utvidet bærekraft-definisjon.	Vil verne om natur, samfunn og enkeltmenneskene.
Alt det mennesket har potensiell makt til å kunne ødelegge gjennom sin teknologiske kunnskap, hører til deres ansvarsområde, slik at man har ansvar for å sørge for at det ikke blir ødelagt.	Innser dette.	Innser dette.	Innser dette.	Innser dette.

Om Hans Jonas: (Jonas 1993) Se Appendiks 1 for utfyllende redegjørelse for Hans Joans sin etikk.

Verdier

Der er mange som ønsker å uttale seg om de verdiene som de involverte partene i Bjørvika-utbyggingen legger til grunn for sine forslag. Dette har fylt mange debattsider i Aftenposten og andre Osloaviser, noe som vitner om at mange er engasjert i sitt nærmiljø. Som en del av ”Broken Compass”-metaforen, angir verdiene hva slags målsettinger aktørene har. Det er naturlig at de ulike aktørene ikke alltid ønsker å oppgi hvilke verdier de anser som viktige for seg selv, da de har et image å opprettholde. Grunnen til at verdier er en del av ”Broken Compass”-metaforen er at aktører handler ut i fra et ønske om å få resultat, ofte i form av økonomisk avkastning. Problemet med verdier i forhold til bærekraft kan eksempelvis være å sette økonomisk avkastning fremfor andre verdier som hensyn til andre mennesker, natur og miljø.

Oslos befolkning og byens kultur og særpreg er å anse som viktige verdier for utbyggingen i Bjørvika. De alternative aktørene legger spesielt stor vekt på disse verdiene i sine utvidede bærekraftbegrep. En annen verdi som jeg også mener er framtreddende i Bjørvika er estetikk. Dette understrekes av den heftige debatten som har vært rettet mot ”Barcode”-prosjektets høyhus. Underskriftskampanjen som ble støttet av 36 000 personer, gikk under navnet *Redd Fjordbyen – stopp Bjørvikamuren* og synliggjør den estetiske verdien av kontakten med fjorden (Nettkilde Redd Fjordbyen 1).

”Det er ikke bare estetikk folk reagerer på. De skjønner at det er krefter i sving som ikke er ute etter å ivareta deres interesser. Reaksjonen mot høyhusene må her sees som en reaksjon på at det her er noe som ikke harmonerer med den øvrige byen. Folk flest er nok ikke satt inn i de fleste detaljer, men skjønner at noe er galt.” – Representant for Arne Sødal Arkitekter.

Bjørvika-utbyggingen ble lansert som et positivt tilskudd til Oslo i form av en helt ny bydel, men det virker som om mange reagerer negativt på at dette i stor grad blir et område for næringslivet. Til tross for at 40 % av arealet er satt av til parker og friområder, virker det likevel som om det er høyhus og fokus på næringsbygg som fanger oppmerksomheten til folk flest. OSU tror at dette for mange begrunnes med skepsis mot det arkitektoniske uttrykket prosjektet har fått. Videre anser OSU at de ikke har vært flinke nok til å kommunisere hvordan de mener at den nye bydelen skal bli, blant annet at dette skal bli et bruksområde for byens befolkning. Alle parter er enige i vedtaket om at trafikken skal føres gjennom en

senketunell på bunnen av fjorden, og at dette er en forutsetning for at det i det hele tatt skal være mulig å drive byutvikling i Bjørvika. Problemet synes å være at de ikke kan enes om hva slags funksjon bydelen skal ha.

I sin NIBR-rapport viser Pløger at det er flere etiske problemstillinger å forholde seg til både for utbygger, kommunen og de som jobber med planlegging. Disse etiske problemstillingene er relatert til byutvikling, men ikke til Brundtlandkommisjonens bærekraftbegrep (Pløger 2004). De alternative aktørene kobler makt, demokrati, sosiale forhold, rettferdighet, byliv og andre tema som er relatert til byutvikling til bærekraftbegrepet. Man kan imidlertid ikke si at disse begrepene i nevneverdig grad vil bidra til å finne konkrete bærekraftiltak, med mindre man har utvidet bærekraftbegrepet til også å favne denne type verdier. Dette bidrar til å komplisere bildet ytterligere, samtidig som det går utover begrepets opprinnelige mening. *”Når et slikt område blir åpnet for utvikling, er det klart at forskjellige folk ser for seg forskjellige muligheter. Det som er viktig å huske på, er at byutvikling ikke er billig og det derfor må sikres at det i det hele tatt er økonomisk gjennomførbart å utvikle området.”* – Representant for OSU.

For å kunne drive byutvikling trenger man kapital. OSU sikrer dette gjennom å leie ut til store kunder hvor bygningene tilpasses deres behov. Derfor mener de at det er lite sannsynlig at man kan få til en utbygging i Bjørvika, hvis man mister den økonomiske sikkerheten som disse kundene gir. De alternative aktørene har ikke det samme behovet for å ta tilsvarende hensyn til lønnsomhet. Derfor er det lettere å forholde seg til lokalbefolkningens interesser og Oslo bys særpreget og kultur. Hva som er lokalbefolkningens interesser er relativt uvisst utover at de ikke ønsker høyhus i Bjørvika. Dette er en parallell til det man kaller folkevilje contra demokrati. I sammenheng med Bjørvika finner man mange eksempler på at folkeviljen er svært splittet når man leser kommentarfeltet på siden til *Redd Fjordbyen – stopp Bjørvikamuren* (Nettkilde Redd Fjordbyen 2). Det finnes ingen enhetlig interesse utover motstanden mot høyhus. Det er ikke noen garanti for at alternative utbyggingsforslag sikrer lokalbefolkningens interesser, utover at de ikke består av høyhus. Det er heller ingen garanti for at det vil bli mer liv i bydelen. Det må være nærliggende å anta at de som er sterkt imot høyhus vil bli fornøyde, men det kan også tenkes at det vil forekomme kritikk mot andre deler av de alternative planene. Kvaliteten på området når det står ferdig er avgjørende for om man lykkes i å skape en levende bydel, noe som alle de involverte aktørene er enige i. Hva som i dette tilfellet er å anse som kvalitet er relativt åpent. Spørsmålet er derfor om det er økonomisk gjennomførbart å bygge ut etter en alternativ plan der høyhusplanene er fjernet.

Vil det være mulig å forene alle de ulike ønskene i forbindelse med utbyggingen av Bjørvika, hvor det er en observerbar konflikt mellom harde og myke verdier. Er høyhus nødvendig for gjennomføringen av Bjørvika-prosjektet? Dette spørsmålet går langt ut over hva min oppgave kan svar på. OSU sier nei, de alternative aktørene sier ja. Politikerne virker overbevist om at høyhus er noe man må leve med i Bjørvika, både ut i fra bærekrafthensyn og økonomiske hensyn.

Det er ingen tvil om at etikk er relevant både i forhold til byutvikling og bærekraft. Derimot er det usikkert om de samme etiske problemstillingene er relevante for begge disse temaene. Verdier har derfor mye å si for hvordan man ser den etiske sammenhengen mellom byutvikling og bærekraft. De alternative aktørene er ute etter å ivareta byens og befolkningens interesser. Med dette verdigrunnlaget kobles de etiske problemstillingene for byutvikling og bærekraft sammen. I deres øyne blir dette bærekraftig da de har lagt egne verdier til bærekraftbegrepet, og går derfor ut over Brundtlandkommisjonens definisjon av bærekraft.

Makt

I debattene rundt utbyggingen av Bjørvika har det vært mye uenighet om hvem som styrer prosessen, hvem som burde styrt den og hvem som blir holdt utenfor. Ulike interesser står bak de forskjellige synene på hvem som legger føringer for utviklingsprosessen. I avisene har det vært svært mange debattinnlegg, spesielt i Aftenposten, der overskriftene skriker om mangel på demokrati i utviklingsprosessen for den nye bydelen. Det framgår med tydelighet at prosessen så langt har foregått på en måte som vekker negative reaksjoner hos en betydelig del av Oslos beboere.

Aktørene som står bak det alternative forslaget, mener alle at mye av prosessen har foregått i det skjulte. Først etter at utbyggeren har levert en ferdig utbyggingsplan til Plan- og bygningsetaten, har det vært mulig for utenforstående å få innblikk i planene. Derfor har det ikke vært mulig å presentere alternative løsninger på et tidlig tidspunkt i prosessen.

”Plan- og bygningsetaten plikter å utrede alternative utbyggingsplaner som er fremmet av berørte innen reguleringsområdet. Når det da er slik at de berørte ikke får vite noe særlig før Plan og bygningsetaten allerede har utredet forslaget og sendt det til vedtak, rekker man ikke å komme inn i prosessen. Klar, ferdig, for sent..., må jo være en passende beskrivelse av prosessens gang” - Representant for forumet Allgrønn.

I NIBR rapporten *Markedsbasert utbyggingspolitikk* fra 2008 blir denne problemstillingen drøftet. Der blir planprosessen sett på som en trestegsprosess. Første steget er dialog, deretter forhandlinger og til slutt står man igjen med et vedtak. I den tidlige uformelle fasen som er preget av dialog, går investorer og utbygger sammen i dialog med politikere og den kommunale administrasjonen for å utvikle planen. Da disse møtene er lukket, vil oppstarten av prosessen ikke være åpen for medvirkning fra andre aktører. Dette styrker utbyggerens posisjon. Deretter blir planforslaget som er et resultat av de innledende drøftinger sendt til kommunal behandling. Dette markerer overgangen til forhandlingsfasen. Det er på dette tidspunktet at Plan- og bygingsloven blir styrende for prosessen. I denne fasen foregår det formelle høringer og utbygger gjennomfører forhandlinger med Plan- og bygningsetaten for bearbeiding av planen. Det er først på dette stadiet at andre kan komme inn i prosessen med mulighet til å fremme alternative løsninger. Denne delen av prosessen ender i et saksfremlegg. I fase tre framsendes planen til politisk behandling og bindende vedtak (Nordahl m.fl. 2008:kap.3).

Mange av premissene for utbyggingen blir lagt under forhåndsdrøftingene i den første lukkede fasen av prosessen. Derfor har utbyggere og politikere funnet fram til sine løsninger lenge før andre har mulighet til å delta i prosessen. I fase to sendes planen ut på høring, og det er først her at alternative synspunkter kommer til uttrykk. Etter at planforslaget er innsendt, har man begrenset tid før prosessen går videre til vedtaksstadiet. Derfor er nok ”klar, ferdig, for sent” - beskrivelsen passende for hvordan de alternative aktørene opplever sine muligheter til å påvirke planarbeidet. For utbyggerne bidrar fase én til å skape et mer forutsigbart utgangspunkt for prosjektet. Dette er også noe som støttes i to andre publiserte NIBR-rapporter som drøfter problemstillinger knyttet til stedsutvikling: *Den kommunale boligpolitikken som møteplass for ulike interesser* av Arne Holm og rapporten *Fortett med vett* av Lene Schmidt. I begge rapportene blir planprosessen drøftet, og begge viser til at den uformelle fasen er sentral i arbeidet med et planforslag. Samtidig bidrar den lukkede fasen til å styrke utbyggerens posisjon.

Demokrati

Er det en større demokratisk skjevhet som ligger bak mye av oppmerksomheten og uenigheten som har oppstått rundt ”Barcode”-utbyggingen? Her vil svaret variere ut i fra hvem man spør. Det er imidlertid slik at endelig vedtak fattes av bystyret i Oslo kommune,

og bystyret er tross alt sammensatt av folkevalgte representanter. Derfor kan man ikke hevde at et byggevedtak ikke har gjennomgått en demokratisk prosess. I denne sammenhengen er det derfor nødvendig å se hvordan demokratiet fungerer. Når velgerne stemmer fram representanter som skal representere deres vilje og interesser over en 4 års periode, har folket gitt representantene myndighet til å handle på deres vegne. Folkets vilje er ikke enhetlig og kan heller ikke representeres på en helhetlig måte. Demokratier baserer seg derfor på flertallets vilje (Rasch 200:45). Av den grunn er det slik at majoriteten får sin vilje i et fungerende flertallsdemokrati. Siden majoriteten i bystyret har sagt ja til ”Barcode”, kan det ikke sies å være udemokratisk selv om mange er uenige i denne avgjørelsen. I et flertallsdemokrati vil det alltid være et mindretall som er uenige og misfornøyde med de vedtak som fattes (Rasch 2000:kap 3).

Selv om man i utgangspunktet ikke kan si at selve vedtaksprosessen for ”Barcode” bryter med demokratiske prinsipper, er det andre svakheter som hefter ved prosessen rundt utbyggingen. Medlemmet fra bystyrets byutviklingskomité etterlyser endringer i Plan- og bygningsloven som kan åpne for at politikerne kan legge større føringer og premisser for nye stedsutviklingsprosjekter.

”Det viktigste skrittet man kan gjøre i dag, er å endre på Plan- og bygningsloven, slik at lokale myndigheter kan sette strengere krav til utbygging av tomter. Slik denne lover er i dag, er det svært små muligheter for de lokale myndighetene å stille slike krav, dessverre ser det ut til at det vil ta noe tid før en slik endring av lovverket vil bli gjennomført” – Representant fra Bystyrets byutviklingskomité.

Til tross for at det er politikerne som fatter de endelige avgjørelsene i utbyggingssaker, viser dette at de likevel har reduserte muligheter til å påvirke prosjektet. Det er ikke bare fra politisk hold man vil ha endringer i Plan- og bygningsloven. Aktørene bak det alternative utbyggingforslaget mener også at det er behov for en lovendring for å styrke den demokratiske kontrollen med byutviklingsprosesser.

”Plan- og bygningsloven kan bli et nyttig verktøy for å få til mer bærekraftig stedsutvikling. Blant mange arkitekter er det stor motstand mot dette, siden det vil kunne legge sterke føringer for hvordan de kan utforme sine bygg.” – Representant fra Arne Sødal Arkitekter. Det oppstår lett interessekonflikter mellom økt politisk kontroll over stedsutviklingen i forhold til arkitektenes kunstneriske frihet i sin yrkesutførelse.

En annen innvending mot økt politisk kontroll av planprosesser kommer fra eiendomsinnehavere som henviser til at eiendomsretten står sterkt i Norge. Grunneierne

ønsker å ha større innflytelse på utvikling av egne eiendommer. De mener at dersom de forholder seg til reguleringsplanene som er gitt fra politisk hold, må det få være opp til dem hvordan de vil utvikle sine eiendommer.

”Det er bra at folk er engasjert i byen sin, dette er noe som man skal se på som positivt. Vi (OSU) må ta egenkritikk for at vi ikke har klart å nå ut til folk, siden vi også brenner for å få til en bra bydel som er åpen og levende. Dette synes vi jo er trist! Men hvor går grensen for hva folk er berettiget til å klage på? Er det naturlig at man skal måtte tilpasse seg klager fra områder som ligger langt unna. At de som ligger tett inntil vårt reguleringsområde har noe de skulle sagt er en ting, men er det slik at folk fra Groruddalen eller Tåsen for eksempel, skal legge seg opp i utviklingen av disse eiendommene, som på ingen måte tilgrenser eller sjeneres av våre bygg? Det at våre bygg blir synlige, er ikke til å unngå. Er det en rett å kunne se den indre del av havnebassenget i Bjørvika. Byggene vil ellers ikke dekke for indre Oslofjorden annet enn indre havnebasseng.” – Representant fra OSU

I dette sitatet reiser OSU et viktig spørsmål om hvor grensen går mellom eiers råderett over privat eiendom og utenforståendes rett til medbestemmelse. Hvor går grensen mellom ”demokratisk” byutvikling og krenkelse av eiers råderett over egen eiendom? Hva slags betydning har dette for statlige eierselskap? Dette er spørsmål som faller utenfor oppgaven, men er likevel et poeng som er verdt å nevne. I dag må de demokratiske institusjonene forholde seg til de lover som relateres til stedsutvikling, i hovedsak Plan- og bygningsloven.

Er det slik at det er store demokratiske skjevheter i prosessen i Bjørvika? Slik jeg ser det, har prosessen blitt ført gjennom de demokratiske institusjonene som er ansvarlige for stedsutvikling i Oslo kommune. ”Barcode” er vedtatt av Oslos folkevalgte bystyre og har derfor majoriteten i ryggen. Det faktum at alle aktører ikke er fornøyde er en naturlig del av flertallsdemokratiet. Når det gjelder Bjørvika-prosessen, har motstanderne av prosjektet gitt høylydt uttrykk for sine synspunkter og har på mange måter blitt hørt. Politikerne har lyttet til motstandernes synspunkter, men har ikke endret sitt opprinnelige vedtak.

”Byutvikling er en veldig demokratisk prosess i Norge. Det tar flere år å få behandlet ferdig en regulerings sak. Alle får sagt sitt i prosessen. I vårt tilfelle er det bred politisk støtte for ”Barcode”.” – Representant for OSU.

Slik det framgår overfor føler OSU at de demokratiske spillereglene for byutvikling er godt ivaretatt. Fra sitt aktivistiske ståsted har forumet Allgrønn lang erfaring fra arbeid med å påvirke byutviklingsprosesser. De påpeker at det er andre problemer som også svekker den demokratiske styreformens legitimitet:

”Dette er ikke bare et Bjørvika problem, men et samfunnsproblem; det er altfor stor avstand mellom der politikerne er og hvor menneskene de representerer er. Avgjørelsene blir tatt av folk som ikke selv blir berørt av egne vedtak.” – Representant fra Allgrønn.

I enkelte saker kan man se at de har et godt poeng. Så lenge vårt demokrati er organisert som et flertallsstyre, vil det imidlertid være vanskelig å fange opp dette problemet.

Et pågående forskningsprosjekt hos NIBR, *Styreformer i byutvikling*, går nærmere inn på hvordan det sivile samfunn fungerer i forhold til medvirkning i byutvikling. Det foreligger ennå ingen publikasjoner fra dette prosjektet, men Eva Irene Falleth og Gro Sandskjær Hanssen har vært så vennlige å gjøre noen av sine funn tilgjengelige for meg. De identifiserer den samme prosessen som blir presentert i NIBR-rapporten *Markedsbasert utbyggingsspolitikk*, men fokuserer på hvordan sivilsamfunnet kan gjøre sin innflytelse gjeldende gjennom denne prosessen. Begge finner at utbyggers posisjon er styrket siden begynnelsen av 1990-tallet. Dette er et resultat av neoliberale politiske holdninger der markedet får mer makt (Falleth og Hanssen 2008:1, Nordahl m.fl.2008). I likhet med Falleth og Hanssen finner jeg at de aktører som representerer sivilsamfunnet, det vil si de alternative aktørene, opplever motstand mot deres medvirkning fra det politiske systemet. De upubliserte forskningsresultatene fra Falleth og Hanssen tar for seg hvordan styrkingen av utbyggerens posisjon vil påvirke deltakelse, innflytelse og legitimitet rundt planprosessen. Et viktig poeng hos dem er at utbyggerne selv har blitt hovedansvarlige for å utvikle byutviklingsplaner. Fasen før planforslag blir innlevert er i stor grad er lukket. Dette fører til at politikerne har fått en nøkkelrolle som bindeledd mellom planutformingsprosessen og folket. Dette skal fungere som planprosessens demokratiske forankring. De begrunner dette med at både utbyggere og aktører fra det sivile samfunn, har utstrakt kontakt med politikerne (Falleth og Hanssen 2008:9). Den tradisjonelle demokratiske funksjonen har i den uformelle første fasen av prosessen mindre relevans. Man må se den demokratiske forankringen av denne prosessen i form av nettverksstyre. I den uformelle delen av planprosessen foregår nettverksbygging mellom utbygger, politikere og kommuneadministrasjon (Plan- og bygningsetaten). Her inngås det avtaler, legges planer og utarbeides løsninger for utbygging. Politikerne må i denne sammenhengen anses som bindeleddet ut til folket gjennom sine nettverk. Problemet med nettverksstyre er at det kan underminere prosessens demokratiske legitimitet. Den uformelle første fasen av planprosessen, har blitt institusjonalisert i form av lukkede møter og avtaler mellom politikere, kommuneadministrasjon og utbygger (Falleth, Hanssen og Saglie 2008:15). Dette fører til økt effektivitet i planprosessen og gir økt forutsigbarhet for utbygger.

Selektiv representasjon preger den tidlige fasen for planutviklingen. Først når planforslaget er innlevert til behandling og planprosessen går over i den andre formelle fasen, får det sivile samfunn rett til deltakelse i planprosessen. Et resultat av dette er at de først kommer inn i prosessen på et senere stadium. I Bjørvika-caset kom det inn over 30 000 underskrifter på under en uke. Problemet var at disse kom etter at planforslaget hadde blitt vedtatt i bystyret. Det er først ved praktisk gjennomføring av prosjektet at folk flest ser effektene av et politisk vedtak. Derfor kommer ofte reaksjonene for sent til å kunne påvirke den politiske prosessen (Falleth, Hanssen og Saglie 2008:13). Slik Falleth, Hanssen og Saglie vurderer dette er mye av planaktiviteten blitt skjøvet inn i den uformelle første fasen av prosessen. Derfor er også mye makt overført til den uformelle delen av planprosessen. Politikerne blir ofte bundet opp gjennom avtaler med utbygger tidlig i prosessen. Dette skjer før folket har mulighet til å gi signaler til sine folkevalgte.

Min vurdering er derfor at det finnes maktskjevheter i forhold til planprosessen. Dette er med på å svekke den politiske åpenheten som demokratiet bygger på, samtidig som det også svekker folkets mulighet til å ansvarliggjøre politikere for deres valg. Om man skal kalle dette direkte udemokratisk er kanskje å gå for langt, men det må være lov å hevde at det er demokratiske problemer relatert til den uformelle delen av prosessen.

Byråkrati

Politikerne skal bygge sine avgjørelser på de respektive partiers ideer og folkets beste. Den faglige saksutredningen med forslag til vedtak, utarbeides av kommunens byråkratiske organer som er del av forvaltningsapparatet. I Bjørvika-saken er det i hovedsak Plan- og bygningsetaten som er politikernes fremste redskap i utredningen av de aktuelle utbyggingsforslag og tilhørende reguleringsplaner.

De alternative aktørene og deres støttespillere har gjennom lengre tid uttrykt missnøye med Plan- og bygningsetaten og deres vurderinger i forhold til alternative utbyggingsforslag. Forslaget "Bykode" ble fremmet av Arne Sødal Arkitekter samtidig som den nye reguleringsplanen for "Barcode"-prosjektet var oppe til behandling. "Bykode" er utgangspunktet for forslaget som ble satt sammen under plansmien 22-26.01.08. I *Vedleggshefte for Fjordbyplanen og Bjørvika i byutviklingskomiteens møte 13.02.2008* blir Plan- og bygningsetatens vurderinger av "Bykode" lagt fram. Som omtalt tidligere vurderte de "Barcode" som det beste alternativet.

”Plan- og bygningsetaten bygger sine vurderinger på svært forenklede prinsipper, de burde ha gjort mer grundig arbeid i sine vurderinger. Lederen Ellen De Vibe synes å ha en nærmest religiøs oppfatning om at høyhus = bærekraft.” – Representant for Arne Sødal Arkitekter.

Hvorvidt dette er en passende beskrivelse, lar jeg være åpent. Det man kan tolke ut av dette er at det er vanskelig for aktører å fremme en alternativ løsning, når det er lagt føringer på forhånd. Når man fremmer et alternativt forslag må man forholde seg til den opprinnelige regulering. Det alternative forslaget ble forkastet på grunn av at det omfattet senking av jernbaneområdet under bakkenivå, noe som muliggjør at dette området kan bebygges. Da dette ligger utenfor reguleringsplanens bestemmelser, ble forslaget forkastet på formelt grunnlag. I tillegg ble ”Bykode”-forslaget vurdert som mindre bærekraftig da høyhusene var utelatt.

”Jo lengre en byplan varer, jo mer bærekraftig vil den være. Derfor bør det åpnes for å gå utover kun det området som reguleringsplanen inneholder. Å utelate jernbaneområdene fra reguleringsplanen er ikke å tenke bærekraftig. Da politikerne måtte ta en tenkepause på grunn av den store motstanden mot ”Barcode”, konkluderte de med at det ikke bare var ”Barcode” som det var feil ved, men også andre forhold knyttet til helheten i utbyggingen. Dette gjør at vi mener det er greit å gå utover reguleringsplanen.” – Representant for Arne Sødal Arkitekter.

Min tolkning av dette er at byråkratiet er et svært rigid og regelbundet system som i liten grad tilpasser seg andre. OSU tjener på å forholde seg direkte til Plan- og bygningsetaten og deres premisser. Disse premissene er lagt i et samspill mellom Plan- og bygningsetaten og OSU. De alternative aktørenes har valgt å se bort i fra de arealmessige begrensingene i reguleringsplanen. En måte å se dette på er at de ikke har noen reell forventning om å få gjennomslag, derfor vil de demonstrere at det er mulig å tenke annerledes og finne andre og i følge dem bedre løsninger.

”Hovedproblemet med ”Bykode”- alternativet er at de ikke forholder seg til det regulerte området. Selv om jeg er enig i at jernbanesporene bør senkes for å åpne for byutvikling på dette arealet, blir det ansett som usannsynlig at det er økonomisk mulig å få til en slik senking i overskuelig framtid. Det er så dyrt at man ender opp med en løsning som ikke gir noen videre gevinst for infrastrukturen i Bjørvika, samtidig som dette området ikke ligger i reguleringsplanen.” – Representant for byutviklingskomiteen.

Det er et absolutt krav at man forholder seg til de rammene som er satt av politikerne og byråkratiet.

”Byråkratisering er det spesifikke middel til å omdanne alminnelige samhandling til rasjonelle, regulerte sosiale relasjoner... .. For under ellers like sjanser er et planmessig ledet, formålsrasjonelt samvirke overlegent i forhold til enhver motstand med masse-karakter eller samhørighets-karakter.” – Max Weber, Makt og byråkrati (Weber 2000:141).

Ut i fra det Max Weber sier om byråkratiets permanente karakter, er byråkratiet svært stabilt og lar seg ikke lett påvirke. Dette er organisert slik fordi det skal bidra til å danne et forutsigbart styre. Fremmer man alternative forslag uten å forholde seg til de kriterier byråkratiet opererer med, har forslaget små sjanser til å nå fram til politisk sluttbehandling. Å legitimere alternative forslag ut i fra masse- og samhørighetsbasert opposisjon fører svært sjelden fram. Byråkratiet er utformet for å beskytte de politiske prosessene mot nettopp masse- og samhørighetsbasert opposisjon. Grunnen til dette er at behandlingsprosessen skal være stabil og forutsigbar. Når private utbyggere investerer i utbyggingsprosjekter er forutsigbarhet et krav. Derfor er det slik at de alternative aktørene må forholde seg til den byråkratiske prosessen og de betingelser som kommer fra byråkratisk hold. Dette er en forutsetning for å bli tatt seriøst.

”Plansmier og lokaldemokrati er sand i maskineriet som forsinker enhver utbyggingsprosess. Jo mer folk engasjerer seg, jo større blir motstanden fra offentlig hold.” – Representant for Arne Sødal Arkitekter.

Måten de alternative aktørene opplever situasjonen på, samsvarer med Webers forståelse av byråkratiet. Derfor vil jeg tolke dette som en konflikt mellom systemnivåer. Byråkratiet og det politiske systemet har en innbygget beskyttelse mot massedrevete aksjoner. Folkeaksjonen mot ”Barcode”-utbyggingen er en slik massedrevet aksjon som truer stabiliteten og forutsigbarheten i den politiske prosessen. Medvirkning fra det sivile samfunn, er med på å skape mindre forutsigbare forhold for utbyggerne. For å sikre at det aktuelle området blir bygget ut, ønsker politikerne å unngå dette.

”Man trenger en bedre prosess for byutvikling. Slik det er i Bjørvika nå, har det blitt trigget negativ respons. Det er viktig å skape positive forventninger og engasjement. Derfor er det å bruke plansmier og charetter en god løsning, men da må de benyttes på rett tidspunkt i prosessen. Slik det har vært i Bjørvika, har de blitt til en del av protesten og har hatt relativt liten effekt... .. Underskriftskampanjer og liknende er en god måte å prøve å yte innflytelse på, når prosessen har gått så langt at det ikke finnes bedre måter å protestere på. Vi politikere vil alltid være lydhøre for slikt, men byråkratiet rundt oss er ikke så vare overfor folkemeningen, siden deres posisjon ikke avhenger av folkets støtte. Problemet er ikke å få

politikerne til å lytte, men å få nok gehør til å mobilisere et flertall.” – Representant fra byutviklingskomiteen.

Et eksempel på dette systemproblemet er måten underskriftskampanjen mot høyhus i Bjørvika bare har blitt loggført som et journalnummer. Men andre ord ligger det 36 000 underskrifter under dette journalnummeret. I det byråkratiske systemet har 36 000 blitt til en. (Nettkilde Plan og Bygningsetaten 1).

Når man ser på makt i forbindelse med Bjørvika-prosessen, er det tydelig at det finnes skjevheter. Det er vanskelig å hevde at prosessen er udemokratisk, da den har blitt vedtatt i bystyret som er et demokratisk valgt organ. Det er derimot demokratiske problemer i forhold til den uformelle fasen av planprosessen. Her er det en selektiv inklusjon av aktører som møtes i lukkede rom. Maktskjevheten oppstår fordi utbygger inngår avtaler med politikere og den kommunale administrasjon. Det er for utenforstående ikke mulig å få innsyn og deltakelse i denne delen av prosessen.

Byråkratiet er støttespillere for de folkevalgte representantene. Ønsker man å nå frem til politikerne med konkrete planforslag, er man avhengig av å forholde seg til byråkratiet. Weber understreker at byråkratiet er overlegent enhver motstand fra masse- og tilhørighetsbaserte bevegelser. Derfor blir de alternative aktørene og deres alternative forslag som bygger på massestøtte, stående på utsiden av prosessen. Deres forsøk på å endre prosessen ved å bryte inn på et sent tidspunkt vil normalt ikke føre til resultater. I denne sammenhengen synlig-gjøres maktskjevheter. Dette skyldes blant annet knappe ressurser hos de alternative aktørene. Dette fører til at de angriper prosessen utenfra i et forsøk på å bli en integrert del av selve prosessen. Byråkratiet er bygget opp for å skape en stabil og formålsrasjonell prosess, og er derfor godt egnet til å hindre massebaserte aksjoner i å forstyrre eller ødelegge denne prosessen.

Økonomi

Økonomi er bindeleddet mellom etikk, verdier og makt. Penger er den universale verdien som andre verdier relateres til. Et objekts egenverdi gjenspeiles i hvor mye man er villig til å betale for det. Penger gir økt innflytelse og tilgang på ressurser. Det er naturlig at OSU som en profittdrevet aktør, blir framstilt som kynisk profittjeger av de som ønsker å stoppe dem. OSU

er en bedrift som har en sterk økonomi sammenliknet med sine motstandere. De hadde allerede investert store beløp og risikerte store tap, dersom reguleringen av "Barcode" ikke hadde gått igjennom i bystyret.

"Det er klart at vi (OSU) er nødt til å tjene penger. Hvis vi ikke kan tjene på utbyggingen, er det ikke lenger interessant for oss. Men til tross for at vi er ute etter å tjene på dette, vil vi også at dette skal bli en levende bydel og et godt eksempel på miljøvennlig byutvikling. Hvis vi hadde vært ute etter å tjene mest mulig penger, ville vi ha søkt om enda større reguleringer. Det faktum at 40 % av arealet er satt av til parker og friområder, og at vi i det første bygget valgte å bygge ut 2000 – 3000 kvadratmeter mindre enn det vi faktisk hadde fått lov til å bygge, viser at vi ikke utelukkende er ute etter å tjene mest mulig penger." – Representant for OSU.

For OSU som er et vanlig selskap og er avhengige av å tjene mer enn det de har i utgifter for å overleve, er det naturlig at penger er førsteprioritet. Dette er et forhold de heller ikke legger skjul på. Det at de selv valgte å bygge ut et mindre areal enn det som var tillatt i reguleringsplanen, kan man se på to måter. De er ute etter å skape en bydel som skal være levende og til glede for Oslos befolkning. Det andre momentet er at deres kunder ønsker å leie arealer i et estetisk godt og miljøriktig område. Jeg vil anta at årsaken er en kombinasjon av disse to momentene. OSU gir klart uttrykk for at man i dag må velge miljøvennlige løsninger, da dette er noe som kundene etterspør. Det å tenke bærekraft er blitt lønnsomt. Når lønnsomheten av å jobbe for bedre miljø stiger, framstår miljø som en styrket verdi.

"Våre kunder vil ha bygg som er energieffektive. Både for å oppnå lavere driftskostnader, men også i aller høyeste grad på grunn av økt oppmerksomhet på miljøproblemer og et ønske om å være med på å bedre situasjonen i dag. For flere av de potensielle kunder er dette et svært viktig argument." – Representant for OSU.

Det er kanskje underordnet om motivet er profitt, så lenge resultatet er mer utstrakt bruk av miljøvennlige løsninger. Markedet etterspør miljøvennlige bygg, og derfor blir dette et viktig salgsfremmende tiltak. Dette fører til at miljøhensyn implementeres som verdi. Så lenge markedet er mer oppmerksomme på miljøproblemer, vil etterspørselen etter produkter med bærekraftrettede løsninger stige. Dette fører til at miljøverdier styrkes. Stonewall er i selv også en profittsøkende aktør som er ute etter å skape inntekter gjennom økt oppmerksomhet på de store samfunnsproblemene som eksisterer i dag. Når man kan tjene penger på ulike former for samfunnsansvar, må dette tolkes som at det vi ønsker å være ansvarlige for har begynt å stige i verdi. Så lenge det er en økt oppmerksomhet på behovet for å finne løsninger

på dagens klimaproblemer, blir dette en verdi for dagens samfunnsaktører. Dette anses i dag som en så viktig verdi at mange nå er villige til å investere i miljøvennlige løsninger. Næringslivet tilpasser seg det kundene etterspør, som i dette tilfellet er miljøvennlige bygninger.

Økonomi og innflytelse er knyttet sammen. I striden om Bjørvika er det store økonomiske forskjeller mellom aktørene. De alternative aktørene har begrensede ressurser, mens OSU har god tilgang på kapital. Denne forskjellen fører til at OSU kan knytte til seg ressurser som de alternative aktørene ikke har råd til.

”Situasjonen i Bjørvika er preget av at det er en kjempeskjevhet i tilgangen på ressurser. Alternative miljøer har ikke midler. Det er umulig å jobbe effektivt med aktuelle motforslag når utbyggersiden sitter med milliarder av kroner, mens det alternative miljøet nesten ikke har penger i det hele tatt.” – Representant for Allgrønn.

I en slik sammenheng vil ressurstilgangen være viktig. Skal man knytte til seg faglig ekspertise, krever dette at man har nødvendig økonomi til disposisjon. Et alternativ til å betale for ekstern ekspertise er at arbeidet utføres på et idealistisk nonprofittgrunnlag. I en idealistisk bevegelse må aktørene ta kostnadene selv i form av tapte inntekter.

Andre økonomirelaterte faktorer har også betydning for støtten til de forskjellige aktørene. I forbindelse med en stor utbygging som i Bjørvika, er det behov for en rekke varer og tjenester som vil gi inntekter til en rekke ulike firmaer og organisasjoner i tillegg til OSU. *”Arkitektforeningen i Oslo har sammenfallende interesser med OSU, siden de har fått mange nye oppdrag i Bjørvika. Et annet eksempel er at en del av Plan- og bygningsetatens arbeid er direkte fakturerbart, dermed er OSU en god kunde for denne etaten. For oss som jobber med alternative planforslag som ikke kan faktureres, er det uheldig at de som skal bedømme planforslagene har den ene parten som god kunde.”* - Representant for Arne Sødal Arkitekter.

Sammenfallende økonomiske interesser gir bredere støtte for prosjekter av denne typen. Når andre fagmiljøer støtter OSUs forslag, får partene en styrket posisjon. Pengenes innflytelse kan derfor sees som kumulativ, da en rekke aktører ser muligheter for å tjene på prosjektet. For de alternative aktørene som ikke har den økonomiske styrken, er det vanskeligere å lokke til seg andre støttespillere.

Det finnes imidlertid eksempler på at det fryktes at de alternative aktørene kan ha stor innflytelse til tross for sin svake økonomi. Arne Sødal Arkitekter hevder at de ble forsøkt oppkjøpt av OSU.

”Vi ble faktisk forsøkt kjøpt opp av OSU. Det ble lagt fram tilbud om større oppdrag i Bjørvika, mot at vi ikke lenger ville jobbe mot ”Barcode”. Dette er naturligvis fordi de frykter at ”Barcode” kan bli stoppet, noe som betyr økonomisk ruin for OSU.” – Representant for Arne Sødal Arkitekter.

Dette tyder på at OSU fryktet for at ”Barcode” kunne bli stoppet. Ser man på alle forsinkelser og utsettelse som har blitt presset fram av alternative aktører i denne saken, kan det tyde på at de har klart å influere på prosessen. Ressursmangelen har imidlertid stoppet dem å bli et reelt alternativ til ”Barcode”.

Regjeringens strategi for bærekraftig utvikling

I et tidligere kapittel har jeg vist at både ”Barcode” og forslaget fra Plansmien representerer bærekraftige alternativer ved utbyggingen av Bjørvika. Diskusjonen er basert på hvilket av disse alternativene som er best egnet for å bidra til bærekraftig utvikling. OSUs alternativ er drevet av næringsinteresser, og har relativt klare målsettinger. Det er lagt fram gjennom den politiske og byråkratiske prosessen. De alternative aktørenes forslag har en relativt stor folkelig støtte, men mangler klare målsettinger og faller stort sett utenfor de politiske og byråkratiske prosesser. Da jeg satte meg ned for å utforme forskningsspørsmål og teser, hadde jeg en antagelse om at de alternative aktørenes utbyggingsforslag ville score høyest i forhold til regjeringens mål i *Nasjonal strategi for bærekraftig utvikling*. Dette må anses som det nærmeste man kommer en universal vurderingsmal for bærekraft.⁴

Disse punktene er alt for upresise og generelle til å ha noen anvendelsesnytte i forhold til byutvikling. Man må ha konkrete målsettinger, ikke generelle mål som må tolkes når man driver byplanlegging. Konkrete kriterier er en nødvendighet. – Representant for Arne Sødal Arkitekter.

OSUs representant er også enig i dette. Begge parter har avskrevet disse punktene på grunn av deres generelle karakter, da de ikke gir holdepunkter for hvordan de skal anvendes i forhold til byplanlegging. Hos Allgrønn anser de heller ikke disse punktene som egnet for byutvikling. Problemet er at det er en liste med punkter som skal fylles ut med gjeldende verdier og den informasjon som foreligger. Den informasjonen som etterspørres i denne listen er ikke tilgjengelig for prosjektet i Bjørvika. Derfor er det ikke mulig å foreta en direkte

⁴ Se appendiks 4

sammenlikning av de to alternativene basert på regjeringens bærekraftindikatorer. Ingen av alternativene er realisert, og det forligger ikke annet enn argumenter og spekulasjoner. Derfor anser jeg det som lite formålstjenlig å arbeide videre med *Nasjonale strategi for bærekraftig utvikling*.

Konklusjon

I denne delen av oppgaven har jeg sett empirien jeg har samlet i forhold til ”Broken Compass”-metaforen. Formålet har vært å se om det vært mulig å kunne finne likheter mellom de empiriske funnene og denne samlemetaforens forståelse av problemer knyttet til mangelfull utvikling i retning av bærekraftig utvikling.

Det jeg har funnet ut i forhold til etikk, er at representantene for de ulike aktørene som er intervjuet ser at det er nødvendig å ta ansvar for egne handlinger i forhold til miljøproblemer. Alle anerkjenner at man har et fellesansvar for klima- og miljøproblemer. De ser at dette er et problem som ikke bare er lokalisert til Bjørvika, men som et globalt problem. Deres forståelse innebærer at klima- og miljøproblemene rammer videre enn bare de som er i umiddelbar nærhet av det aktuelle området. Problemet er av en kumulativ natur. De er oppmerksomme på at mangel på etiske retningslinjer ikke innebærer fritakt for ansvar. Det er språk mellom hvordan aktørene velger å forholde seg til dette problemet. De fleste velger en Baumann-rettet vinkling på problemet. Aktørene velger å forholde seg til den tilgjengelige kunnskap, og ut i fra dette finne konkrete løsninger på det de har mulighet til å gjøre noe med. Derfor velger de å handle moralsk uten å ha noe etisk rammeverk å basere sine handlinger på. Dette gir bærekraftrettede løsninger som man mener vil virke. Stonewall ønsker å finne fram til etikkliknende grunnverdier som gir grunnlag for å handle ”rett” i flere sammenhenger enn bare i byutvikling. Svakheten ved dette er at det blir mer rom for egne tolkninger og bortrasjonalisering hos den enkelte aktør. Alle de direkte involverte aktørene etterlyser konkrete krav og retningslinjer for hvordan byutvikling skal foregå. Et tilsynelatende godt alternativ kan være en tilpasset versjon av LEED-systemet som standard for grønne bygg.

Hvorvidt aktørenes verdigrunnlag er med på å hindre bærekraftige løsninger i utviklingen av Bjørvika, mener jeg at dette kan analyseres gjennom tilbud og etterspørsel. Næringslivsaktører er avhengige av økonomisk overskudd for å overleve. Samtidig må de tilpasse seg kundenes etterspørsel etter varer og tjenester. Da det nå er en økende oppmerksomhet på samfunnsproblemer som miljø og klimaødeleggelser, begynner folk å

etterspørre miljøvennlige løsninger. Derfor mener jeg at det i sammenheng med Bjørvika er slik at verdier som miljø og klima står relativt sterkt. Da disse godene er etterspurt av kundene, må næringslivet også tilegne seg disse verdiene for å unngå å miste kunder. Derfor kan man ikke si at verdigrunnlaget er et problem, siden økonomiske verdier oppnås gjennom å tilfredsstille kunders krav. Hvis kunder etterspør miljøvennlige løsninger og samfunnsansvar, er dette et middel for å oppnå økonomisk avkastning.

Innflytelse og makt er en viktig del av ”Broken Compass”- metaforen. Det blir hevdet et at det er store skjevheter i maktfordelingen og at prosessen er udemokratisk. Jeg har funnet at det foreligger skjevheter i forhold til aktørens tilgang til ressurser. Ressursskjevheter vanskeliggjør arbeidet med å fremme alternative utbyggingsforslag. Ut i fra mine funn kan ikke prosessen betegnes som direkte udemokratisk, da den er blitt behandlet av det politiske systemet som gjelder i Oslo kommune. Det kan derimot hevdes at det hefter enkelte svakheter ved dagens demokratiske system. Et representasjonsdemokrati baserer seg på flertallsavgjørelser. Dette fører til at mindretallets synspunkter ikke får gjennomslag, noe som skaper misnøye. Det hefter enkelte demokratiske problemer ved selve planprosessen, da makt og innflytelse forflyttes til mer uformelle lukkede møter. Dette bryter med demokratiske verdier som åpenhet rundt avgjørelser og ansvarliggjøring av politikere. De alternative aktørene kom først inn i prosessen i forbindelse med den formelle saksbehandlingen. På dette tidspunkt var allerede mange føringer lagt gjennom mer uformelle forhåndsdrøftinger. I dette kapitlet har jeg forsøkt å vise at det ikke er umulig å yte innflytelse uten tilgang til ressurser. Denne innflytelsen har imidlertid begrenset verdi da de alternative aktørene er utestengt fra den arenaen hvor viktige føringer og avgjørelser blir tatt. Derfor har de liten mulighet til å påvirke og forme planene.

Et annet av mine funn er at planprosesser som ikke forholder seg til de premisser som er fastsatt fra politisk og byråkratisk hold, blir oppfattet som mindre seriøse og har derved små muligheter for å få gjennomslag. Aktørene bak både ”Bykode” og plansmieforslaget har fått erfare dette. Jeg mener dette kan spores tilbake til de alternative aktørens holdning og forventninger til det politiske og byråkratiske systemet. De forventer ikke at de skal klare å oppnå særlig mer enn å skape oppmerksomhet rundt og opinion mot utbyggingen. Dette gjør de ved å fremme alternative utbyggingsforslag som nødvendigvis ikke forholder seg til gjeldene reguleringsbestemmelser, men er egnet til å skape debatt. Dette mener jeg bunner i nivåforskjeller mellom det formelle politiske og byråkratiske systemet og det uformelle systemet de alternative aktørene jobber innenfor.

”Broken Compass”-metaforen synes å være lite egnet til å beskrive prosessen i Bjørvika. Denne forståelsen er basert på de tre faktorene etikk, verdier og makt. I forhold til etikk mener aktørene at det i dag ikke forligger etiske retningslinjer for denne typen utbygningsprosjekter. Likevel synes det som at aktørene handler ut i fra den tyske filosofen Hans Jonas sine prinsipper for ansvarsetikk, selv om aktørene ikke er bevisst dette.

Hvis man relaterer verdi til økonomi, må man se kundenes etterspørsel etter bærekraftrettede og miljøvennlige bygg som en drivkraft for utbyggerne. Derfor vil jeg hevde at det ikke er mangel på bærekraftrettede verdier. Makt er den tredje og siste delen av samle-metaforen. Begge parter har vist at de kan yte innflytelse på prosessen. Det er imidlertid store forskjeller når det gjelder tilgang på ressurser, og muligheten til å delta på de arenaene hvor beslutninger fattes. Dette begrenser muligheten til å fremme alternative forslag. Mange føringer legges i den uformelle delen av planprosessen. Derfor har de aktørene som arbeider innenfor det formelle systemet større påvirkning på beslutningsprosessen. De aktørene som jobber på utsiden av den formelle strukturen har mindre gjennomslagskraft. Hvis alle prosesser hadde funnet sted i åpne fora, hadde det gitt like muligheter for alle aktørene til å påvirke prosessen.

Min konklusjon er at ”Broken Compass”-metaforen ikke gir en helhetlig forståelse av prosessen rundt utbyggingen av Bjørvika. Det bør presiseres at man finner paralleller mellom prosessen i Bjørvika og ”Broken Compass” spesielt når det gjelder maktskjevheter. Etter min oppfatning er ikke dette tilstrekkelig for å se metaforen som et egnet verktøy for analyse av dette sakskomplekset.

6. Sluttvurderinger og innspill til Stonewall

I denne delen skal jeg se nærmere på hvordan forholdet mellom mine funn fra bærekraftdebatten i Bjørvika, og Stonewall sin forståelse av hvorfor man hittil ikke har klart å oppnå en bærekraftig utvikling stemmer over ens. Stonewall bygger sin forståelse av manglende bærekraftig utvikling på tre hovedfaktorer; mangel på etisk rammeverk for handlinger, feil verdigrunnlag og skjev maktfordeling. Hvorvidt dette er en egnet måte for å forstå hvorfor man ikke har klart å oppnå en bærekraftig utvikling, kan naturligvis ikke direkte bekreftes eller avkreftes med sikkerhet gjennom en analyse av bærekraftdebatten i Bjørvika. Man får riktignok økt innsikt i problemet, og kan derfor si noe om hvordan dette fungerer i Bjørvika. Derfor vil jeg argumentere for at dette eksemplet er representativt for andre liknende situasjoner. Når man ser på bærekraftdebatten i Bjørvika så er dette ett enkelt case, men siden bærekraftfokuset i dag er tiltagende vil liknende debatter sannsynligvis oppstå andre steder hvor det dreier seg om utbygging av vesentlig størrelse. Derfor vil jeg argumentere for at de funn som lar seg generalisere, er overførbare til tilsvarende situasjoner der det føres bærekraftdebatter rundt utbyggingsprosjekter.

Hvordan Stonewall kan bruke sin forståelse av bærekraftbegrepet og ”Broken Compass”-metaforen i sin virksomhet, vil jeg forsøke å vise gjennom drøftinger av mitt materiale. Resultatene av mine tidligere drøftinger kan brukes til å belyse hvordan Stonewalls begrepsverktøy fungerer i analyser av potensielle bærekraftige objekter.

Bærekraftbegrepet

I kapittel 4 gjør jeg rede for bærekraftbegrepet slik det opprinnelig ble lagt fram i 1987 av Brundtlandkommisjonen. Det som er viktig å forstå, er at dette er et systembegrep. Med systembegrep menes det at det innebærer et helhetlig globalt system. Med bakgrunn i dette blir det derfor feil å snakke om bærekraft i Bjørvika, da Bjørvika ikke alene kan være bærekraftig. Gode løsninger i Bjørvika vil derimot være et bidrag til å snu utviklingen i retning av en bærekraftig utvikling. Denne nivåforskjellen mellom den opprinnelige meningen med bærekraft som et systembegrep, sammenlignet med dagens bærekraftdebatt i Bjørvika synes å være et problem. Bærekraft er ment som en løsning på makronivå, mens Bjørvika i denne sammen-hengen blir mikronivå. Riktignok er det summen av endringer på mikronivå som

fører til endringer på makronivå. Derfor er det viktig at det skjer endringer på mikronivå. Disse lokale endringene må ikke forstås som helhetlige endringer i små lukkede systemer, da de inngår som elementer i et globalt system. Bjørvika kan i seg selv ikke være bærekraftig. Global opp-varming vil for eksempel ha samme effekt i Bjørvika som alle andre steder, uansett om det er svært gode løsninger lokalt. Det er ikke formålstjenlig å legge opp til en debatt hvor fokus er bærekraft i Bjørvika. Årsaken til at lokale bærekraftdebatter oppstår, kan relateres til at det ikke er noen spesifikk operasjonalisering av begrepet bærekraft.

Siden bærekraft har blitt et ord som gir positive assosiasjoner hos folk flest, ønsker aktørene å koble bærekraft til sine interesser. Dette fører til en definisjonskamp om å være den aktøren som har den mest "legitime" definisjonen av bærekraft. Denne prosessen beskrives hos Ulrich Beck i hans teori om *Risikosamfunnet*. Det er uenighet om hva slags risiko man forsøker å minimere gjennom å oppnå bærekraft. I Bjørvika-sammenhengen er det to tydelige interessekonflikter. Hovedkonflikten går mellom storkapital og næringsliv på den ene siden og lokalsamfunnet på den andre siden. Denne konflikten har i utgangspunktet lite å gjøre med det som Brundtlandkommisjonen identifiserer som hovedproblemene ved dagens utvikling. Ønsker man å oppnå en bærekraftig utvikling, er det behov for en overordnet operasjonalisering av selv bærekraftbegrepet. Ellers får man en situasjon der ulike aktører tillegger begrepet bærekraftig utvikling et innhold som tjener deres interesser. Dette ser vi er tilfellet i Bjørvika. Det er mulig å argumentere for å være bærekraftig ut i fra svært ulik argumentasjon og ståsted. Stonewall har laget sin egen definisjon av bærekraftbegrepet. De kan lett få et problem når de skal legitimere sitt eget begrep samtidig som de også skal vurdere andres forståelse av bærekraft. Dette vil bli en subjektiv vurdering som kanskje ikke har den objektivitet som en megler bør ha. Mangelen på en enhetlig forståelse av bærekraft, fører til at forskjellige aktører kan hevde at deres løsninger er bærekraftige. Det er problematisk å vurdere de konkurrerende definisjoner, da det vil bli argumentert ut i fra den enkelte aktørs synspunkter. Brundtlandkomisjonens begrep er det nærmeste man kommer en standard, men den er relativt åpen og gir få retningslinjer å gå etter. Derfor vil jeg hevde at det grunnleggende problemet ved hele bærekraftdebatten, er at det ikke finnes en felles standardisert definisjon å rette seg etter. Denne mangelen på standardisert definisjon gir også et legitimeringsproblem for aktører som Stonewall når de skal vurdere hva som er bærekraftig eller ikke.

Er ”Broken Compass”-metaforen en egnet forståelse av hvorfor man ikke har klart å oppnå en bærekraftig utvikling?

Ut i fra de funn som jeg har gjort gjennom intervjuer med de aktuelle aktørene i Bjørvika, har jeg dannet meg en formening av hvorvidt problemområdene samlet i ”Broken Compass”-metaforen er passende for bærekraftsituasjonen i Bjørvika. Funnene er presentert i kapittel 5. Kobler man disse funnene opp mot en tenkt arbeidssituasjon, står Stonewall foran større utfordringer.

Det første problemet man støter på i ”Broken Compass”-metaforen er etikk eller rettere sagt mangel på en passende etikk som favner alle de nye handlingsmulighetene som den teknologiske utviklingen det siste århundret har ført med seg. Etikk som begrep er vanskelig å operasjonalisere. Det gikk klart fram i intervjuene at aktørene ikke kunne vise til en gjeldende etikk som grunnlag for handling. Ingen følte at dette var et hinder for ansvarlige handlinger. Alle vil være framtidsrettet og arbeide for en langsiktig løsning på klima- og miljøproblemene. Et problem er at samtlige aktører har ulike syn på hva som er bærekraftig. Alle var imidlertid klar over at deres handlinger kan ha effekt i lang tid framover på helt andre steder enn i Bjørvika. Dette er en parallell til det filosofen Hans Jonas identifiserer som en av hovedendringene mellom tradisjonelle handlinger og handlinger i den teknologiske tidsalder (Fidjestøl 2004:kap 5). Det er bred enighet blant aktørene om at det eneste moralske valget er at utbyggingen baseres på prinsipper som de anser som bærekraftige. Alt tyder på at aktørene er interessert i å finne bærekraftige løsninger i sine prosjekter. Selv om de alternative aktørene mener at hovedmålet til OSU er profitt, legger likevel OSU bærekraft til grunn for sitt prosjekt da dette er et krav fra deres kunder. Det vil vise seg om de premierte prosjektene i arkitektkonkurransen ”Europas mest energieffektive næringsbygg?” tilfredsstillende kundenes krav til bærekraftrettede løsninger. Som før omtalt oppfyller ikke vinnerutkastene konkurransens krav til energieffektivitet. Dette ville Stonewall trolig ha avdekket som et avvik fra OSUs bærekraftargumentasjon og etiske holdninger.

Mitt funn er at etikk ikke er et hinder i denne sammenhengen. Samtlige aktører synes å være bevisste på at deres handlinger kan få konsekvenser i tid og rom, langt utenfor Bjørvika. Deres prinsipper for handling viser klare paralleller til det filosofen Hans Jonas kaller ansvarsetikken⁵. Ansvarsetikken tar over der nærhetsetikken slutter. Ut i fra de tilgjengelige

⁵ Se appendiks 1.

kildene framstår aktørenes intensjoner som gode. Alle mener de bidrar til bærekraftighet. Motstanderne av "Barcode" går hardt ut mot OSU og mener at deres utbyggingsprosjekt ikke er bærekraftig. Dette er basert på deres oppfatning av bærekraftbegrepet, som har et annet innhold enn OSUs forståelse av begrepet. OSU selv har avholdt seg fra å kommentere sine motstanderes synspunkter og fokuserer på sin egen bærekraftargumentasjon. Mangel på etikk i denne sammenhengen, virker ikke å være et problem. Dette samsvarer med det Zygmunt Bauman skriver i boken *Postmodern Ethics*, der han hevder at man i det postmoderne samfunn er nødt til å handle moralsk uten å ha noe etisk nettverk å basere sine handlinger på (Bauman 1993). Han påpeker også at moralen ikke er universell, og at det som er moralske handlinger for enkelte aktører nødvendigvis ikke er det for andre. Alle de involverte aktørene mener de handler rett, ergo moralsk, men som Bauman sier er ikke moralen universell. Problemene mener jeg fortsatt peker tilbake på mangelen på overordnet operasjonalisering av bærekraftbegrepet.

Sett i forhold til eventuell bruk av etikk som vurderingskriterium for analyse av hindringer som gjør det vanskelig å snu utviklingen i retning av bærekraft, har jeg funnet at det er problematisk å relatere enkeltsituasjoner som eksempelvis Bjørvika til dette problemet. Grunnen er at forskjellige aktører kan ha flere målsettinger som kan gå hånd i hånd.

Det andre punktet i "Broken Compass"-metaforen er verdier. Feil verdigrunnlag er i følge Stonewall med på å hindre en bærekraftig utvikling. Kan interesser for verdier som rask økonomisk profitt føre til manglende fokus på bærekraft. Hans Jonas påpeker at verdi fastsettes gjennom hvorvidt aktørene føler at det de har måttet ofre for å få fatt i godet, tilsvarer deres forventning til selve godet. Det som er avgjørende er hvilken grad av nytelse man får av godet. Oppfattelsen av godet er skapt av viljen, men kan ikke binde viljen, da verdien av godet forsvinner hvis det ikke tilfredsstiller forventningene knyttet til det. (Jonas 1984:84).

Med bakgrunn i intervjumaterialet synes det å være en gjennomgående holdning blant de alternative aktørene at de mener det er et problem at økonomiske interesser verdsettes høyere enn økologiske verdier og andre ikke økonomiske verdier. Tunge næringslivsaktører assosieres ofte til rovdrift på natur og overfor de samfunn de opererer i. I Bjørvika er det i første rekke OSU som representerer de tunge næringslivsaktørene. De alternative aktørene skaper bevisst et noe feilaktig bilde av OSU. Det å drive en aktivitet rettet mot profitt er nødvendigvis ikke det samme som bevisst å drive rovdrift. Slik situasjonen i Bjørvika er, foreligger det etterspørsel etter miljøvennlige bygg. Det er penger å tjene på å imøtekomme de

aktuelle kundenes krav. Det å være profittsøkende innebærer ikke at alle andre verdier må legges tilside. Næringslivsaktørene må tilpasse seg markedet og de varer og tjenester som etterspørres har innflytelse på næringslivsaktørenes handlinger. Etterspørsel etter miljøvennlige produkter blir da et middel til å tjene penger. Derfor er det grunnlag for å hevde at målet om økonomisk avkastning fortrenger andre og myke verdier i samfunnet. Hvis man ser dette i sammenheng med organisasjonsteori, er det enkelt å finne paralleller til åpen systemteori. Dette går ut på at en organisasjon ikke er et lukket system, men et system som er åpent for påvirkning fra sine omgivelser (Thompson og McHugh 2002:56). Dette er en viktig funksjon for organisasjonen, for at den skal være tilpasningsdyktig og overleve i konkurransen med andre. Når OSU opererer i bærekraftorienterte omgivelser, er de nødt til å tilpasse seg dette. Dette gjelder spesielt i forhold til potensielle kunder. Det er ikke slik at økonomiske interesser behøver å være til hinder for å bidra til å oppnå bærekraft.

Skjev maktfordeling er det tredje og siste problemområdet i "Broken Compass"-metaforen. Verdier og makt henger ofte sammen. Aktøren med størst tilgang til ressurser vil normalt ha et overtak i situasjoner der flere ønsker å være med på å kontrollere en prosess. I bærekraftsammenheng mener Stonewall at ressurssterke næringslivsaktører har mer innflytelse enn mindre ressurssterke aktører. Av den grunn foregår mye av dagens samfunnsutvikling på næringslivets premisser. Disse aktørene er avhengige av å tilpasse seg sine omgivelser. Når det er økende fokus på bærekraft i resten av samfunnet, vil dette også prege næringslivsaktørenes handlinger. Holdningsendringene i de store næringslivsorganisasjonene vil nødvendigvis ta noe tid. Det er ikke lenge siden det ble avdekket at et av Telenors under-selskaper i Bangladesh benyttet seg av barnarbeid, hadde livsfarlige arbeidsforhold og bidro til miljøødeleggelser (Nettkilde Dagbladet 1). Dette er et eksempel på hvordan store selskaper som driver internasjonalt, kan involveres i drift som går i mot forebygging av fattigdom og miljøødeleggelser når de opererer i land som har et helt annet verdigrunnlag enn her i landet. Slike eksempler er ikke problematiske å forholde seg til for Stonewall, da denne type handlinger bryter med klare allmenne normer og regler. I den vestlige verden har man strenge offentlige reguleringer i forhold til arbeidsforhold og miljø, noe som implementeres i driften. I den generelt fattige delen av verden, er kravene i forhold til arbeidsforhold og miljø vesentlig mindre. Industrisatsninger i disse landene muliggjør økt profitt da man er fritatt for å investere i gode arbeidsforhold og miljøtiltak, slik tilfellet er i den vestlige verden. Dette leder inn på fattigdomsproblemet som er identifisert som en av de to hovedproblemene som defineres i Brundtlandkommisjonens bærekraftbegrep. Mange fattige land ønsker å trekke til

seg utenlandsk industri for å stimulere til verdiskapning. For industriforetakene kan investeringer i fattige land gi stort overskudd, da virksomheten i liten grad blir regulert av landets myndigheter. I denne situasjonen har de store selskapene stor makt og kan legge forholdene til rette for rovdrift på ressurser og arbeidskraft. Dette har en motvirkende effekt i forhold til å arbeide for bærekraft i en global sammenheng. Sett i forhold til ”Broken Compass”-metaforen, handles det ikke etisk forsvarlig, når det tjenes penger på å omgå de gjeldende regler for hva som er akseptabelt. Slike eksempler er så tydelige og trenger ikke noen subjektiv fortolkning, derfor kan Stonewall uten problemer gå inn med anbefaling om ikke å investere i foretak som driver på denne måten. I denne sammenhengen fungerer ”Broken Compass”-metaforen.

I eksemplet fra Bjørvika er maktforholdet mellom OSU og de alternative aktørene vanskeligere å belyse gjennom ”Broken Compass”-metaforen. Samtlige aktører handler innenfor gjeldende regelverk. De alternative aktørene hevder alle at noe av maktskjevheten skyldes at de ikke har tilgang til de samme økonomiske ressurser som OSU. Det andre aspektet i forbindelse med maktskjevheten knyttes til kommunens saksbehandlingsprosess. Den aktøren som har økonomi til å iverksette større utbyggingsprosjekter får tilgang til lukkede fora hvor det inngås avtaler og utarbeides retningslinjer for utbyggingens omfang. Saksbehandlingsprosessen er behandlet i kapittel 5. Maktskjevheten oppleves av de alternative aktørene som mangelfull gjennomslagskraft i forhold til politiske beslutningsorgan.

De alternative aktørene består av både politiske, idealistiske og næringslivsaktører. For å utjevne den maktskjevhet som har oppstått på grunn av ulik tilgang på økonomiske ressurser, har de valgt arbeidsmetoder som delvis ligger utenfor det etablerte politiske systemet. De legitimerer sitt krav om å stanse ”Barcode” gjennom støtte fra berørte bydelspolitikere, underskriftskampanjer og sympatierklæringer. De står overfor et representasjonsproblem i forhold til at de ikke i tilstrekkelig grad kan vise til hvem de representerer.

Dette kan man se i sammenheng med det Ulrich Beck kaller subpolitikk. Innflytelsen som utøves fra begge parter er en del av det han kaller subpolitikk. Det er to typer, aktiv og passiv subpolitikk. Den passive tilsvarer den innflytelse som de store næringslivsaktørene kan ha da deres virksomhet fører til at politikken indirekte blir formet av deres virksomhet. Et eksempel på dette er fattige land som er avhengige av verdiskapende virksomhet som er hentet fra utlandet. Den passive subpolitikken kan være positiv, men som oftest vil den virke negativ. Beck ser mer optimistisk på den aktive subpolitikken. Her er det ikkepolitiske aktører

som utøver innflytelse utenfor det etablerte politiske systemet. Dette erstatter ikke det etablerte politiske systemet, men må ses på som et supplement (Sørensen og Christensen 2006:101-107). De alternative aktørene i Bjørvika viser paralleller til aktiv subpolitikk. Selv om Gamle Oslo Arbeiderparti er en tradisjonell politisk aktør, så har de i Bjørvika-debatten ikke klart å nå fram gjennom Arbeiderpartiets representanter i Bystyret. Derfor har de sammen med ikkepolitiske aktører forsøkt å skape opinion i befolkningen. De opptrer da på den aktive subpolitiske arena. Hittil har ikke disse subpolitiske bevegelsene klart å stoppe ”Barcode” og reguleringsplanen som ble vedtatt 28.02.08, men arbeider fortsatt for å nå dette målet. Det de har lyktes i er å skape debatt, politisk engasjement og utsettelse i prosessen. Det at de klarte å få en midlertidig stopp i utbyggingen og den politiske prosessen, må anses som en form for innflytelse. De har imidlertid ikke klart å overbevise politiske beslutnings-takere om at deres alternativ er bedre enn den foreliggende ”Barcode”-planen. Dette kan ikke utelukkende relateres til maktskjevheter, men må ses i forhold til politiske program-erklæringer og personlige overbevisninger hos bystyrerepresentantene. Hvis penger hadde hatt stor betydning for aktørenes påvirkningskraft, skulle man ikke forvente at de alternative aktørene hadde vært synlige i det hele tatt. De alternative aktørene hadde et budsjett på 300 000 kr til sin plansmie, mens OSUs tomteverdi alene utgjør ca. 2,84 milliarder. (Ubekreftet utskrift fra Grunnboken, Kommune: Oslo, Gnr: 234 Bnr:71, Gnr: 234 Bnr:79, Gnr: 234 Bnr:80, Gnr: 234 Bnr: 16).

Mine funn tyder på at det er visse skjevheter i maktfordelingen mellom de ulike aktørene i Bjørvika. Disse skjevhetene skyldes i første rekke ulik tilgang på økonomiske ressurser. Den foreliggende maktskjevheten er derimot ikke av en slik art at den bryter med samfunnets normer og regler. Det kan heller ikke hevdes at dette skyldes næringslivets direkte påvirkning på politiske beslutningsprosesser og kan derfor ikke kalles udemokratisk.

Jeg vil hevde at ”Broken Compass”-metaforen er lite egnet til å vurdere enkelttilfeller som utbyggingen av Bjørvika. De tre problemområdene som defineres er av for generell karakter til at de er anvendelige på mikronivå. Denne forståelsen er knyttet til bærekraft på et overordnet systemnivå i likhet med selve bærekraftbegrepet. ”Broken Compass”-metaforen ser en forståelse av et makroproblem, og vil derfor ikke ha forklaringssevne på mikronivå. I eksemplet med Telenor-skandalen i Bangladesh som ikke forholder seg til en lokal setting, gir ”Broken Compass”-metaforen mening.

Slik jeg har vist tidligere blir tolkningen av bærekraft subjektiv da det ikke opereres med et standardisert begrep. For Stonewall vil ikke ”Broken Compass”-metaforen gi et uavhengig utgangspunkt for vurdering, da de opererer med sin egen definisjon av bærekraftbegrepet. Dette kan føre til et legitimeringsproblem i forhold til objektiviteten i Stonewall sitt arbeid. Sett i forhold til en tenkt arbeidssituasjon er verken bærekraftbegrepet fortolket, eller ”Broken Compass”-metaforen et egnet verktøy for å arbeide med analyser på mikronivå. Det er behov for mer presise begreper som er bedre egnet til å løse oppgaver på lokalt nivå. Et egnet verktøy for denne type arbeidsoppgaver kan være å benytte regjeringens bærekraftindikatorer som er gjengitt i *Nasjonal strategi for bærekraftig utvikling*⁶. Dette er noe Stonewall også har planer om å gjøre. Man skal imidlertid være klar over at det finnes begrensinger i regjeringens bærekraftindikatorer.

Globalt i forhold til lokalt

Tidligere har jeg påpekt at bruken av bærekraftbegrepet i en lokal sammenheng, ofte bryter med den opprinnelige definisjonen av begrepet som systembegrep slik Brundtland-kommisjonen intenderte i 1987. Forholdet mellom det lokale og globale, mikro og makro, og enkeltmenneske og samfunn er preget av enkelte motsetninger som er interessante i denne sammenhengen. I forbindelse med nivåforskjellene bør det presiseres at det som er å anse som attraktivt på mikronivå, ikke alltid er det som er mest attraktivt på makronivå. På Rio-konferansen i 1992, Agenda 21, ble den viktigste årsaken til den pågående ødeleggelsen av det globale miljøet identifisert til å være den vestlige verdens ikke-bærekraftige produksjons- og forbruksmønster (Nettkilde FN 1). Det er naturlig at folk flest ikke har lyst til å oppleve en nedgang i materiell velstand, samtidig som det kunne være en løsning på problemet. Derfor har også Brundtlandkommisjonen lagt seg på en mer reformatorisk linje i sin rapport *Vår felles fremtid*. Det poengteres at bærekraftig utvikling vil medføre visse begrensinger, men ikke absolutte begrensinger. Man må forholde seg til de rammer som nåværende teknologi, sosial organisering av naturressurser og biosfærens evne til å absorbere effektene av den menneskelige adferd (Brundtland red. 1987:9). Teknologisk utvikling kan endre på hva som vil være bærekraftig i framtiden. Dette betyr at man må tenke helhetlig, for å nå målet om en bærekraftig utvikling. Det er imidlertid tenkelig at det kan oppstå konflikter mellom mikro-

⁶ Se Appendiks 2.

og makronivå. I forhold til utviklingen sett ut i fra makronivå, kan det være nødvendig å gjennomføre endringer som setter begrensinger for folks handlinger på mikronivå. Det må forventes at denne type løsninger vil møte motstand i befolkningen. Et eksempel kan være å øke bensinprisene for å redusere bilbruk og oppnå reduksjon av CO2 utslipp, noe som alltid vekker harme hos store deler av befolkningen.

Bærekraftdebatten i Bjørvika foregår i denne sammenhengen på mikronivå. Debatten er i stor grad bygget på ulike aktørers smak og behag, i vel så stor grad som den er rettet mot tiltak som faktisk bidrar til å oppnå bærekraftig utvikling på makronivå. Problemet er imidlertid at det ikke er definert et bestemt mål for hva man vil oppnå på mikronivå. Hvis man på mikronivå eksempelvis setter reduksjon av energiforbruk og klimagasser som mål da dette tilsynelatende kan gi best resultater på makronivå, vil nødvendige tiltak for å nå dette målet kunne skape lokal motstand. Hvis bærekraftdebatten fokuseres på Brundtland-kommisjonens opprinnelige definisjon av bærekraft, ville man få mer målrettede tiltak. Disse tiltakene vil sannsynligvis føre til at mange må akseptere å leve med løsninger som ikke faller i smak.

Går man tilbake til "Broken Compass"-metaforen og ser den i forhold til makronivå, kan den være et anvendelig analyseverktøy. De lokale bærekraftdebattene mister lett fokus på den overordnede problemstillingen. Dette skyldes blant annet at man henger seg opp i detaljer i nærmiljøet. Løsninger av denne type lokale problemer har sjelden eller aldri innvirkning på de overordnede problemene på makronivå. Dette må sies å være en utilsiktet konsekvens av de lokale bærekraftdebattene som er ment som positive bidrag for å oppnå en bærekraftig utvikling, ofte er uten effekt på makronivå.

Selv om "Broken Compass"-metaforen anses å være et lite effektivt redskap for å forstå bærekraftproblemer lokalt, mener jeg likevel at dette verktøyet kan være anvendelig på makronivå.

Hvordan påvirker verdier, makt og etikk hverandre?

"Broken Compass"-metaforen angir en rekkefølge for de tre problemområdene etikk, verdier og makt. Dette er et redskap til analyse av hvorfor man ikke har klart å oppnå en bærekraftig utvikling. Slik Stonewall setter opp rekkefølgen er det mangelen på etikk som påvirker verdigrunnet som igjen påvirker maktbalansen. Ulrich Beck skriver i *Risikosamfunnet* at en av de vesentlige forskjellene mellom den simple moderniteten og den refleksive moderniteten,

er at man har gått fra et samfunn bygget på fordelingen av knappe ressurser og oppsamling av rikdom, til et samfunn med fordeling og eliminering av risiko (Sørensen og Christensen 2006:38). Dette finner man paralleller til i Brundtlandkommisjonens rapport *Vår felles fremtid*. Her vises det ikke bare til miljøproblemer, men også den skjeve fordelingen av knappe ressurser. Dette forholdet baserer seg på normale markedskrefter, hvor verdiene er basert på tilbud og etterspørsel. Er det knapphet på enkelte goder, vil som oftest etterspørselen øke. De som besitter de knappe godene, vil da kunne avse det de ikke selv forbruker av disse godene mot kompensasjon i form av en alternativ verdi, som oftest penger. Penger er et gode som har universal verdi, som gjør det mulig å generere rikdom. I et etablert verdisystem vil etterspørsel angi verdi. Når folk føler at de mangler et gode vil dette bli ettertraktet, noe som skaper etterspørsel. Hvis store deler av befolkningen lever i fattigdom, vil goder som bidrar til å opprettholde livet være mest ettertraktet. Andre hensyn enn å sikre egen opprettholdelse av livet, vil framstå som irrelevante. Ujevn tilgang på ressurser er med på å skape maktskjevheter på makronivå. Et eksempel på dette er forholdet mellom nord og sør hvor den materielle overflod på den nordre halvkule står i grell kontrast til fattigdomsproblemetikken i sør. Etterspørselen etter goder danner verdigrunnet. Den som kontrollerer ressursene har makt. Etikk må sees som ikkeuniverselt. For mennesker som lever i fattigdom vil hensynet til eget liv settes framfor miljøhensyn. Det er her forbindelsen mellom fattigdom og miljøproblemer ligger. Verdier påvirker makt, men etikk har ikke denne påvirkningskraften. Derfor sier heller ikke Brundtlandkommisjonen noe om etikk i forhold til definisjonen av bærekraftbegrepet.

Oppsummering av hovedfunn

Det første funnet i oppgaven er at bærekraftbegrepet er så åpent at ulike aktører kan argumentere for bærekraft ut i fra helt forskjellige resonnement. Dette kommer av at det ikke finnes noen klar definisjon av begrepet. Det langsiktige målet ved bærekraftig utvikling, er å finne løsninger på miljø- og fattigdomsproblemer på verdensbasis.

Mitt andre funn er at "Broken Compass"-metaforens forklaringssevne i forhold til Bjørvika-caset og bærekraftdebatten her, ikke er egnet til forståelse av de problemene som relateres til bærekraft. Med bakgrunn i mitt empiriske materiale, har jeg funnet at det kun er innenfor temaet skjev maktfordeling hvor jeg finner overensstemmelse med "Broken Compass"-metaforen. De øvrige problemområdene mangelfull etikk og feil verdigrunnlag,

synes å ha mindre relevans. Jeg konkluderer derfor med at prosessen rundt utbyggingen av Bjørvika ikke passer inn under ”Broken Compass”-metaforen, til tross for at man kan finne enkelte paralleller.

Mitt tredje funn er at sammenhengen mellom bærekraftbegrepet og ”Broken Compass”-metaforen, ligger i forståelsen av bærekraftbegrepet som et globalt systembegrep. Nivåforskjellene mellom mikro- og makronivå er avgjørende for min konklusjon i forhold til Bjørvika-prosjektet. Bærekraft i Bjørvika er knyttet til mikronivå, mens bærekraftbegrepet slik det er definert i Brundtlandkommisjonen relateres til makronivå. ”Broken Compass”-metaforen er en problemforståelse av et makronivåproblem, derfor gir det relativt liten forklaringsevne på mikronivå. De tre problemområdene som utgjør paraplymetaforen ”Broken Compass” er for åpne til at de er egnet til å forklare hvorfor man ikke klarer å oppnå en bærekraftig utvikling med bakgrunn i det empiriske materialet fra Bjørvika.

Konklusjon

Min antagelse var at de tre problemene etikk, verdier og makt som utgjør paraplymetaforen ”Broken Compass”, er for åpne til at de vil være egnet til en empirisk analyse av hvorfor man i dag ikke har en bærekraftig utvikling. Det er viktig å være oppmerksom på at de enkelte handlinger skjer på mikronivå. Summen av effektene fra handlingene på mikronivå fører til endring på makronivå. Derfor finner jeg i liten grad samsvar mellom ”Broken Compass”-metaforens årsaker til manglende bærekraft, sett i relasjon til effekten av bærekraftdebatten i Bjørvika. Av den grunn vil jeg hevde at forståelsen av ”Broken Compass”-metaforen som mangel på bærekraft, er lite fruktbar i forhold til å vurdere enkeltsaker. Det er to hovedgrunner til dette. For det første er enkeltsakene knyttet til mikronivå, mens ”Broken Compass”-metaforen gir makroforståelse. For det andre er det behov for en felles enighet om hva bærekraft innebærer. Ved analyser på makronivå kan denne forståelsen gi bedre forklaringsevne. Det som da er viktig å ha med i vurderingen, er at intensjoner som ligger bak handlinger på mikronivå kan få utilsiktede konsekvenser i forhold til de effektene man ser på makronivå. Når bærekraftdebatten mister fokus på problemene Brundtlandkommisjonen pekte ut som hovedproblemer i dagens samfunnsutvikling, fattigdom og miljøproblemer, mister man også mye av den effekten man ønsker å oppnå på makronivå. Et annet punkt i forhold til ”Broken Compass”-metaforen er rekkefølgen på problemområdene. Det er nødvendigvis ikke slik at etikk er basis for verdier som igjen er grunnlag for makt. Analyser viser at verdier

danner grunnlag for makt, mens etikk kan falle helt bort da etikk er ikkeuniversell. Rikdom gir grunnlag for å fokusere på bærekraft, mens fattigdom gjør det nødvendig å sikre opprettholdelse av liv. Etikk, verdier og makt knyttes sammen når man ser disse i forhold til økonomi. Økonomi som verdisystem setter ulike verdier i relasjon til hverandre. Vil man akkumulere verdi, må man kunne tilby verdier eller goder som er etterspurt i markedet. Hvis markedet ber om varer som er rettet mot bærekraft, må man tilby dette for å oppnå profitt. Økonomi er bindeleddet mellom ”Broken Compass”-metaforens tre problemområder. Her finner man også forbindelsen mellom Brundtlandkommisjonens to hovedproblemstillinger; miljø og fattigdom.

Det store problemet med bærekraftig utvikling er at det ikke eksisterer en universal operasjonalisering eller klar forståelse av dette begrepet. Ulike aktører trekker inn elementer som nødvendigvis ikke har direkte tilknytning til Brundtlandkommisjonens bærekraftbegrep. Dette skyldes i stor grad at aktørene ønsker å fremme egne interesser gjennom bruk av bærekraftbegrepet. For at bærekraftbegrepet skal være operasjonelt må det ha et entydig innhold. Mange av de sideordnede faktorene som trekkes inn i bærekraftbegrepet i tillegg til miljøproblemer og fattigdom, kan så avgjort være av interesse for samfunnsdebatten. Det vil imidlertid være formålstjenlig å fjerne disse tilleggsfaktorene fra bærekraftbegrepet, og implementere dem i andre deler av en helhetlig samfunnsdebatt. I Bjørvika-tilfellet er det naturlig å samle disse elementene under temaet samfunnsansvar. Samfunnsansvar og bærekraft er knyttet til hverandre. Hvis man derimot blander disse to begrepene, vil dette tilsløre forklaringer som går på årsak og sammenheng sett i relasjon til forskjellene mellom mikro- og makronivå. Ved å skille mellom samfunnsansvar og bærekraft tydeliggjøres bærekraftbegrepets systemnivå. Fokuseres arbeidet med bærekraft på makronivå, vil tiltakene trolig bli mer resultatorientert. Det er lettere å løse klart definerte problemer, i motsetning til å søke etter løsninger for flere ulike problemer som er samlet under et begrep med diffust innhold.

Kilder og litteratur

Intervjuer med representanter for:

Byutviklingskomiteen i Oslo bystyre.

Allgrønn

Stonewall AS

Arne Sødal Arkitekter

Oslo S Utvikling

Bydel Gamle Oslo Arbeiderparti

Informantene er representanter for sine respektive organisasjoner og bedrifter.

Jeg ønsker å takke både aktørene og deres representanter for deres bidrag.

Nettkilder

Aftenposten

1. <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2242314.ece> lest 20.02.08
2. <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1865509.ece> lest 25.02.08

Allgrønn

1. <http://www.allgronn.org/barcode-800.jpg> Lest: 14.05.08.
2. <http://www.allgronn.org/trebrett-tall-1200.jpg> Lest: 14.05.08

Arkitektnytt

1. <http://www.arkitektnytt.no/page/page/preview/10831/news-4-924.html> lest 20.05.08
2. <http://www.arkitektnytt.no/page/page/preview/10831/news-4-884.html> lest 22.05.08
3. <http://www.arkitektnytt.no/page/page/preview/10838/68?menu=2> lest 18.05.08

Bjørvika utvikling

1. http://www.bjorvikautvikling.no/modules/module_123/proxy.asp?D=2&C=14&I=38&mids=a5a20a lest: 14.05.08.

Byrådsavdeling for miljø og samferdsel

1. http://www.byrådsavdeling-for-miljo-og-samferdsel.oslo.kommune.no/miljo/byokologisk_program/article63254-4776.html lest 07.03.08

Dagbladet

1. <http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/pdf.php?pa=A&d=2008-05-27&p=8&read=1> lest 01.06.08

Dagsavisen

1. <http://www.dagsavisen.no/kultur/article366882.ece> lest: 29.10.08

FN

1. http://www.fn.no/temasider/miljoe/baerekraftig_utvikling/hva_er_baerekraftig_utvikling lest 23.02.08

Gamle Oslo Arbeiderparti

1. www.gamleoslo.arbeiderparti.no lest: 27.02.08

Hans Kolstad

1. www.besinnelse.no lest 19.10.07

LE MONDE diplomatique

1. <http://www.lmd.no/index.php?article=674> lest 21.05.08

Oslo S Utvikling (OSU)

1. www.osu.no lest 25.02.08
2. <http://www.osu.no/index.php?id=22> lest 25.02.08
3. <http://www.osu.no/index.php?id=19> lest 20.05.08

Plan og Bygningsetaten

1. www.plan-og-bygningsetaten.oslo.kommune.no/postjournal lest:13.09.08

Plansmier

1. www.plansmier.org lest 26.02.08

Redd Fjordbyen

1. <http://redd-bjorvika.blogspot.com/> lest 22.08.08
2. <http://redd-bjorvika.blogspot.com/> lest 22.08.08

Regjeringen

1. http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/Barekraftig_utvikling/Nye-indikatorer.html?id=488631 lest 03.03.08.

US Green Building Council

1. <http://www.usgbc.org/DisplayPage.aspx?CMSPageID=1819#LEED> lest 03.09.08
2. <http://www.usgbc.org/LEED/LEEDDrafts/RatingSystemVersions.aspx?CMSPageID=1458> lest 03.09.08

Wikipedia

1. <http://no.wikipedia.org/wiki/B%C3%A6rekraft> lest 02.03.08
2. http://en.wikipedia.org/wiki/UN_Global_Compact lest 18.05.07
3. <http://no.wikipedia.org/wiki/Oslo> lest:28.04.08
4. http://en.wikipedia.org/wiki/Leadership_in_Energy_and_Environmental_Design lest 04.09.08

Litteratur

Bauman, Zygmunt (1993). *Postmodern Ethics*. Blackwell

Bauman, Zygmunt (2006) *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich (1997). *Risiko og frihet*. Bergen: Fagbokforlaget.

Beck, Ulrich (2005) *Power in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich (1999) *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.

Becker, Egon og Thomas Jahn (red.). (1999) *Sustainability and the Social Sciences*. London: Zed Books.

Brundtland, Gro (red.) (1987) *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

Christensen, Allan og Mads P. Sørensen (2006). *Ulrich Beck – Risikosamfundet og det andet moderne*. Aarhus: Aarhus universitetsforlag.

Falleth, Eva Irene og Gro Sandskjær Hanssen (2008) *The role of civil society in neo-liberal planning*. Ikke publisert artikkel til EURA konferansen i Milano, oktober 2008.

Falleth, Eva Irene, Gro Sandskjær Hanssen og Inger-Lise Saglie (2007) *From participation as a plus factor in governance to participation as a strategy in governance – empowering or weakening civil society actors in urban development?* Upublisert artikkel skrevet til konferansen “Citizen Participation in Policy Making” februar 2007, University of the West England.

Fidjestøl, Alfred. (2004) *Hans Jonas*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ghai, Dharam og Jessica M. Vivian (red.). (1992) *Grassroots Environmental Action. People's participation in sustainable development*. London: Routledge.

Holm, Arne (2007) *Den kommunale boligpolitikken som møteplass for ulike interesser- en studie av aktører, arenaer og innflytelse innen den kommunale boligpolitikken*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Jonas, Hans. (1984) *The Imperative of Responsibility, In Search of an Ethics for the Technological Age*. Chicago: The University of Chicago Press.

Laferty, William og Oluf Langhelle (red.). (1995) *Bærekraftig utvikling. Om utviklingens mål og bærekraftens betingelser*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Lukes, Steven (2005) *Power – a radical view. Second edition*. New York: Palgrave Macmillan.

McHugh, David og Paul Thompson (2002) *Work Organisations. 3rd edition*. New York: Palgrave

Midgaard, Knut og Bjørn Erik Rasch (2004) *Demokrati – vilkår og virkninger. 2. utg.* Bergen: Fagbokforlaget.

Nordahl, Berit, Rolf Barlindrud og Marit Ekne Ruud (2008) *Markedsbasert utbyggingspolitikk – Møte mellom kommune og utbygger i pressområder*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Oslo kommune. (2008) *Vedleggshefte for Fjordbyplanen og Bjørvika i byutviklingskomiteens møte 13.02.2008*. Begrenset opplag. Oslo: Oslo kommune.

Pløger, John (2004) *Etikk i planlegging – og i planpraksis*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Ragin, Charles C. (1994) *Constructing Social Research*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Rach, Bjørn Erik (2000) *Demokrati. Ideer og organisasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Schmidt, Lene (2007) *Fortett med vett – En studie av planprosess og bokvalitet i fortetningsprosjekter*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.

Statens Kartverk (2008) *Grunnbok for Oslo kommune*. Statens Kartverk.

Stonewall AS a (2007) *Stonewall og bærekraft*. Del av konseptmappen til Stonewall AS, upublisert.

Stonewall AS b (2007) *Å bygge morgendagen*. Del av konseptmappen til Stonewall AS, upublisert.

Stonewall AS c (2007) *Tjenesteoversikt*, materiale til ny nettside, upublisert.

Stonewall AS d (2007) *Strategidokument*. Upublisert.

Thagaard, Tove (2003) *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget

Weber, Max (2002) *Makt og byråkrati*. 3. Utgave, 2. Opplag. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Appendiks 1:

Hans Jonas – om ansvarlighet i den teknologiske alder

Hans Jonas (1903-1993) er ansett som en av de viktigste tyske filosofene i det 20. århundret. Han siste del av forfatterskapet der han skriver om ansvarsetikken i forhold til moderniteten, er det som er interessant for min oppgave. Han er mest kjent for verket *Das Prinzip Verantwortung* fra 1979, i 1984 oversatt til *The Imperative of Responsibility*. Det spesielle med denne boken er at han påviser at vi står overfor en ny etisk grunnsituasjon. Ut i fra dette standpunktet hevder Jonas at den etikken som preger samtiden, ikke er i stand til å gi rettledning for alle nye handlingsvalg med påfølgende konsekvenser som man i dag står overfor.

Enkeltmennesket, samfunn og naturen

Siden starten av 1900-tallet har verden, spesielt den vestlige verden, gjennomgått en enorm teknologisk utvikling og økonomisk vekst. Dette kan man finne flerfoldige effekter og bivirkninger av. Hans Jonas har med sitt filosofiske blikk på samtiden tatt for seg denne utviklingen og funnet ut at den tradisjonelle etikken ikke lenger passer de nye handlingsmulighetene som har kommet med den teknologiske utviklingen.

Den tradisjonelle etikken slik Hans Jonas ser den, er en samtids- og naboetikk. Dette begrunner han med at objektet for etikken er de nære, ”naboene”, de menneskene man faktisk omgås med. I tillegg er det ikke tatt høyde for langsiktige konsekvenser. Derfor kaller han det en samtidsetikk, siden tidshorisonten er nået og den nære samtid (Fidjestøl 2004:91). Dette er et stort problem, siden mange dagligdagse handlinger i dag har virkninger som overgår grensene for den tradisjonelle etikken.

Før skader på natur og miljø ble konstatert og koblet til den teknologiske utvikling, har synet på natur og teknologi blitt sett ut i fra Francis Bacons forståelse. Teknologien skal gjøre mennesket i stand til å bruke naturen til sin fordel. Inngrep i naturen var uproblematisk, siden naturen ble sett på som utømmelig og selvopprettholdende (Jonas 1984:140). Ved å gå vekk fra dette synet, har man havnet i en situasjon der de gamle etiske retningslinjer ikke lenger

holder tritt med handlingens konsekvenser og det er heller ikke noen annen etikk som står klar til å overlappes der den gamle må gi tapt. Derfor blir man stående uten noen etiske retningslinjer å gå etter. En kompliserende faktor som kommer i tillegg, er at nye handlinger er kollektive og konsekvensene ofte er uforutsigbare. Dette vil si at de er sammensatt av flere moralsk nøytrale handlinger, som gjør at den enkelte handlende ikke kan avgjøre om handlingen er moralsk forsvarlig (Fidjestøl 2004:93-94). Samtidig er handlingene blitt kumulative. Eksempelvis betyr det at hvis jeg kjører bil, så er ikke det en moralsk forkastelig handling. Når alle andre også kjører bil, blir imidlertid summen av alle bilenes utslipp et alvorlig problem. På denne måten blir alle enkelthandlingene koblet sammen og de handlende er alle skyldige, samtidig som ingen faktisk er direkte skyldige (Fidjestøl 2004:94).

Hans Jonas selv mener at den største trusselen ikke er fatale konsekvenser av misbruk av den nye teknologien. Scenariet der mennesket intendert slipper løs den nye teknologiens kraft for å ødelegge, anser han som usannsynlig. Det som er mest bekymringsverdig er den dagligdagse positive velmente bruken av teknologien i handlinger som er ment som konstruktive. De mange handlende individers små bidrag, resulterer i en overbeskatning av naturen, miljøet og mulighets mennesket selv. Han ser også for seg at denne utviklingen kan nå et punkt der den ikke kan snus, fordi prosessen tilslutt vil drives videre av sitt eget moment mot katastrofen (Jonas 1984:ix).

Den tradisjonelle etikken

Den tradisjonelle etikken bygger på den direkte kontakten mellom mennesker; en jeg – du relasjon. Som Hans Jonas selv påpeker, bygger alle de tradisjonelle formene for etikk, uansett hvor forskjellige de framstår, på de som er i live på nåværende tidspunkt og på en eller annen måte står i en form for relasjon med den handlende aktøren, som gjør at de må tas hensyn til når handlingen gjøres eller i forhold til handlingens følger. På denne måten mener Jonas at det etiske universet er sammensatt av samtidige aktører og strekker seg ikke lenger enn deres levetid. Stedsmessig er det begrenset til der de handlende aktørene møtes som naboer, venner eller fiender, overordnet og underordnet, sterkere og svakere og andre roller som aktører har når de samhandler (Jonas 1984:5).

Alle tradisjonelle etiske standpunkter tar utgangspunkt i dette og har denne nærheten i tid og rom som begrensning i følge Hans Jonas. Derfor har det blitt slik at handlingens moralske side har blitt avgjort innen denne nære rammen. Hvem som er ansvarlig er helt klart,

og handlingens godhet eller ond sinnethet kommer klart fram av selve handlingen, synlig for de som bevitner den. Ingen kan holdes ansvarlige for uforutsette konsekvenser som dukker opp lenge etter en velintendert handling som er godt overveid og godt utført. Det var ikke behov for en mer langsiktig etikk, fordi det menneskelige gode var generelt kjent og holder seg konstant over tid. Denne godheten realiseres eller brytes ved hver eneste handling og handlingens komplette rettsgrunnlag er alltid i handlingsøyeblikket (Jonas 1984:6).

Hans Jonas mener ut i fra dette at man ikke lenger kan stole på den tradisjonelle etikken. Han mener derimot ikke at den tradisjonelle etikken må forkastes, fordi den må sees ut i fra de premisser den er skapt. Den vil fortsatt være meningsfull for alle de handlinger som utelukkende foregår i denne samtidige nabosettingen. Derimot mener han at alle andre handlinger som går ut over denne settingen, i dag befinner seg i et etisk ingenmannsland. I det verdensbildet vi lever i er mennesket kastet inn i en natur uten verdier (Fidjestøl 2004:96).

Problemene med den tradisjonelle etikken i dagen samfunn

Hans Jonas ser det slik at man ikke kan si at det er noe feil med den tradisjonelle etikken som vi har, den er gyldig for de handlinger som den er ment å gi retningslinjer for. Problemet er at den ikke dekker de handlinger som ny teknologi har muliggjort.

”Modern technology has introduced actions of such novel scale, objects, and consequences that the framework of former ethics can no longer contain them” –Hans Jonas (Jonas 1984:6).

Det er ingen ny etikk for disse nye handlingene, og det er heller ikke slik at den tradisjonelle etikken kan dekke de nye handlingene.

Synet på naturen som verdiløs, stammer fra den Baconske forståelsen som så naturen som utømmelig og selvoppretholdende. Derfor skulle den forsyne menneskene som brukte teknologien for i større grad å mestre naturen til sin fordel. Jonas mener med naturens verdiløshet at det er dens etiske verdi som mangler. Naturens ressurser har alltid hatt ikke-etiske verdier knyttet til seg. Gjennom utvinning og foredling har de blitt gjort til gjenstand for kjøp og salg, og gitt økonomisk avkastning for den som besitter enten teknologien eller området som naturressursen har blitt utvunnet av. Derfor har svært mange naturressurser blitt til knapphetsgoder, som gir makt til de som besitter dem. Gjennom kontroll av disse ressursene kan det derfor argumenteres for at man ut i fra tilbud- og etterspørselmodellen kan regulere tilgangen og skape større verdier. Dette gir den som besitter ressursene uforholdsmessig mye makt.

Etterhvert som teknologien har gjort fremskritt, er det ikke lenger bare naturen som har blitt et objekt for teknologien. Selve mennesket har blitt et objekt for teknologien, der det tilstrebes å forbedre menneskerasen. Dette er i seg selv problematisk, fordi det reiser en rekke etiske dilemmaer ut i fra at mennesket har etisk verdi. Ved å gå inn og endre på selve mennesket, fjerner man den menneskelige verdien.

"First it was nature that was neutralized with respect to value, then man himself". –Hans Jonas (Jonas 1984:23).

Mennesket kan endre seg selv gjennom teknologien på tre felter. Forlenget levetid, som vil medføre store forandringer i befolkningen. Adferdskontroll er en annen form for teknologisk endring. Dette er en trussel mot en av menneskets grunnverdier, nemlig den frie viljen. Til slutt er det genetisk manipulasjon, som gjør det mulig å tilpasse kommende generasjoner til nåværende generasjoners ønsker. Ved å frata mennesket sin etiske egenverdi, kan man åpne for å gjøre mennesket selv til en ressurs man kan gjøre profitabel. Dette er neppe noen ønskelig situasjon.

Ansvarsetikken

"Korleis kan ein etikk som bygger på den konkrete og opplevde eg-du-relasjonen, innlemme alle dei som er distanserte frå oss i rom og tid, men som likevel og i stendig større grad vert påverka av handlingane våre? Korleis kan ein grunne ei moralsk forplikting overfor alle dei som aldri kan verte eit du?" – Alfred Fidjestøl (Fidjestøl 2004:119).

Hans Jonas mener at det trengs en ny etikk som kan dekke det den tradisjonelle etikken ikke kan, hvis man skal kunne klare den oppgaven som Fidjestøl legger fram i sitatet ovenfor. Han vil i motsetning til den tradisjonelle etikken gjøre ansvarlighet til hovedpunktet i denne etikken. Ansvars fravær i den tradisjonelle etikken, begrunner han med at ansvarlighet springer ut av makt og kunnskap. Begge disse to faktorene har vært relativt begrenset, og derfor har alt som har med fremtiden å gjøre blitt overlatt til den naturlige orden eller skjebnen, kombinert med manglende forståelse av menneskenes og naturens dynamiske forhold (Jonas 1984:123). Det å overlate ansvaret for fremtiden til noe høyere enn mennesket, og tilstrebe et høyere gode er å fraskrive seg ansvarlighet (Jonas 1984:125).

"Vidare står ansvarsetikken i opposisjon til alle etikkar der menneska skal strekkje seg mot eit høgaste og absolutt gode, det Jonas kallar etikkar for det fullkomne.... ..Jonas sin etikk er

horisontal ikke vertikal... .. Hjø Jonas er oppgåva snarare å verne om det skjøre, forgjengelige og skrøpelige” -Alfred Fidjestøl (Fidjestøl 2004:116-123).

Hans Jonas sin ansvarsetikk har som vist i sitatet, ikke som oppgave å legge ansvaret på noe som står utenfor mennesket, men å få menneskene til å ta tilbake kontroll over sin fremtid gjennom å ta ansvar for sine handlinger og tilpasse seg. Ansvarsetikken som Hans Jonas mener behøves, har tre nye dimensjoner.

1. Naturen og miljøets kritiske sårbarhet overfor menneskets teknologiske inngrep. I nyere tid har vi fått innsikt i hvilke skader menneskets bruk av teknologi har gjort i naturen. Siden mennesket har stor makt over naturen, må vi også ta ansvaret for den. Siden man gjennom natur og miljøødeleggelser kan true mennesket selv, blir det å opptretholde naturen og miljøet en moralsk fylt handling. Dette skiller seg ikke fra den tradisjonelle etikken, siden dette går tilbake på mennesket selv. Det som skiller seg ut er at man nå har ansvar for effekter av handlinger som ikke ligger på samme tid og sted som selve handlingen. (Jonas 1984:6-7).
2. Kunnskap får en ny rolle, siden vi må bruke kunnskapen for å kunne fastslå og forutse konsekvensene av våre handlinger. Siden kunnskap om konsekvensene ved bruk av teknologien ligger etter selve den teknologiske kunnskapen, samtidig som denne teknologiske kunnskapen nærer vår evne til å handle, blir dette automatisk noe som har etisk betydning. Vi er nødt til stadig å utvise mer selvkontroll over vår overutviklede teknologiske kunnskap. Ingen tidligere etikk har måttet ta med i beregningen at den globale menneskeheten skal bestå, og at forholdene skal være slik at man kan leve verdige liv i den fjerne framtid (Jonas 1984:8).
3. Er det slik at naturen selv har rettigheter? Siden mennesket nå har fått makt til å utrydde både plante- og dyrearter, medfører dette at mennesket har måttet ta naturen og miljøet som ansvarsområde. Er det da slik at alt liv, også ikke menneskelig, har en rett til å leve? Hans Jonas mener at man i tillegg til å søke det beste for mennesket, også må søke det beste for alt liv (Jonas 1984:8). Alt som strever etter å leve, skal få leve.

”The presence of man in the world had been a first and unquestionable given, from which all idea of obligation in human conduct started out. Now it has itself become an object of obligation: the obligation namely to ensure the very premise of all obligation, the foothold of

a moral universe in the physical world – the existence of mere candidates for a moral order”

– Hans Jonas (Jonas 1984:10).

Totalitet, kontinuitet og framtid er en kortfattet oppsummering av ansvarsetikken. Totalitet fordi ansvaret gjelder hele ansvarsobjektets væren, fra den nakne eksistens til de høyeste interesser. Kontinuitet og framtid fordi ansvaret gjelder hele tiden, man har aldri fri og ansvaret gjelder for objektet i all tid (Fidjestøl 2004:107)

Hovedforskjeller:	Tradisjonell etikk	Ansvarsetikk
Handlingsnivå	Individ	Kollektiv
Stedsrekkevidde	Nær, forholder seg til ”naboene”, dvs. mennesker som man står i en direkte relasjon til. De man handler sammen med.	Fjern, forholder seg til verden som helhet, siden kollektive handlingers konsekvenser er kumulative og rammer alle.
Tidsrekkevidde	Samtiden, hvorvidt en handling er god eller ond stadfestes til handlingen selv eller de umiddelbare konsekvenser.	Framtiden, man er nødt til å bruke den tilgjengelige kunnskapen til i størst mulig grad å forutse hvordan dagens handlinger vil påvirke framtiden.
Orientering	Vertikal, man tilstreber et høyere gode.	Horisontal, man forsøker å verne om det skjøre og forgjengelige.
Ansvar	Nei, hva som vil skje i framtiden er overlatt til den naturlige orden eller høyere makt enn mennesket selv.	Ja, alt det mennesket har potensiell makt til å kunne ødelegge gjennom sin teknologiske kunnskap, hører til deres ansvarsområde. Man har et ansvar for å sørge for at det ikke blir ødelagt.
Verdi	Mennesket har verdi, mens alt som tilhører det teknologiske og er objekt for teknologien er etisk verdinøytralt.	Alt som streber etter et liv, har en etisk egenverdi.

Appendiks 2:

Bærekraftindikatorer fra *Nasjonal strategi for bærekraftig utvikling*.

Punktene nedenfor er hentet fra regjeringens publikasjon *Nasjonal strategi for bærekraftig utvikling*, som er tilgjengelig på regjeringens nettsider (Nettkilde Regjeringen 1).

Bærekraftindikatorer

Internasjonalt samarbeid for en bærekraftig utvikling og bekjempelse av fattigdom

1. Offisiell norsk bistand, nivå og prosent av brutto nasjonalinntekt
2. Handel med minst utviklede land og utviklingsland samlet

Klima, ozonlaget og langtransporterte luftforurensninger

3. Norske utslipp av klimagasser relatert til Kyotomålet
4. Utslipp av langtransporterte luftforurensninger og utslippsforpliktelser under Gøteborgprotokollen

Biologisk mangfold og kulturminner

5. Bestandsutviklingen for hekkende fugl i økosystemer på land
6. Andel av vannforekomster med god eller svært god økologisk status, ferskvann
7. Andel av vannforekomster med god eller svært god økologisk status, kystvann
8. Tilstandsgraden for fredete bygninger

Naturressurser

9. Samlet energibruk pr. enhet brutto nasjonalprodukt
10. Beregnet gytebestand for nordøstarktisk torsk og for norsk vårgytende sild sammenlignet med føre-vår-grenseverdier
11. Irreversibel avgang av produktivt areal

Helse- og miljøfarlige kjemikalier

12. Potensiell eksponering for helse- og miljøfarlige stoffer

Bærekraftig økonomisk og sosial utvikling

13. Netto nasjonalinntekt pr. innbygger fordelt på kilder

14. Utvikling i inntektsfordeling

15. Generasjonsregnskapet: innstrammingsbehov i offentlige finanser som prosent av BNP

16. Befolkningen fordelt etter høyeste utdanning

17. Langtidsledige og mottakere av uføreytelser som andel av befolkningen i aldersgruppen 18–66 år

18. Forventet levealder ved fødselen

Appendiks 3:

Utviklingen videre i Bjørvika

Denne oppgaven ble påbegynt før det endelige vedtaket om å bygge "Barcode" ble tatt, og har derfor blitt skrevet parallelt med en løpende prosess. For å kunne bli ferdig med oppgaven, har jeg ikke hatt mulighet til å kommentere og ta for meg endringer underveis i skriveprosessen, siden det ville medføre kontinuerlige endringer av innholdet i oppgaven. Derfor ønsker jeg her å komme med noen kommentarer om den utviklingen som har skjedd siden jeg påbegynte arbeidet med oppgaven. Etter vedtaket i bystyret 27.02.08 om at "Barcode" skulle fortsettes, har det skjedd en god del i forhold til den nye bydelen i Bjørvika. Nye debatter har oppstått, noen av de gamle vedvarer og større kulturelle tilskudd til den nye bydelen har blitt vedtatt.

Etter vedtaket om å fortsette "Barcode"-utbyggingen med den nye høydereguleringen var fattet, stilnet debatten om "Barcode". I stedet gikk man over til å diskutere hva som skal bli operabyggets nye omgivelser. Tilsynelatende uten å ha tatt de relativt sterke negative tilbakemeldingene som kom i forbindelse med "Barcode" sine høyder, er det forslått å flankere operaen med to tårn på opptil 120 meters høyde (Dagbladet 10.04.08:48-49). Dette er som Hav Eiendom også sier, et dristig forslag, men det kan gi mulighet til å bygge lavere bebyggelse inntil operaen. Hva som vil skje hvis dette blir et aktuelt utbyggingsforslag, vil være interessant å se. Om det vil bli like mye negativ oppmerksomhet rundt dette eller om folk har slått seg til ro med høye bygninger i den nye bydelen, gjenstår å se. Det skal bli spennende å se hvordan det til slutt blir i området rundt operaen. En ting er sikkert, det skal gjøres noe med disse områdene. Hvilken form dette vil få og hvordan det vil bli mottatt av Oslos befolkning, vil ha betydning for byens helhet. "Barcode"-tomtene er bare en del av Bjørvika. Det er fortsatt mye som skal bygges, og det virker som om høyhusdebatten i Bjørvika ikke er over ennå. Derfor kan det tenkes at bærekraftdebatten også vil fortsette.

Det har også kommet kulturelle tilskudd til den nye bydelen. 02.09.08 vedtok bystyret at Munch-museet, Stenersenmuseet og Deichmanske Bibliotek skal flyttes til Bjørvika (Nettkilde Dagsavisen 1). Dette vil mest sannsynlig bidra betraktelig til å få den nye bydelen til å bli en levende bydel. Kanskje dette vil ta brodden av den negativt ladede høyhusdebatten som lenge pågikk om "Barcode", og gjøre at folk i større grad får positive assosiasjoner til Bjørvika. Oslo Arbeiderparti stiller seg kritiske til denne kultursentraliseringen i Bjørvika. De

mener at det er blitt handlet for raskt og at konsekvensutredninger mangler. De stiller seg heller ikke positive til å samle alt på ett sted. Om det er slik at folk kommer med sterke reaksjoner når de begynner å se kultursentraliseringen ta form i Bjørvika, er også noe som gjenstår å se. Når man samler disse kulturinstitusjonene i Bjørvika, betyr det at man tar fra andre deler av Oslo, noe som kan provosere i de bydelene det er snakk om. Fram til nå har det ikke vært store reaksjoner. Hvorvidt kultursamlingen i Bjørvika vil bli trukket inn i en bærekraftdebatt, gjenstår å se. Som jeg har vist i min oppgave, er det aktører som trekker kultur inn i bærekraftsammenhengen. Det spørres om eksempelvis Tøyen vil gjøre dette siden de vil miste Munch-museet når dette flyttes til Bjørvika i 2013.

Slik det kommer fram i avsnittene overfor, er det fortsatt en lang vei fram til Bjørvika står ferdig som en ny bydel. Hvordan veien fram til en ferdig bydel vil bli, er fortsatt usikker. Når man ser på noen av de ideene som foreligger om ytterligere høyhus i Bjørvika, kan man stille spørsmål om man har lært noe av hvordan mottagelsen av "Barcode" blant Oslos beboere har skapt skepsis til den nye bydelen. Det er nå viktig at det blir lagt opp til en prosess for den videre utviklingen av Bjørvika, som ikke like lett kan provosere betydelige andeler av befolkningen. Det er bedre om den videre utviklingen kan ta utgangspunkt i en prosess som er mer konstruktiv rettet enn å fortsette i en negativt ladet prosess, slik det har vært fram til nå.

Appendiks 4:

Spørsmål vedrørende bærekraft og Bjørvika

Intervjulengde ca 1 time til 1 time og 30 minutter. Målet med intervjuet er å få utdypende forståelse av de forskjellige aktørenes forståelse av bærekraftbegrepet og hvordan de opplever og ser problemene som Stonewall plasserer i "Broken Compass"-metaforen. Poenget med en åpen intervjuguide med relativt få spørsmål, er at aktørene skal få mulighet til å svare mest mulig utdypende og at *de* får fortalt det *de* vil si.

1. Hvorfor er deres utbyggingsalternativ det som passer Oslo best?

2. Hva gjør deres utbyggingsalternativ til det mest bærekraftige?

3. Hva er galt med det andre alternativet?

4. Er mye av motstanden mot "Barcode" knyttet til estetikk?

Drøft dette i forhold til motargumenter.

5. Hva mener deres organisasjon bærekraftbegrepet innebærer?

6. Hva er problemet som man søker å løse gjennom å oppnå bærekraftig utvikling?

7. Hva er det deres organisasjon er ute etter å opprettholde og bevare?

8. Hvem sine interesser mener dere at blir ivaretatt?

9. Har dere brukt regjeringens 18 indikatorer for bærekraft?

Hvis ja, hvordan har de spilt inn i arbeidet?

10. Er det klare maktskjelheter som preger utbyggingen av Bjørvika?

11. Hva er det som er legges til grunn som bærende verdier for utbyggingen av Bjørvika?

12. I en situasjon som i Bjørvika der man står overfor mange avgjørende valg som vil ha innvirkning i lang tid framover, har vi det etiske grunnlaget som trengs for å kunne fatte en rett avgjørelse?

13. Andre ting som er vesentlige?

Appendiks 5:

E-postkorrespondanse med NSD

E-post sendt 22.10.08 fra meg til NSD, for å få en veiledende tilbakemelding på min vurdering av min oppgave som ikke meldepliktig overfor personvernombudet.

Hei!

Mitt navn er Svend Hoff Johnstad, og er masterstudent i sosiologi, ved UIO.

Jeg holder på med ferdigstillingen av min masteroppgave og vil ha en bekreftelse eller avkreftelse på min vurdering av nødvendigheten til å melde mitt prosjekt. Jeg har i samråd med min hovedveileder vurdert mitt prosjekt som ikke meldepliktig.

Temaet for oppgaven min er bærekraft, med Bjørvika som case.

Til min oppgave har jeg intervjuet syv personer, som har stilt til intervju som representanter for deres respektive organisasjoner og bedrifter. Det er ikke laget noen form databaser over disse personene. Intervjuene henvender seg ikke til dem som privatpersoner, men til deres organisasjoner og bedrifter. Bruken av det innsamlede materialet i oppgaven er å få en mer omfattende innsikt i de aktuelle organisasjonene og bedriftenes forståelse av bærekraftbegrepet og deres vurdering av egen rolle og bidrag for å kunne være bærekraftige.

Som sagt, jeg og min veileder kunne ikke se at dette skulle være meldepliktig. Er dette en korrekt vurdering?

Mvh

Svend Hoff Johnstad.

Dette er hva som ble sendt tilbake fra NSD.

Hei,

Dersom du ønsker en formell tilbakemelding på om prosjektet ditt er meldepliktig eller ikke, må du sende inn meldeskjema. Jeg kan gi deg en tilbakemelding som er basert på dine opplysninger, men den er kun veiledende.

Et prosjekt vil være meldepliktig dersom det innebærer en elektronisk behandling av personopplysninger. Det vil si at dersom du f.eks. har lagret lydopptak av intervjuet på pc, eller har skrevet inn transkripsjonene på pc med enten navn eller andre identifiserende opplysninger om deltakerne (f.eks. stilling og navn på bedrift/organisasjon), eller eventuelt har merket transkripsjonene med en kode som igjen viser til en navneliste, så regnes dette som en behandling av personopplysninger og innebærer meldeplikt.

En personopplysning er en opplysning eller vurdering som kan knyttes til en enkeltperson. Selv om en person uttaler seg om sin egen organisasjon vil dette være en personopplysning med en gang personen kommer med sine meninger og vurderinger etc.

Dersom du har personopplysninger og fortsatt skal ha dette en tid fremover før du melde inn prosjektet. Det er ikke nødvendig å melde inn dersom du per i dag kun har anonyme opplysninger (eller dersom du er i ferd med å anonymisere).

Vennlig hilsen

Janne Sigbjørnsen Eie
Rådgiver

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS Personvernombud for forskning
Harald Hårfagres gate 29, 5007 BERGEN

Tlf. direkte: (+47) 55 58 31 52

Tlf. sentral: (+47) 55 58 21 17

Faks: (+47) 55 58 96 50

E-post: Janne.Eie@nsd.uib.no

www.nsd.uib.no/personvern

Appendiks 6:

Kopi av kontrakt fra Vitenskapsbutikken

Revidert den 01.03.2007

Kontrakt for prosjektsamarbeid

Vitenskapsbutikken
Det Samfunnsvitenskapelige Fakultet
Universitetet i Oslo

For prosjekter som utarbeides gjennom Vitenskapsbutikken, gjelder betingelsene som er skissert nedenfor. Som parter regnes student, samarbeidspartner og Vitenskapsbutikken.

1. Etter at prosjektsamarbeid er inngått, skal studenten underrette Vitenskapsbutikken om prosjektets status innen 3 måneder eller etter nærmere avtale. Dette innebærer prosjektets arbeidstittel, veileders navn og forventet tidsplan for prosjektet.
 2. Når masteroppgaven er avsluttet, skal partene underrette hverandre innen én måned.
 3. Masteroppgaven skal være offentlig tilgjengelig, med mindre den må klausuleres. Rettighetene til den ferdige oppgaven tilfaller studenten. Se retningslinjene punkt 9.
 4. Når oppgaven skal leveres i trykken, skal studenten kontakte Vitenskapsbutikken for å få rekvisisjon på opptrykk av 5 eksemplarer av oppgaven, hvorav ett eksemplar skal avleveres til samarbeidspartner og 4 kan beholdes av studenten. Tittel og sammendrag av oppgaven skal leveres til Vitenskapsbutikken på epost innen én måned etter at oppgaven er levert.
 5. Hvis samarbeidet avbrytes midlertidig eller fullstendig skal alle parter informeres innen én måned. Det bør gis en begrunnelse for avbruddet.
 6. Med mindre annet særlig er avtalt har Vitenskapsbutikken ved Universitetet i Oslo ikke noe ansvar for prosjektoppgavene, verken juridisk eller økonomisk. Se retningslinjene pkt. 4.
-

Undertegnede er kjent med og godtar ovenstående betingelser

Fyll ut:	Samarbeidspartner:	<u>Stonewall AS</u>		
	Sted og dato	Navn med blokkbokstaver	Signatur	
Kontaktperson:	<u>Oslo 21/5-07</u>	<u>STURLA FLOM RINVIK</u>	<u>Stole, Alan Rinvik</u>	
Student:	<u>OSLO 21/5-07</u>	<u>SVEND HOFF-JONSSON</u>	<u>Svend Hoff-Jonsson</u>	
Vitenskapsbutikken:	<u>Oslo 24/5-07</u>	<u>INGEBORG LINPHEM</u>	<u>J. Lunde</u>	

Vitenskapsbutikken
Det Samfunnsvitenskapelige fakultet
PB 1084 Blindern
0317 OSLO
Tlf: 22 85 81 81/80
Fax: 22 85 48 25
Epostadresse: vitenskapsbutikken@sv.uio.no

PROSJEKT NR.: 204-07

Oppgaven inneholder 33116 ord.